

UZUN YÜRÜYÜŞ

www.uzunyuruyus.com

*Sosyalist Dergi *Sayı: 74 *Fiyatı: 2YTL *Şubat 2006

- Yıkılan ve Yeniden Kurulan Dengeler Bağlamında Devletin Kürt Politikaları-III
- Kuzu Postundaki Kurt: Mikrokrediler
- Küresel Isınma: Bir Felaket Eşiği
- Zamane Truvaları
- Arjantin'in Unutulmuş Halkı
- Fazlullah Naimi Esterabadi Hurûfi ve Nesimi
- Tiyatra -Çok!- Önemlidir
- Felsefe Dersleri
- Yel Dağı Tufanı, Pülümür Şehitleri ve Özgün Bir Gerilla Tipi; Dr. Hüseyin (Ali Demirdağ)ın Anısına

MERHABA;

Öğrenerek değişme-değiştirme sürecinde attığımız her adım; yetmezliklerimizin giderilmesi ve bu yönlü çabaların ne kadar gerekli olduğunu bir kez daha gösteriyor bize. Mücadele içinde attığımız her adımın, hayatın canlı karmaşasından öğrenerek ilerlemeyi sağlaması ve yaratılan yoğun yanılsamalara karşı sağlam bir mevziye geçebilmemize olanak sağlayacak bir sürecin niceliklerini içeriyor olması gerekir.

İçinde bulunduğumuz süreçte bunun üstesinden gelmenin kolay olmadığını biliyoruz. Ama zor olanın da aşılabileceğini ve aşabileceğimizi biliyoruz.

Yeni bir dünya için sürdürdüğümüz bu zorlu yürüyüş; Marksist teori üzerinden hayata yön vererek derinleşecektir. Uzun Yürüyüşümüze bu çabalar üzerinde hayat kazandırırken, bu çabamızı tüm Uzun Yürüyüş emekçileriyle ortaklaştırarak geliştirmemiz gerektiğine inanıyoruz.

Hayatı yeniden yaratmak için Uzun Yürüyüş'le kitlelerin buluşmasına yönelen çabaları da önemsiyoruz.

Bu bilinçle tüm yoldaşlarımızı sürece katılımcı olmasını bekliyoruz.

Tekrar buluşmak dileğiyle...

TOHUM BASIM YAYIN GÖSTERİ VE

ORGANİZASYON LTD. ŞTİ. adına

Sahibi ve Yazışları Müdürü: M. Ali VARİŞ

Adres: İstiklal cad. Büyük Bayram Sokak No: 19 K: 3

Beyoğlu / İSTANBUL

TEL/FAX: (0212) 251 05 61

uzunuyuruyus@netbulmail.com

Baskı: BERDAN Matbaacılık

BANKA HESABI: Mehmet Ali VARİŞ- İŞ BANKASI

TL/ 1011 1519452 Beyoğlu şubesi

EURO/Mark/ 3246817

İsviçre. Frangı/ 3246836

EURO/Vakıflar Bankası-Beyoğlu/026-4032973

UZUN YÜRÜYÜŞ

Aylık süreli yaygın ŞUBAT 2006 SAYI: 74

Fiyatı: 2.000.000 TL (KDV Dahildir)

İÇİNDEKİLER

SUNU.....	01
UZUN YÜRÜYÜŞ'TEN.....	02
Yıkılan ve Yeniden Kurulan Uluslar arası Dengeler Bağlamında Devletin Kürt Politikaları-III....	04
BERTAN SEYCAN	
Kuzu Postundaki Kurt: Mikrokrediler.....	09
SİBEL ÖZBUDUN	
Küresel Isınma: Bir Felaket Eşiği!.....	12
TEMEL DEMİRER	
Zamane Truvaları.....	18
İSMAİL GEZER	
Arjantin'in Unutulmuş Halkı.....	22
ANN SCHÖLL-FACUNDO ARRIZABALAGA	
Fazlullah Naimi Esterabadi Hurûfî ve Nesimi.....	25
BAYRAM KAYA	
Tiyatro -Çok!- Önemlidir.....	30
ERTAN MELSİM	
Felsefe Dersleri: -5.....	33
HAŞMET ZEYBEK	
Yel Dağı Tufanı, Pülümür Şiitleri ve Özgün Bir Gerilla Tipi; Dr. Hüseyin (Ali Demirdağ)'ın Anısına....	42
HALİL ARARAT	

Avusturya İrtibat: B. KAHRAMAN

Enns gasse 21/33 1020 Wien AVUSTURYA

İsviçre irtibat: MUSTAFA KORU

Grabmatt Weg 14 3176 Neuene gg Bern

Tel: 0041 0317415986

Almanya İrtibat: NURİ ASLAN

Florstadter Str 16

60385 Frankfurt Am Main

Tel: 0049 694 699 92 06

Fransa İrtibat: Ali HİDİR

Tel: 0033 0679811683

Hayatın Akışından Beslenen Devrimci Teoriye

Bugün kriz sadece emperyalist-kapitalist sistemde yaşanmıyor, devrimci-sosyalist hareket de önemli bir krizin içinde bulunuyor. Yaşanan kriz yeni değil, on yıllardan bu yana yaşaya gelmektedir. Kökeni daha daha eskilere gitmektedir. Kapitalist sistemin krizi, kendi yapısal karakterinin, sistemin kriz üreten yapısının bir sonucudur. Devrimci-sosyalist hareketin krizi farklıdır. İdeolojik ve kuramsaldır. Daha doğru bir deyimle, devrimci-sosyalist hareketin, Marksizmin bilimsel kuramı üzerinde kendi yapısını inşa edememesinden, kaynaklanan bir krizdir. Kendi ideolojik-bilimsel teorik temelinden sapma, bilimsel Marksist öğretisiyle dünyayı tanıyıp değiştirme pratiğinden uzaklaşma krize kaynaklık etmede esas rolü oynamaktadır.

Burjuvazi, kendi sermaye düzeninden kaynaklanan krizi, yeni politikalar, yeni bir paradigma oluşturarak aşma yönelimi ve pratiğine girerken; devrimci sosyalist hareket, yaşamakta olduğu krizi aşmada ortaya çıkardığı bir yönelim, içine girdiği ciddi bir pratik bulunmuyor. İdeolojik ve kuramsal olan sorunu, Marksist bilgi öğretisi üzerinden analize tabi tutarak aşma yönelimi göstermiyor.

Bilimsel devrimci teoriyi, pratikteki sorunlara, engellere yönel-

terek, sorun ve engellerle çatışarak kendi hasımlarıyla ideolojik-kuramsal savaşıma girişerek, kendisiyle yüzleşip hesaplaşarak ideolojik-kuramsal krizi aşmada yeni bir yönelim ortaya çıkarmak, bugünün en önemli ve acil sorunu olarak duruyor. Devrimci-sosyalist hareketin dinamiklerinin sorunun çözümü üzerinde yoğunlaşması tarihsel bir görev olarak önemini koruyor.

Bugün emperyalist kapitalist sistemin yapısal krizinin, devrimci dönüşümleri toplumsal-kitlesele devrimci kalkışmalara yolaçmasındaki en önemli etkenlerden biri, devrimci sosyalist hareketin yaşadığı krizi aşamaması, devrimci teoriyi nesnel toplumsal maddi zemin üzerinden geliştirip, sınıfla kitlelerle buluşturamamasıyken diğer bir etken de burjuvazinin kendi sisteminin yapısal krizlerini hafifletme, toplumsal patlamalara, dönüşümlere yolaçmasını engelleme ve aşabilme beceresini göstermesidir. Burjuvazi, her defasında yeni sömürü ve baskı biçimlerini geliştirerek yeni pazar alanları yaratarak sermayenin yeniden üretimini-birikimini genişlemesini sağlayabiliyor; kesintiye uğramasını engelleyebiliyor. Bugün YDD globalleşme, küreselleşme vs. politikalar, sermaye düzeninin bu politikalar üzerinde yeniden yapı-

landırmaya tabi tutulması yapısal krizi aşmaya yönelik adımlardır.

Bugün emperyalizmin, başta da ABD emperyalizminin YDD, küreselleşme, globalleşme stratejik politikaları bu stratejik politikalar üzerinde geliştirilen bölgesel politikalar, ABD'nin sömürgeci imparatorluk stratejisi vs. sermaye sisteminin yeniden yapılandırılarak, bağımlı, yarı-yeni sömürge, sömürge ülkeleri, yeniden dizayn ederek bu yapısal krizi aşmaya yöneliktir. Emperyalist burjuvazi, sermayenin yeniden üretimi ve serbest dolaşımı için önüne çıkan tüm engelleri aşmak için her yola başvurmaktadır. Gerektiğinde savaşa başvurmakta, bölgesel çatışmaları körüklemekte, iktidarlara devirmekte, Afganistan, Irak özgünlüğünde olduğu gibi fiili işgalere girişmektedir. Sermaye sisteminin sömürgeci karakteri kâr hırsını körüklemekte, bu da her türlü savaşa, talana, katliama, işgale sömürü ve baskı biçimine pervasızca başvurmasını beraberinde getirmektedir.

Devrimci hareketin toplumsal gelişmeleri, gelişmelerin doğrultusunu okuyabilmedeki yetersizliği, yeteneksizliği; ve güçsüzlüğü burjuvazinin toplumsal çelişkilerin çatışmalara, devrimsel dönüşümlere yolaçmasını engellemedeki başarısına yolaçmaktadır.

Devrimci sosyalist hareketin ideolojik teorik sahada burjuvaziyle karşı savaşında bir nevi geri çekilişi ya da pasif edilgen bir konumlanış içine girmesi burjuvazinin ideolojik aygıtlarını oldukça başarılı bir şekilde kullanarak üstünlük sağlamasına maddi zemin oluşturmaktadır. Toplumda oluşturduğu ideolojik hegemonyayı pekiştirmenin yanı sıra, devrimci-sosyalist hareketin saflarında yönlendirmeye, defermasyona, çözülüş ve tasfiyeciliğe yöneltmede başarılı olmaktadır. Böylece toplumsal çelişkilerin önüne geçilmekte, sistem içi çözümlere yöneltmede sonuç alınabilmektedir.

Devrimci-sosyalist hareketin, içinde bulunduğu krizi marksizmin devrimci, dönüştürücü yöntemiyle aşamaması, ideolojik çözülüşün, devrimci teoriden giderek kopuşun, sığlaşmanın önüne geçilmemesini beraberinde getirmektedir. Bu da, kitlelerden, sınıftan kopuşun temelini oluşturmaktadır, kendi içine gömülmeye, doğma kalıpların içinde hapsolme sürecine yöneltmektedir.

Devrimci-sosyalist hareketin, devrimci teori-sosyalist öğretiyi sınıfın, kitlelerin buluşmasını sağlamak, yönlendirici misyonunu oynayarak kitlelerin dönüştürücü, tarih yapıcı rolünü oynamasını sağlayabilme gerçekliğinden uzak olması, uluslararası sermayenin burjuvazinin sisteminin yeniden üretmesinde ekten rol oynamaktadır.

Emperyalist-kapitalist sistemin yapısal krizine rağmen bu mevcut gerçeklik, kitleleri hızlı bir uyanışa, canlanışa homurtularla yükselecek yeni eylemsel dalgalanmalara

sürüklememektedir. Uluslararası sermayenin burjuvazinin ideolojik hegemonya ve yönlendiriciliği altında kitleler, milliyetçi, dinci, gerici dalgalanmanın etkisine bırakılmakta, buralara yöneltilmektedir. Milliyetçi, gerici-dinci dalga ya kapılmayan, sisteme karşı devrimci bir yönelim içine giren, arayışta olan kitleler, STÖ'leri, reformist sendikalist yapıların etkisine yöneltilmekte, sistem içi çözüme yönelmeleri sağlanarak bir nevi ehlileştirilip sisteme dahil edilmeleri sağlanabilmektedir.

Bugün ülkemizde ve uluslararası alanda devrimci-sosyalist hareket, henüz dünyanın içinde bulunduğu nesnel durum ve nesnel durumun gelişme yönünü görmeyen, devrimci teoriyi toplumsal yasaların ve hareketin akışı üzerinde oluşturma ufkundan, felsefi altyapıdan uzak görünüyor. Kendini buna yöneltmiş ciddi yönelim ve pratik içine girmiş de değildir. Bugün, sosyalizm, alternatif bir toplumsal proje olarak kitlelere, sınıfa nüfuz edemiyorsa, sınıf ve kitleler devrimci teoriyle buluşmuyorsa bunda belirli anlamdaki bir rolün devrimci sosyalist hareketin ideolojik-teorik sahadaki yetersizliği-yetmezliği ve başarısızlığından kaynaklandığını görmek gerekiyor. Devrimci teori; yaşamdaki devinimiyle hayatın etkisi içinde, çatışmalardan, dönüşümlerden, her çelişki ve gelişimden beslenerek ilerletilip geliştirilemediğinden, teorinin yaşamın örgütlenmesinde, dönüştürülmesinde maddi bir güce dönüşmesi gerçekleştirilememekte, devrimci hareket kendini yetkinleştirme-

mektedir. Keza, burjuvaziye karşı, ideolojik-teorik alanda ciddi bir savaşım yürütebildiğinde söylenecektir. Burjuvazinin tüm karşı saldırılarına göğüs germekle kalmayan, karşı saldırıyla, savaşımın burjuvaziye ideolojik-teorik alanda yenilgiye uğratacak, bu saldırı savaşım içinde devrimci teorinin geliştirilip güçlü kılınmasına ihtiyaç var. Bugün, burjuvazi devrimci, devrimci güçlere bir çok cepheden rahatlıkla saldırabiliyor. İdeolojik oklarını birçok renge boyuyarak kitlelerin bilinçlerinde yanılsamalar yaratıyor, yönlendirebiliyor. Defermasyona, tasfiyeciliğin gelişimine yolaçabiliyor vs. vs. İdeolojik-teorik alanda burjuvaziye karşı cüretkar karşı saldırı savaşım yürütülmeden devrimci teorinin durulaşmasının sağlanmasında pek olası olmayacaktır. Marksizmin devrimci ustalarının devrimci teoriyi başarıyla geliştirmelerinde, hasımlarıyla girdikleri savaşımın büyük rolü olduğunu, ideolojik, teorik sahadaki savaşta hasımlarını yenilgelere uğrata uğrata devrimci teoriyi ilerletip geliştirdiklerini görmek gerekiyor. Bu sahadaki yeni savaşımın olan ihtiyaç her geçen gün daha bir önemli hale geliyor.

Devrimci teorinin, pratik yaşamın akışı içinde çelişkilerin çatışmaların, kargaşaların, dönüşümlerin içinden yeniden filizleneceği, toplumsal akışın her evresinden beslenerek gelişeceğini görmek gerekiyor. Bu gerçeği görüp bilincine vararak, basitten karmaşığa doğru bir gelişim eğrisi üzerinde devrimci teorinin ilerletip geliştirme görevi önümüzde duruyor.

Yıkılan ve Yeniden Kurulan Uluslar arası Dengeler Bağlamında Devletin Kürt Politikaları-III

Bertan SEYCAN

Bölgeyi Yukardan Denetim Altında Tutma Döneminin Sonu Geliyor

Devlet, Kürt üst sınıflarını kazandığı taktirde ya da denetimi altında tuttuğu sürece, bölgeye egemen olabileceğini düşündü. Dolayısıyla; Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kürt politikasının temel taşlarından birisini, Kürt üst sınıflarını denetim altına almak ve mümkünse kazanmak olmuştur. Osmanlı devletinde, Kürt üst sınıflarının padişaha olan bağlılığı sayesinde bölgede, dışı dokunur derecede ciddi bir yönetim sorunu ya da krizi ortaya çıkmamıştı. Bu tarihsel gerçeği, kendisine hareket noktası yapan devlet, bu bağlamda Osmanlı yolunu tuttu. Ancak Osmanlı'nın yönetim felsefesini ve yönetim tarzını unuttu.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında patlak veren yerel isyanlar, bu isyanların bastırılması ve sonrası süreçler, devletin bu politikasını doğrular görünüyor. Yani; Kürt üst sınıfları denetim altına alınca onların aracılığıyla Kürt halk kitleleri de denetim altına alınmış oluyordu. Zira yerel isyanlar, o bölgede manevi ya da maddi güce sahip olan aşiret reisleri ya da şeyhler tarafından başlatılmış ve yönetilmiştir. Bu isyanların önderleri yakalanıp ihna edildikten sonra, isyanlar bastırılmıştır. Tedbir olarak potansiyel önderler zindana atılınca ya da sürgüne gönderilince o bölgede yeni isyanların patlak

vermesinin önüne geçilmiştir. Bunun nedenlerinden birisi, aşiret üyesi sıfatı taşıyan halk yığınlarının, aşiret reisleri ve şeyhlere körükörüne bağlılığıdır. Bu körükörüne bağlılığın nedeni ise aşiretlerin bünyesine nüfuz etmiş olan feodal zihniyettir. Yani aşiretlerin bedeninde vücut bulan feodalizmdir. Yani; halk kitlelerinin bu davranış biçimi, mevcut feodal düzenin iç ilişkilerinin doğal bir sonucudur. Ve sonuç olarak; Kuzey Kürdistan'da feodal düzen gücünü koruduğu sürece (çözölmeye uğrayıp güç kaybetmeye başlasa bile), Kürt üst sınıflar, Türk Devleti denetimi altında tutulduğu sürece Kürdistan'da herhangi yerel bir isyan patlak vermemiştir. Taki 20.yy'ın son çeyreğine kadar. Ancak, bu gerçeğin görünen yüzüydü.

Komünistler, asla gerçeğin görünen yüzüyle yetinmezler. Tersine daha çok gözardı edilen ya da görülmeyen yönleriyle ilgilenirler. Zira, tarihsel gelişimin dinamikleri, genellikle, gerçeğin görünmeyen ya da gözden saklanmak istenen yanlarında gizlidir.

1950-80 arasındaki süreç, Kuzey Kürdistan'da modern sınıfların tarih sahnesine çıktığı ve geliştiği bir süreçtir. Komprodor-işbirlikçi nitelikte de olsa şehirlerde ticaret burjuvazisi tarih sahnesine çıkıp gelişim göstermiştir. Feodal zamanın küçük zanaatkarı ya ölmüş gitmiş ya da kapitalist sistemin bir parçasını oluşturan küçük ya da orta

ölçekli üreticiler haline gelerek burjuva nitelikler kazanmıştır. Ayrıca bunların yanı sıra şehir ve kasabalarda küçük ya da orta ölçekte burjuva tabaka ortaya çıkıp gelişmiştir.

Hiç kuşku yok ki, devlet arpalıklarından beslenerek palazlanan/burjuvalaşan şanslı(?) Türk vatandaşları arasında çok sayıda imtiyaz sahibi "Kürt kökenli Türk vatandaşı" da vardır.

Kürdistan kırlarına modern tarım araçları ve girdilerinin nüfus etmesine koşut olarak, feodal düzen çözölmeye sürecine girmiştir. Bunun doğal sonucu olarak ağalar, "iç başkalaşım geçirerek" toprak beyi haline gelme sürecine girmişlerdir.

Hiç kuşku yok ki, üretim sürecindeki değişimler, üretim ilişkilerinde de değişimi koşullamıştır. Yani bu süreç, mevcut feodal üretim ilişkilerinde hızlı bir çözölmeye beraberinde getirmiştir. Ancak aynı çapta ve büyüklükte kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesini sağlamamıştır. Bunun birçok nedeni vardır. Belli başlı bazı önemli nedenler şöyle sıralanabilir. Bölgenin kapitalist metropollerden uzak oluşu; dolayısıyla, kapitalist gelişim için gerekli alt yapıdan yoksun olması, dahası yoksul bırakılması, ki bu sömürge olmasının doğal bir sonucudur. Sömürge bağlamında yapay ve çarpık gelişmenin doğal bir sonucu olarak; kendi topraklarına/vatanına sahip çıkacak ulusal Kürt burjuvazisinin gücünün hisse-

dilir biçimde tarih sahnesine çıkmamış olması...

Uzun lafın kısıtı, bu 40-50 yıllık tarihi süreçte; Kürt ulusal hareketine önderlik edecek, Kürt ulusal sorununu gündeme sokacak, modern ulusal bir Kürt burjuvazisi tarih sahnesine çıkmamıştır.

Bu tarihi süreç içerisinde gerçekleşen yapay-çarpık kapitalist gelişme, feodal yapıyı önemli ölçüde çözmüştür. Bunun sosyal planda halk yığınlarına yansımaları, feodal yapıdan koptukları ölçüde kitlelerin "özgürleşmesi", Kürt işçi sınıfının cılız da olsa tarih sahnesine çıkması, çok büyük çapta işsizler ordusunun doğması olmuştur. Bu işsizler ordusu da çareyi Türkiye metropollerine ya da Avrupa ülkelerine göç etmekte bulmuştur.

Feodal çözülmeye koşut olarak tarımsal alanda, proletaryadan çok küçük üreticiliği ortaya çıkarmıştır. Yani süreç büyük çapta yoksul köylüler ordusu yaratmıştır. Kürt şehirlerinde onları emecek ölçüde kapitalist gelişme gerçekleşmediği için bu tabakanın kaderi, sefaletle Batı'ya göç arasında sıkışmak olmuştur. Bu durumlarıyla; ulusal ya da sosyal kurtuluş hareketleri için çok ciddi potansiyel güç oluşturmaktadırlar. Aynı tarihi süreçte, yeni Kürt aydınlarının tarih sahnesine çıkmasını da beraberinde getirdi. Ve genellikle onlar, kendilerini Türkiye metropollerinde buldular. Ya da bir başka deyişle, onlar, Türkiye metropollerinde aydındılar.

Sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen bu mihvaldeki alt-üst oluşları, hiç kuşku yok ki hem siyasal bağlamda, dolayısıyla tarihsel bağlamda, yankılar uyandıracaktı. Hatta, yankı uyandırmanın ötesinde, tarihi sonuçlar, doğuracaktır.

Bu sürecin doğurduğu en önemli tarihi sonuçlardan birisi şudur: Türk Devleti'nin Kürt bölgesini "yukandan" denetim altında tutma dönemi kapanmıştır. Yani; bölgeyi denetim altında tutabilmek için Kürt zenginlerini denetim altında tutmanın yeterli olduğu tarihsel dönem kapanmıştır. Çünkü; sosyo-ekonomik bağlamda meydana gelen köklü değişimler, halk yığınlarını kendi egemenlerinin kontrolü dışına taşıyacak kanallar yaratmıştır. Tarih sahnesine yeni gelişmeleri devindirecek yeni güçleri çıkarmıştır. Yani tarihsel gelişim ve değişimin nesnesi, doğru bir önderliğe kavuştuklarında da öznesi haline gelecek, devrimci sınıf ve tabakalar tarih sahnesine çıkmıştır.

İnkarcı Politikalar İçin Sonun Başlangıcı

Bir önceki başlık altında özetlemeye çalıştığımız sosyo-ekonomik bağlamdaki alt-üst oluşlar, devletin inkarcı politikalarını iflasa sürükleyerek devrimci gelişmelerin nesnel temelini ortaya çıkarmıştır. Bu tarihsel kesit doğru şekilde kavranamazsa, "Kürt gerçeği"de doğru şekilde anlaşılamaz. Zira; devletin inkarcı politikalarını iflasın eşliğine taşıyan son on yıllardaki sosyal ve politik gelişmelerin tohumları; bu nesnel temel üzerinde, 60'lı yılların ikinci yarısında toprağa düşmeye başlıyordu. Bu gelişmelerin ilk ürünlerinden birisi DDKO (Doğu Devrimci Kültür Ocakları) oldu.

Sınıfsal bağlamda; ulusal uyanışa ve ulusal kurtuluş hareketine önderlik edebilecek güç ya da güçler kim olacaktır? Sömürge koşulları altında ulusal bir Kürt burjuvazi-

sinin tarih sahnesine çıkması mümkün olmamıştır. Dolayısıyla; Avrupa'da olduğu gibi, ulusal harekete önderlik edecek, ulusal bir burjuva sınıfı ortada yoktur. Ortada burjuvallaşan Kürtler vardır. Ancak bunlar bir Kürt egemen sınıfı haline gelmemişlerdir. Tersine onlar Türk egemen sınıfının bir parçası durumundadırlar. Yani bu kesim Türkleşmiştir. Dolayısıyla, bunların Kürt ulusal sorunu diye bir sorunları esasen olmayacaktır. Aynı şekilde Türk egemen sınıflarının dümen suyuna giren ya da Türkleşen Kürt ağalarının da Kürt ulusal sorunu diye bir sorunları kalmamıştır.

Geriye, hareketin başına geçebilecek iki toplumsal güç kalıyordu: Kürt proletaryası ve Kürt küçük burjuvazisi. Hareketin temel toplumsal dayanağını ise yoksul Kürt köylü yığınları oluşturacaktı. Verili tarihsel bağlam içerisinde, Kürt proletaryası olabildiğince cılızdı. Başlangıç aşaması açısından bakıldığında ne kendi sınıfsal ne de ulusal gerçekliğinin bilincindeydi. Küçük burjuvazisinden zaten önderlik misyonuna soyunması beklenemezdi. Başlangıç açısından bakıldığında, önderlik misyonu üstenebilecek tek kesim, omurgası aydınlardan oluşmak üzere kent küçük burjuvazisiydi. Ancak, Kürt aydınlarının önemli sayılabilecek bir kesimi sömürgeci metropollerde bulunmaktaydılar. Ve hiç kuşku yok ki, ulusal uyanışın mimarlığını ve organizatörlüğünü bu aydınla yapmak zorundadırlar.

Hem metropollerde maruz kaldıkları ulusal baskı ve aşağılanma ve hem de Kürdistan'ın diğer parçalarında (özellikle de Güney Kürdistan'da) yaşanan ulusal direnişler, Kürt aydınlarının bilincinde

siçramalar yaratan ana faktörlerin başında sıralanabilir. Onların bilinç şekillenmesini etkileyen diğer önemli iki etken daha vardır: Birincisi, o yıllarda Türkiye’de yaşanan sosyal ve siyasal uyanış ve bu uyanışın yarattığı politik atmosfer. İkincisi, yine aynı yıllarda Avrupa’da patlak veren ve adına “68 hareketi” de denen ve dünyayı saran devrimci atmosfer. Ki bu atmosferin oluşumunu tetikleyen siyasal etmenlerin önde gelenleri arasında, ABD emperyalizmini di- ze getiren Vietnam direnişi, Çin Kültür Devrimi vs. sayılabilir.

Dünya çapında devrimci atmosferin egemen olduğu bir dönemde ve özellikle de Güney Kürdistan’da yaşanan ulusal direniş hareketinin tetiklemeyle Türkiye’de de, Kürt ulusal davasına sahip çıkacak birçok siyasal örgüt ortaya çıktı: 1970’lerin ilk yarısında Kawa, Beş Parçacılar, Tekoşin, DDKO, UKO, PKK ... gibi Kürt örgütleri kuruldu. Aynı zamanda sınıfsal ve sosyal kurtuluşu temel almakla birlikte, Kürt ulusunun varlığını, dolayısıyla, Kürt sorununu çözmeyi programatik düzeyde kendisine görev kabul eden TKP-ML kuruldu. THKP-C’den ayrılan Kurtuluş örgütü de, Kürdistan’ı sömürge değerlendiren, şövenizmin dümen suyunda olan birçok Türk örgütünden kendisini ayırdı.

Türkiye’de Devrimci Solun Doğuşu ve Kürt Sorunu Karşısındaki Duruşu

1950’li yıllardan itibaren hızla palazlanan Türk komprador burjuvazisi 1965’lerden sonra hızlı biçimde kompradorluğunu aşarak işbirlikçi bir muhteva kazanmaya

başladı. Yani; Batılı tekellerin acenatacılığını yapmakla yetinmeyip batıdan ithal edilen tüketim mallarının kendi iç pazarında üretmeye koyuldu. Ancak bu işi Batılı tekelin yerli uzantısı niteliği kazanan yapıyordu. Devlet eliyle önü açılan bu süreç, “ithal ikameci sanayileşme modeli” adı verildi. Ve bu süreç Türkiye’de komprador nitelikte bir kapitalizmin gelişmesini beraberinde getirdi.

Bu süreç, aynı zamanda, işçi sınıfını niteliksel olarak güçlendirdi: Feodalitenin çözülmesiyle şehirlere akın etmeye başlayan Türk, Kürt, Çerkez, Laz vs. yüzbinlerce köylü nesnel olarak işçi sınıfı saflarına katıldı. Türkiye işçi sınıfının sayısal olarak önemli bir bölümünü oluşturan bu sosyal tabaka fiilen işçi olmakla beraber kültürel olarak ve bilinç bakımından henüz önemli ölçüde köylü idi. Sınıf mücadelesi bakımından alabildiğine deneyimsizdi.

1960 anayasasının sağladığı nispi-demokratik ortam bağlamında, sınıf bilincinin gelişmesini ve yayılmasını hedef alan yaygın basın faaliyeti ve propaganda hız kazanmış; sınıfı örgütlemeye yönelik sendikal faaliyetler daha önceleri hiç görülmedik ölçüde yaygınlaşmıştı. Bu sürecin lokomotifi ise o yıllarda, TİP olmuştur. DİSK bu yıllarda kurulmuş; Amerikan modeli-devletin işçi sınıfı içindeki uzantısı olan Türk-İş karşısına dikilmiş; ve kısa zamanda işçi sınıfı arasında önemli bir güç haline gelmişti.

1960 yıllarının sonu ile 70’li yılların başında, komprador kapitalizm, ilk ciddi krizinin içine yuvarlandı; dolayısıyla, patronlar krizin yükünü işçi sınıfının sırtına yıkmaya kalkınca; Türkiye tarihi, 15-16 Haziran Direnişi’yle doruğa çıkan

işçi direnişlerine tanık olmuştur.

Yine aynı yıllarda, bu mücadele sürecinin içerisinde Türkiye’nin üç devrimci örgütü tarih sahnesine çıkmış ve düzene karşı silahlı mücadeleye girişmişlerdir.

Ekonomik-demokratik muhtevalı yükselen bu işçi sınıfı mücadelesi dalgası karşısında, çareyi 12 Mart Darbesi’ni yapmakta buldular. Bu darbe ile, grev ve direnişleri yasakladılar. Yeni yeni ayağa dikilmeye çalışan devrimci harekete karşı “balyoz hareket”ları gerçekleştirdiler... Kısaca; kısa bir süre için toplumsal gelişimin önünü kestiler. Toplumu zapt-ı rapt altına aldılar. ve “topluma bol gelen elbiseyi” (60 Anayasasını) daralttılar. Toplumsal gelişimin önüne geçen toplumsal uyanışın önünü kestiler.

O yıllarda, ABD emperyalizminin Vietnam işgali sırasında sergilediği vahşetden beslenerek yükselen (ABD emperyalizmi odaklı) anti-emperyalist dalga, tüm Batı dünyasında olduğu gibi, Türkiye’de de kendisini göstermiştir. Aynı zamanda o yıllarda, Jonson mektubuyla başlayıp 1974 Kıbrıs Harekati, Silah Ambargosu, Afyon Yasağı vb. konularda ABD ile Türkiye yönetimi arasında yaşanan çelişki ve çekişmeler (ABD odaklı) anti-emperyalist bir ortamın oluşmasına katkıda bulunmuştur.

Bu ve benzeri gelişmeler ve yarattığı yankılar, o yıllarda mevcut olan Türk Solunun bazı kesimlerine, “ikinci ulusal kurtuluş savaşı başlatma” şiarını atma biçiminde yansımıştır.

1970’lerin hemen başlarında kurulan ve Türkiye’nin ilk devrimci örgütleri olan THKO, THKP-C, TKP-ML/TİKKO’nun programatik bağlamda iki temel hareket

noktaları olmuştur. Anti-emperyalizm biçiminde ifade edilen ulusal kurtuluş-ulusal devrim; demokrasi mücadelesi biçiminde ifade edilen toplumsal kurtuluş. Yani işçi sınıfı önderliğinde demokratik devrim.

Hiç kuşku yok ki; o dönemde ulusal kurtuluştan anlaşılan, Batı emperyalizmiyle, siyasi-askeri-ekonomik planda tüm bağlarını (yarı sömürge ya da yeni sömürge niteliği taşıyan bağları) kopartmış tam bağımsız bir Türkiye yaratmaktı. Türkiye'de ya da diğer parçalarda yaşayan Kürtlerin ulusal kurtuluşuna gelince;

a) THKO'nun bu noktada herhangi bir işlevi yoktu. Zira THKO, ideolojik planda önemli ölçüde Kemalizmin etkisi altındaydı.

b) THKP-C, Kürt halkının varlığını kabul ediyordu. Ancak Kürt halkının kurtuluşunu, "Türkiye halklarının kurtuluşunu sağlayacak devrimin zaferine bağlıyordu. Kısacası bu konuda dişe tırnağa dokunur herhangi bir açılım yoktur. Dolayısıyla, bu noktada çok önemli ölçüde Kemalist ideolojinin etkisi altında olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ve Kemalizm eşittir, Türk şovenizmin ideolojisidir.

c) TKP-ML/TİKKO, Kemalist ideolojiyle köklü bir hesaplaşma yapmıştır. D. Perinçek'in Aydınlığı nezdinde Kemalizmi etraflı biçimde mahkum etmiştir. İbrahim Kaypakkaya, Kürt sorunu ve çözüm konusunda Türkiye'de ilk defa ciddi bir teorik analiz gerçekleştirmiştir. Ancak bu teorik analizinde, Kaypakkaya bazı önemli çelişiklere de düşmüştür. Örneğin; Güney Kürdistan'da patlak veren Kürt isyanının ateşi henüz kullenmediği bir dönemde, Kürdistan'ın parçalanması

temelindeki bir Kürt sorununun tarihi olarak güncelliğini yitirdiği; dolayısıyla tarihe malolduğu biçiminde bir saptama yapmıştır. Öte yandan teorik planda Kürt ulusunun kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğunu, devrimden sonra isterse ayrılma hakkını, dolayısıyla, ayrı devlet kurma hakkını kullanabileceğini söylemiştir. Kısacası, başta teorik analizdeki gelişmeyi somut duruma indirgemedeki eksiklik başta olmak üzere birçok nedenden ötürü Kaypakkaya Kürt sorunu ve çözümü konusunda ileri şeyler söylemesine rağmen somut bir politika ortaya koyamamıştır. Ancak tüm eksiklik ve zaafına karşın, Kürt ulusal hareketinin oluşum süreci açısından Kaypakkaya'nın bu konudaki düşünceleri, tarihsel bir işleve sahip olmuştur. 1970'li yıllarda on binlerce Kürt insanı TKP-ML bünyesi ya da çevresinde kendi benliğini bulmuş, kendi ulusal kimliğine sarılmış, Kürt olmakta duyduğu "utanç" duvarını yıkmış Kürtlüğüyle gurur duyma özgürlüğüne kavuşmuştur.

1970'li yıllarda TKP-ML'nin Batı'da-metropollerde dayandığı tabanın azımsanmayacak oranda Kürtlerden olması bir tesadüf değildir. Aynı dönemde, yine, başta Tunceli olmak üzere Diyarbakır, Bingöl, Urfa gibi Kürt illerinde en güçlü Türkiye örgütü olması da bir tesadüf değildir.

Modern Anlamda Kürt Ulusal Hareketi'nin Doğuşu

Kürdistan'ın Kuzey parçasında modern anlamda ulusal hareketin doğuşu ve/veya oluşum süreci, 1960'ların ikinci yarısında başlayıp 1970'lerin sonunda doruk noktasına

ulaşan Türkiye'deki toplumsal hareketin bağrında şekillenmiştir. Bu toplumsal hareketi bir nehre benzetirsek; onun ana kolunu ekonomik demokratik muhtevalı, zaman zaman ve yer yer sosyalizm tandanslı işçi hareketi oluşturur. Genel olarak yüzü sosyalizme dönük, demokratik ve anti-faşist, anti emperyalist muhtevalı öğrenci hareketi, bu ırmağın en önemli-güçlü kolunu oluşturur. Ekonomik muhtevalı esnaf ve köylü hareketleri bu ırmağın zayıf kolları olarak düşünülebilir.

Amerikan patentli emekçi halk yığınlarını böl-bir birine düşür ve yönet politik seneryolarının açık ve örtülü şekilde devlet eliyle ısrarla uygulanması sonucu söz konusu toplumsal hareket aslında 70'lerin hemen sonlarında büyük ölçüde yollardan saptırılmış geriletilmiştir. Emekçi halk yığınları üzerinde git gide şiddetlenen resmi sivil faşist teröre karşı toplumsal hareket, MHP odaklı anti-faşist direniş hareketine dönüşmüştü.

Türkiye'deki söz konusu edilen bu toplumsal hareketin çok sayıda zaafı vardı. Birincil önemdeki zaafı hareketin ana eksenini ya da belkemiğini oluşturan işçi sınıfının nicelik olarak çok büyük ölçüde genç ve tecrübesiz oluşudur. Zira sınıfın ezici çoğunluğu, kırlardan göç dalgasıyla şehirlere taşınan köylülüklerden oluşuyordu. Onlar, kentlere kendi eski kültür ve alışkanlıklarıyla gelmişlerdi. Kent yaşamıyla ve sınıf mücadelesiyle yeni tanışmışlardır. Yani; henüz şehir kültürü ve sınıf bilinci gibi olguların büyük ölçüde dışındadırlar. Tersine, onlar, çığ gibi büyüyerek büyük kentleri kuşatan varoşlarda arabes bir kültür ve bilincin gelişmesine yol açtılar. Anadolu'nun farklı

köşelerinde, daha önce birbirinden habersiz yaşayan farklı kültür biçimleri ve etnik kimlikler, varoşlarda buluştular, bir araya geldiler. Şu ya da bu şekilde iç içe geçerek bir mozaığe dönüştüler. Ancak kaynaşamadılar. Çünkü; bu süreç aynı zamanda farklı etnik kimlik sahiplerinin etnik farklılıkları daha somut şekilde fark ettikleri bir süreç de olmuştur.

Kısacası; göç dalgası tarafından kendi topraklarından koparılıp batıdaki büyük kentlerin varoşlarına süriklenen Kürt köylüleri, kapitalist sistemle tanıştılar. Ve bu yeni yaşam serüvenleri içinde hem toplumsal-sınıfsal çelikleri ve adaletsizlikleri ve hem de ulusal baskıyı daha çarpıcı şekilde gözlemlediler ve yaşadılar. Dolayısıyla; bu süreç onlar için hem sosyal-sınıfsal uyanış, hem de anne-babaları, kardeşleri, karıları, çocukları köylerinde yaşamaya devam ediyordu ve onların ailevi bağları henüz oldukça güçlüydü. Yani baba topraklarından tamamen kopmuş değillerdi. İşte bu vb. ilişkiler, batının varoşlarında (fabrika, atölye, üniversite vb.) başlayan ulusal ve toplumsal uyanışın doğuya taşınmasında kanal, köprü, yol, kablo işlevi gördü.

İkincil önemli zaaf; hareketin gerçek anlamda komünist bir önderlikten yoksun oluşudur. Hareketin önderliğinin, önderliğe soyunan çok sayıda küçük burjuva akım tarafından bölünmüşlüğüdür. Dolayısıyla hareketin merkezi ve güçlü bir önderlikten yoksun oluşudur. Kuşkusuz; bu durum, tarihsel ve toplumsal bir sonuçtur. Böylesi bir sorunun doğuşunu önemli ölçüde belirleyen nesnel gerçekler vardır. Ve bu gerçekler de, işçi sınıfının yukarıda anlatılan durumu ve gerçekleri tarafından belirlenmiştir. Kısacası dönemin be-

lirli koşulları içinde mevcut olan işçi sınıfı, bünyesinde çok sayıda zaafı taşıyan kendisine özgü toplumsal bir hareketin lokomotifine haline gelebilmiştir. Nitel olarak yeterince olgunlaşmamış olması gerçeği, bağrından komünist bir hareketin çıkamaması gerçeğini bereberinde getirmiştir. Kürt işçi sınıfının hem nicel ve hem de nitel durumu, Türkiye işçi sınıfının durumundan oldukça geri olduğu başka önemli bir tarihsel gerçektir. Ve Kürt ulusal hareketinin komünist bir harekete sahip olamamasının en önemli nedenlerinden birisi de bu gerçektir.

Ancak; tüm zaafılarına karşın söz konusu toplumsal hareket, önemli tarihsel işlevler görmüştür. Bu işlevlerden birisi de Kürt halkının ulusal uyanışı ve modern anlamda ulusal hareketin doğuşuna yataklık etmiştir.

Bu yıllarda bu mücadele sürecine etnik kimliği Kürt olan yüz binlerce insan işçi, öğrenci, memur, esnaf, köylü olarak katılmıştır. Ve bu süreçte ilerici-devrimci bir bilince bir kimliğe sahip olmuştur. Bu bağlamda şu ya da bu ölçüde düşünsel olarak özgürleşmiştir. Şu ya da bu ölçüde düzenden-resmi ideolojiden vb. şeylerden kopmuştur. Aynı zamanda bir yandan ulusal baskıyı daha somut yaşamış, bir yandan da bu mücadelenin yarattığı fiili özgürlük ortamında kendi etnik kimliklerini daha rahat bir şekilde ifade edebilmişlerdir. Kendi etnik kimliklerine daha rahat sahip çıkabilmişlerdir. Aynı zamanda ezen ulusa mensup mücadele arkadaşları, onları etnik kimliklerinden ötürü ne aşağılamışlar ne de hor görmüşlerdir.

Ulusal uyanışın ve ulusal hareketin tohumları böylesi bir toprağa düşmüş, böylesi bir topraktan filizlenmiştir. Hiç kuşku yok ki ulusal

uyanışın ve ulusal hareketin ortaya çıkmamasının birçok başka nedenleri vardır.

"Ayrılkçı" Kürt siyasal akımlarının ulusal uyanış ve ulusal hareketin doğuşunda tarihsel rolleri olmuştur. Yani onların yaptıkları "bağımsız Kürt Devleti kurma" propogandaları ve diğer faaliyetlerinin ulusal uyanışın ve ulusal hareketin gelişmesinde önemli katkıları olmuştur.

Ulusal hareketin oluşum sürecinde, sorunu solun gündemine getiren TKP-ML'nin tarihi planda önemli bir rolü olmuştur. (Diğer bazı Türk sol hareketlerinin de katkıları olduğunu unutmamak kaydıyla.)

Ulusal uyanışın ve hareketin gelişmesinde, Güney Kürdistan'da patlak veren Kürt ulusal direnişinin ve aynı şekilde, Kürt siyasi akımlarının oluşumunda, Çin Kültür Devrimi, 68 Hareketi, Vietnam Direnişi gibi direniş ve eylemlerle belirlenen uluslararası konjonktörün de önemli katkıları olmuştur. Ulusal uyanışın gelişmesi ve ulusal hareketin yaygınlaşmasında tarihsel önemde rol oynayan diğer önemli faktör de, devletin bölge de giderek yoğunlaşan baskıcı uygulamalarıdır.

Tabandan yükselen, ayrılma yönündeki tehdidi ilk defa ciddiye alan zamanın II. Ecevit Hükümeti olmuştur. Hükümet bu bağlamda bölge için özel bir politik paket oluşturmıştı: Bölgenin karayolları ağının yaygınlaştırılması, "KÖY-KENT" Projesi bu paketin önemli maddeleri arasında bulunuyordu. Yine aynı paket kapsamında bölgede isyan bastırma tatbikatları yapıldı. Bu tatbikatlarda mavi kuvvetlere yerel Kürt kıyafetleri giydiriliyordu. Devlet yanlış aşiretleri silahlandırma işine de 80 öncesinde başlamıştı.

Kuzu Postundaki Kurt: Mikrokrediler

Sibel ÖZBUDUN

BMÖ, Dünya Bankası ve STÖ'lerin elbirliğiyle "yoksulluğu alt etme" yolunda geliştirdikleri yeni "harika silah"ın adı: "mikrokredi". Kendi koşullarına bırakıldığında banka kredilerine erişim olanakları olmayan ya da ancak aşırı yüksek faizlerle borç veren yerel tefecilere mahkûm olan dünya yoksullarının "hizmetine sunulmuş" bir başka filantropizm ve ekonomik deha örneği. Genellikle "gönüllülük" temelinde çalışan finansal STÖ'ler eliyle, gelir getirecek bir "mikro-girişimi" başlatmak üzere (bölgenin özelliklerine göre, organik kahve üretimi mi olur, küçük bir mandıra kurmak mı, sokak satıcılığı mı, dokuma tezgâhı mı, yoksa bir el sanatları kooperatifi mi...) bir araya getirilmiş 8-10 kişilik gruplara dağıtılan 50-150 USD'lik tutarlardan oluşuyor.

Tabii genellikle bonkör bir "sponsor"a sahip hayırsever sivil toplum kreditorü, finansörüne karşı mahcup olmamak için borçlusunu geri ödeme konusunda bir hayli sıkboğaz ediyor. Bir kez, krediyi alan grubun üyeleri, birbirlerine kefil sayılıyorlar; bu da krediyi kullananların her biri üzerinde ağır bir baskı oluşturuyor.

İkincisi ise, kreditor kuruluşun uyguladığı faiz oranlarının yüksekliği: mikrokrediler, genellikle, yüzde 50-70 arası yıllık faiz oranıyla dağıtılıyor. Mikrokredi ideologlarıysa bunu, kredi taliplerinin aksi durumda tefecilere çok daha yüksek faizlerle borçlanmak zorunda kalacakları ya da hiç borç bulamayacakları gerekçesiyle aklıyorlar.

Bir çeşit, ölümlü gösterip sıtmaya razı etmek!

Ve nihayet, kredilerin geri dönüş hızı, bankaları imrendirecek kadar yüksek: Geri ödemeler, haftada bir, hatta iki sıklığında talep ediliyor.

"Mikrokredi" hareketi, 30 yıl kadar önce, Bangladeş'te hedef kitle olarak yoksul kesimleri seçen ve bugün sermayesi 4 milyar dolara ulaşan Grameen Bankası'nın kurucusu ve direktörü **Muhammed Yunus**'un girişimiyle başlamış. Bankanın bugüne dek dört milyon kişiye 5 milyar USD kredi sağladığı belirtiliyor.⁽¹⁾

Gelin Banka'nın ilkelerini, "hayırseverliğin yoksulluğun çaresi olmadığına, aksine, onu süregelenleştirdiğine" inanan kurucusunun, **Muhammed Yunus**'un ağzından dinleyelim:

"a) Krediyi bir insan hakkı olarak destekler.

b) Misyonu yoksul ailelerin yoksulluğu alt etmek için kendilerine yardım etmesini sağlamaktır. Yoksulları, özellikle de yoksul kadınları hedefler.

c) Grameen kredisinin en ayırt edici yönü, herhangi bir teminat ya da yasal olarak dayatılabilen sözleşmeye dayanmamasıdır. Yasal işlemler ya da sisteme değil, "güven"e dayalıdır.

d) Tüketim için değil, yoksulların gelir getirici faaliyetler için kendi istihdamlarını yaratması ve konut için verilir.

e) Yoksulları krediye layık görmeyerek reddeden konvansiyonel bankacılığa bir meydan okuma

olarak başlatılmıştır. Bu nedenle, konvansiyonel bankacılığın temel metodolojisini redderek kendi metodolojisini yaratmıştır.

f) İnsanların bankaya değil, bankanın insanlara gitmesi gerektiği ilkesiyle hizmeti yoksulların kapısına götürür.

g) Kredi alabilmek için kişi, bir borçlular grubuna katılmalıdır.

h) Kredi sürekli bir akış içerisinde alınabilir. Eski borç kapatıldığında kişi yeniden borçlanabilir.

i) Bütün borçlar (haftalık ya da iki haftalık) taksitler halinde ödenecektir.

j) Kişi aynı anda birden fazla kredi alabilir.

k) Borçlular için zorunlu ve gönüllü tasarruf programları öngörülür.

l) Krediler genellikle kâr-amaçlı olmayan örgütler ya da borçluların sahibi olduğu kurumlar aracılığıyla verilir. Eğer borçluların sahibi olmadığı kâr amaçlı kurumlar söz konusuysa, faiz oranlarının, yatırımcıya cazip getiri sağlamasındansa programın sürdürülebilirliği hedefiyle uyumlu olmasına çalışılır. Grameen kredisinin kuralı, sürdürülebilirliği riske atmadan faiz oranlarını ticarî bankacılık sektöründeki piyasa oranlarına olabildiğince yakın tutmaktır. Faiz oranının saptanmasında tefeci faizlerindense piyasa faiz oranları dikkate alınır. Yoksullara ulaşmak, müzakere edilmez misyondur. Sürdürülebilirliğe ulaşmak hedeftir. (...)

m) Grameen kredisini toplumsal sermaye inşasına yüksek bir öncelik tanır. Grup ve merkezler oluştu-

rarak, grup ve merkez liderlerinin yıllık seçimi aracılığıyla liderlik niteliğinin geliştirilmesiyle ve kurumun borçlularca kurulması durumunda, heyet üyelerinin seçilmesiyle desteklenir. (...) Beşeri sermaye oluşturabilmek için cep telefonları, güneş enerjisi gibi teknolojileri sağlamaya ve insan gücünün yerini mekanik gücün almasına çalışır.”⁽²⁾

Mikrokredi projesinin Türkiye’de de AKP Diyarbakır milletvekili Aziz Akgül’ün kurucusu olduğu (Soros’un Açık Toplum Vakfı tarafından desteklenen) Türkiye İsraili Önleme Vakfı eliyle, Diyarbakır pilot bölge seçilerek uygulamaya sokulduğunu⁽³⁾ belirttikten sonra, hemen birkaç saptama yapalım:

- “Mikrokredi” uygulaması öncelikle yoksulları, gelir getirici bir faaliyete çekmeyi hedefleyen bir uygulamadır. Ancak hemen belirtelim, “bütün yoksulları” değil. Kredinin geri ödenmesi gereği, hedef kitlenin yoksullar içinde en azından düzenli (ve görece “yüksek”) gelir sahipleri arasından belirlenmesine yol açmaktadır. Bu ise, günde 1 ila 2 dolar arasında bir gelire geçinenler demektir. Bir başka deyişle, günde 1 doların altında bir gelir elde eden yaklaşık 1.3 milyar yoksul, teorik olarak dahi, mikrokredi programlarının “dahi” muhatabı sayılmamaktadır.

- Bir “yoksullukla mücadele stratejisi” olarak ambalajlanan mikrokredi uygulamalarının hedefleri arasında, ima edebileceği tüm sosyal güvenceleriyle birlikte düzenli istihdam yaratmak gibi bir kalem bulunmamaktadır. Daha çok, bir “enformel sektörü düzenleme/yapılandırma” projesi olarak ortaya çıkmaktadır.

- Bu “yapılandırma”nın hedefi, kapitalist ekonominin erişim alanları dışında yaşayan ya da bu eko-

nomiye dahil olmaları “rantabl” olmayan yoksulları, “kendi imkânlarıyla” piyasa mekanizmalarına dahil etmektir. Mahabub Hossain’in deyişle: “İlk olarak, insanların çoğu yoksul olduğunda, tarım-dışı ürünler piyasasının boyutu o denli küçüktür ve geniş bir alana öylesine zayıf biçimde yayılmıştır ki, kapitalist üretim örgütlenmesi bölünmez değerler kapasitesinin düşük kullanımını nedeniyle iktisadî değildir. Örneğin yükünü başının üzerinde taşıyan bir küçük tacir, bir köy pazarında malları araba, gemi ya da kamyonlarla nakleden büyük tüccardan daha iktisadî işleyebilir.”⁽⁴⁾ Bunun yanı sıra, genellikle hane temelinde çalışan yoksulların düzenli istihdam edilen işçilere göre çok daha düşük gelirlere ve çok daha uzun çalışma sürelerine razı olma gibi kimi “avantajları” bulunmaktadır... Dahası, bu koşullarda ürettikleri mal ve hizmetleri, piyasanın önerebileceği en düşük fiyatlara satmaya razıdır! Hossain’e göre, mikrokrediyile canlanan “yerel girişimci”, bir süre sonra normal kredi mekanizmalarına başvurabilecek duruma gelecek, böylelikle piyasa ekonomisine entegre olabilecektir!

- Mikrokrediyile “belini doğrultabilen” az sayıda “yoksul girişimci”nin (teşbihte hata olmaz: bu “Beyaz Atlı Prens”le evlenen fakir kız”, “ses sanatçısı olan inşaat işçisi”, “futbol yıldızı olan varoş çocuğu”, “fantezilerini andırıyor!) piyasa ekonomisinin dalgalanmaları, krizleri karşısında hiçbir güvencesi olmadığını, ve diğer girişimcilere göre çok daha kırılgan bir konumda olduklarını anımsatmaya gerek var mı? Örnek mi? Meksika’nın mikrokredi kullanarak organik kahve üretimine geçen yerli kooperatifleri... 1990’larda kahve fiyatlarının düşmeye başlaması, geçimlik

tarımlarını da bırakıp bu “kârlı” işe yönelen yerli üreticileri açlık tehlikesiyle yüzyüze bırakmıştı⁽⁵⁾.

- Öte yandan, kredilerin “mikro” niteliği, krediden yararlananların teknolojilerini yenilemelerine, hane dışında yeni istihdam yaratmalarına, kısacası üretkenlik artışına olanak vermediği de ortak gözlemler arasındadır. Öte yandan, kredi, özellikle kırsal kesimde yoksul köylülerin geçimlik üretimlerini terk ederek “piyasa”ya yönelik ürünler üretmeye başlamalarına neden olmaktadır. Bu ise, durumlarını eskisine göre daha da kırılganlaştıran bir etkidir. Dr. Rowshon Karmal’in, Bangladeş’te, STÖ’ler eliyle dağıtılan kırsal kredilerin, kredi akışı kesilir kesilmez kredi kullanan yoksulların kendilerini eskiye göre daha zor durumda buldukları yolundaki gözlemleri, bunu doğrulamaktadır.⁽⁶⁾

- Böylelikle, ilk uygulamalarının hemen ardından, Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler tarafından büyük bir reklam kampanyasıyla lanse edilmeye başlanan “mikrokredi”, “mikrofinans” gibi uygulamaların esas amacı daha çok ideolojik gibi gözüküyor; yaratıcı ve “akılcı” girişimlerle, yoksullukla neo-liberal ekonominin mantığı çerçevesinde de mücadele edilebileceğini gösterip, “sosyal devlet/refah devleti”ne, giderek mevcut kapitalist ilişkilerin dönüştürülmesine ilişkin talep ve yönelimleri tarihe gömmeyi hedefliyorlar... Ve de, örneğin, Afrika, Latin Amerika ve Doğu Asya ülkelerinin ihracatlarındaki yüzde 1’lik bir artışın, 128 milyon insanı yoksulluktan kurtaracağını bilinmesine karşın, Kuzey ülkelerinin kendi tarımlarını bol bol sübvans ederken Güney’in tarımını ölüme terk edişinin mantığını sorgulamanın önüne geçmeyi...

Dahası, acı bir örnek, mikrokreditinin hedef kitlesi yoksullara pek de "deva" olmadığını gözler önüne sermektedir. *The Independent*'in yerel kaynaklara dayanarak verdiği bir habere göre, Bangladeş'in Rajshahi eyaletinde bir köyde yaşayan yoksul kamyon şoförü Alam Hossain, BRAC, Caritas, IRDP ve SHARP adlı sivil toplum örgütlerinden aldığı krediyi geri ödemesi konusunda örgütlerin yaptığı baskılara dayanamayarak karısı ve dört çocuğuyla birlikte intihara teşebbüs etti. Hossain ailesi, iki yıl içerisinde aldıkları kredinin büyük bölümünü geri ödediklerinde ısrar ederlerken, krediyi veren STÖ'ler ancak küçük bir kısmını geri alabildiklerini öne sürüyorlardı. Gazetede öyküye göre, sonunda STÖ temsilcileri, kamyoncuya 3 günlük bir süre vermiş, borcunu kapatmaması durumunda, evinin ondülün damı dahil olmak üzere her şeylerine el koyacaklarını bildirmişti. Alam, onurunu koruyabilmek için elindeki son çareye başvurdu: tüm aile zehir içtiler. *Independent*'in bu konuya ayırdığı başmakalesinde "aşırı faizler talep eden açgözlü ve acımasız köy tefecileri ya da 'mahajanlar' döneminde dahi bütün bir ailenin intihara teşebbüs etmesinin görülmemiş bir vaka olduğu" belirtilerek, STÖ'lerin cemaat işleriyle uğraşması, akçalı işlere bulaşmaması gerektiği vurgulanıyor.⁽⁷⁾

Ne ki Grameen örneği "başkaları" için cazip gelmiş olmalı ki, büyük bir hızla yayılacaktır: "Çeyrek yüzyıldan uzun bir süre sonra, mikrofinans kuruluşları gelişmekte olan ülkelerde 80 milyonun üzerindeki yoksula 7 milyar dolardan fazla mikrokredi sağladı. Pek çok biçim alabilmektedirler -kredi birlikleri, ticari birlikler ve en sık da sivil toplum örgütleri. Büyük firmaların ticari kredi geri ödemeleri genellikle

le yüzde 50'nin altında kalırken, mikrokredilerin geri ödeme oranları yüzde 95'in üzerindedir. Yüksek geri ödeme oranları çalışan yoksulların borçlarını geri ödemeye muktedir ve istekli olduklarını ve kendilerine şans tanındığında kendi yaşamlarını dönüştürmeye yetili olduklarını göstermektedir."⁽⁸⁾

"Yoksulların şans tanındığında kendi yaşamlarını dönüştürme yetileri" tartışması bir yana, yüksek faizler, yüksek geri ödeme oranları ve kısa faiz periyodları, mikrokredileri bankacılık sektörü için de cazip hâle getirmiştir. Ve "mikrofinans" STÖ'leri, Dünya Bankası'yla işbirliği içinde, büyük bankaları da işin içine çekmek üzere kolları sıvamış durumdadırlar. Daha şimdiden, Citigroup, Deutsche Bank gibi devler, mikrokredi uygulamasına girişmek üzere yapılanmalara gitmektedir. Örneğin, 2004 Ağustosunda, Citigroup/Banamex, Meksika'daki mikrofinans projelerini desteklemek üzere peso-endeksli yatırım bonoları çıkardığını açıklamış ve Dünya Bankası'nın özel sektör dalı Uluslararası Finans Örgütü'nün teminatı altındaki bonoların 44 milyon dolarlık miktarı, kısa sürede yerel kurumsal yatırımcılara pazarlanmış-⁽⁹⁾tır. Pennsylvania Üniversitesi iktisat profesörlerinden Tayyeb Shabbir, "mikrofinansın piyasa güçlerinin süreçte daha büyük bir rol üstleneceği bir formelleşme sürecine girdiği"⁽¹⁰⁾ gözleminde bulunmaktadır. Ve, Deutsche Bank'ın Küresel Mikrofinans Konsorsiyumu aracılığıyla mikrokredi piyasasına 50 milyon dolarlık bir fon aktarmayı hedeflediğini açıklayan, bankanın program danışmanı David Gough'un sözleriyle, "Bundan sonraki adım etkin bir özel sektör girişimi olacağını düşünüyoruz. Bu, yatırımcıların korporat toplumsal sorumluluk hedeflerini, harcama biçiminde değil

de, yatırım olarak yerine getirmelerinin bir yolu."⁽¹¹⁾

Günümüzde dünya yoksulluğunun genişlemesi ve derinleşmesinin birincil sorumlusunun, halklardan ÇUŞ'lara, Güney'den Kuzey'e sınırsız bir kâr transferini gerçekleştirecek tarzda işleyen neo-liberal politikalar olduğunu, bu politikaların DB, IMF gibi finans kuruluşları eliyle yoksul Güney halklarına dayatıldığını bilmeyen kaldı mı? Ancak "mikrokredi", "mikrofinans" vb. uygulamalarla birlikte, uluslararası finans devlerinin, "sivil" toplum örgütlerinin delaletiyle, yoksulluk ve açlığın kendisini de sınır tanımayan kazanç iştahlarının bir "girdi"si'ne dönüştürmek gibi, şeytanın aklına gelmeyecek bir teşebbüse yöneldikleri görülüyor. Bu "kuzu postuna bürünmüş kurt"u ve "sivil toplum"daki yordakçıların teşhis ve teşhir etmek, kapitalist küreselleşme muhaliflerinin, sosyalistlerin, velhasıl "başka bir dünyanın mümkün olduğuna" inanan herkesin acil görevi olmalıdır.

Dipnotlar:

- 1) "Microcredit Is Becoming Profitable, Which Means New Players and New Problems" - Knowledge@Wharton.
- 2) Grameen bildirileri, Muhammad Yunus, "What is Microcredit?" Kasım 2005.
- 3) Recep Yıldırım, "Yoksulları İçeren Yayıncılık Kredi Türkiye'de", *Radya Metropol*, 11/07/2003.
- 4) Mahabub Hossain, "Microcredit for poverty reduction", 22 Dec 2005, Web: nation.intelag.com
- 5) Rita R. Abila Hernández Castillo, *Historians and Stories from Chiapas: Border Identities in Southern Mexico*, University of Texas Press, 2001, ss. 185-186.
- 6) Dr. M. Rowston Karmal, "Poverty alleviation", www.independent.org.
- 7) Editorial, "Microcredit story", www.independent.org.
- 8) "Poverty in the Developing World" *Unitas - Global Microfinance Accelerator*.
- 9) "Microcredit Is Becoming Profitable, Which Means New Players and New Problems" - Knowledge@Wharton
- 10) a.g.y.
- 11) a.g.y.

Küresel Isınma: Bir Felaket Eşiği!

Temel DEMİRER

"Hikâyemin...
kahramanı hakikattir!"¹

Ekolojik felaket eşiğinde her şey, bir "fars" ya da "reductio ad absurdum"² olup çıktı sanki...

Küresel ısınma burnumuzun dibindeyken; "Çevre"(?) Bakanı Osman Pepe'nin, "Çevreciler maskeli propaganda yapıyor,"³ dediği...

Ya da Fransız hükümetinin büyükbaş hayvanların, havaya saldıkları gazla atmosferi petrol rafinerilerinden daha fazla kirletip, sera etkisi yarattıklarını, atmosfer için felaket oluşturan büyükbaş hayvanların havaya bu ülkedeki 14 petrol rafinerisinden daha fazla, ozonun delinmesine yol açan gaz saldığını ilan ettiği...⁴ örneklerdeki üzere insan(lık), öncesinde böylesine hazin tülüatlara tanık oldu mu? Zannetmiyorum...

Oysa "Kuzey kutbu eriyor. Son 10 yılda yüzde 30'u yok olmuş. Kalınlığı yarı yarıya inmiş. Yüzyılın ortasına kadar, kalan yarısının kaybolacağı, yüzyılın sonunda tümünden yok olacağı söyleniyor.

Dünya'nın iklimi değişecek, türlerin nesli tükenecek, şehirler terk edilecek, insanın, hayvanın, bitkinin yaşam tarzı tanınmaz hâle dönecek. Küresel ısınma yoktur diye kesip atıyor iktidar odakları, reklamlardaysa kullanılıp atılacak tüketim malları...

Roma'yı yaktıktan sonra yanarken seyrettiği söylenen Neron'un gözlerinden gazetelerimizi okuyor, televizyonlardan haberleri seyrediyor, iyi ki bunlar bugün bana olmuştur diye avunuyor, otomobilimizin,

her anahtarı çevirdiğimizde çalışmasıyla güvenimizin pekiştiği gündelikçi yaşamlar sürdürüyoruz..."⁵

KÜRESEL ISINMA VE "MALİYETİ"

"İklim bilimciler küresel ısınmanın dünya için çok büyük bir tehlike oluşturduğunu iddia ederken bu görüşe karşı çıkan kuşkucular, küresel ısınmanın gereğinden fazla abartıldığını, bilim adamlarının korkularının yersiz olduğunu ileri "süredursunlar";⁶ şüphe yok: "Küresel ısınma ve buna bağlı iklim değişikliği geleceğimizi etkileyecek en büyük tehlike!"⁷

Çünkü, "Kanadalı bilim insanları, 'Küresel ısınma insanların yüzünden yok olmasına neden olabilir,' diyerek insanlığın dinazorlarla aynı kaderi paylaşabileceğini savunuyorlar"ken;⁸ "Küresel ısınma bazı bilimcilerin gerçek demesiyle gerçek, bazılarının da yalan demesiyle yalan olacak bir mesele değildir. Problem yüzde 50, yüzde 50 meselesi de değildir. Birçok bilimcinin yaptığı çalışma gösteriyor ki küresel ısınma gerçektir ve büyük oranda antropojenik sera gazlarından kaynaklanır..."⁹

Evet; "Yeryüzü var olduğundan beri atmosferin kimyası belki de ilk kez doğal süreçlerle değil de, insanlık tarafından bozuluyor. Bir bakıma insanlık kendi sonunu hazırlıyor..."¹⁰

"Küresel iklim değişimi, atmosfer içindeki karbondioksit düzeyinin yükselmesiyle iklimde ortaya çıkan değişimlerdir..."¹¹

"Almanya'nın Hamburg kentindeki Max Planck Meteoroloji Enstitüsü'nce hazırlanan bir rapor, 1970'ten 2100 yılına kadar dünya-daki ortalama hava sıcaklığının 2.5 derece daha artacağını ortaya çıkardı..."¹²

"Artık bilimsel anlamda hiçbir şüphe yok: İnsan iklimi değiştiriyor, hem de çok hızlı bir şekilde değiştiriyor..."

Yüksek ısınma yüzünden yeryüzünde Katrina gibi şiddetli tropikal fırtınalar, kuraklık ve ani seller şeklinde alarm zilleri çalıyor...

Küresel iklim değişikliği sanal değil, Katrina tayfunu kadar gerçektir..."¹³

Bu kapsamda bilindiği üzere, "XIX. yüzyılın ortalarından itibaren iklimin doğal değişimlerine ek olarak insan etkinliklerinin de iklimi etkilediği yeni bir döneme girilmiştir. Birinci Sanayi Devrimi'den bu yana fosil yakıtların yakılması, doğal bitki örtüsünün tahribi, arazi kullanımında meydana gelen değişiklikler ve çeşitli sanayi süreçleri atmosfere salınan sera gazlarının atmosferdeki birikimlerini hızla artırmaktadır. Bu durum atmosferin bileşimini değiştirmekte ve doğal bir süreç olan atmosferin sera etkisini kuvvetlendirmektedir.

Nitekim atmosferde doğal olarak bulunan su buharı, karbondioksit, metan gibi gazlar güneşten gelen kısa dalgali ışınların atmosferden geçerek yeryüzüne ulaşmasına olanak tanımaktadır. Buna karşılık aynı gazlar kısa dalgali güneş ışınları ile ısınan yeryüzünün geceleri

yaydığı uzun dalgali sıcaklık enerjisinin büyük bir bölümünü atmosferde tutmaktadır. Böylece tıpkı bitki seralarında olduğu gibi, yeryüzü gündüzleri güneşten gelen ışınlar ile ısınmakta, geceleri ise yeryüzünün yaydığı sıcaklık enerjisinin büyük bir bölümünün atmosferde tutulması ile aşırı soğumaktan kurtulmaktadır.

Ancak günümüzde insan etkinlikleri sonucu 1850 yılına göre atmosferdeki CO₂ oranı yüzde 31, metan gazı yüzde 151 artış göstermiştir. Ayrıca atmosferde doğal olarak bulunmayan ve kuvvetli sera etkisi yaratan hidroflorokarbon (HFC), perflorokarbon (PFC) ve kükürt heksaflorid (SF₆) gibi gazlar eklenmiştir.

Atmosferin doğal sera etkisinin kuvvetlenmesi sonucu dünya yüzeyinde ve atmosferde sıcaklıklar yükselmektedir. 1861'den beri tutulan küresel kayıtlar, sıcaklığın düzensiz ama önemli bir artış eğilimi içinde günümüze kadar ortalama 0.4-0.8°C yükseldiğini göstermektedir. 1976 yılından bu yana sıcaklıklar her on yılda 0.15°C artmıştır. Özellikle gündüz sıcaklıklarına göre iki kat hızlı artan gece sıcaklıkları yüzünden gece-gündüz arasındaki sıcaklık farkları azalmıştır. Mevsimlik olarak, 1976'dan bu yana karalar üzerinde görülen en yüksek artış kuzey yarımkürede kış ve ilkbahar aylarında gerçekleşmiştir. Yine söz konusu dönem içinde dünyanın en çok ısınan bölgeleri Kuzey Amerika kıtasının ve Orta Asya'nın kuzeyi ile Kuzey Buz Denizi'dir.

1990'lı yıllar bütün dünyada rekor kıran sıcaklıkların kaydedildiği bir dönem olmuştur. 1880 yılından bu yana küresel sıcaklık ortalamalarında ölçülen en sıcak yıllar 1998, 2002 ve 2003'tür.

Uydular yardımıyla yapılan gözlemler, dünya yüzeyi ile benzer şekilde atmosferin yeryüzüne temas eden en alt tabakasının da 1979 yılından bu yana her on yılda 0.04 - 0.03°C ısındığını göstermektedir.

Küresel sıcaklık artışı yağış miktarı, mevsimlere dağılışı ve yağış şiddetinde de değişimlere yol açmıştır. Yapılan araştırmalar XX. yüzyılda karalar üzerinde yağış miktarının yaklaşık yüzde 2 arttığını göstermektedir. Bölgesel farklılıklara rağmen özellikle kuzey yarımkürenin orta ve yüksek enlemlerinde sonbahar ve kış yağışları artarken, içinde Akdeniz Havzası'nın da yer aldığı subtropikal karaların önemli bir bölümünde azalmıştır.¹⁴

İşte birkaç somut veri:

"Amerikalı uzman Robert Corell'e göre, 1960'lardan beri boyutlarında önemli bir değişiklik olmayan buzulun 2-3 yılda bu kadar küçülmesi iklim değişikliklerinin Kuzey Kutbu üzerindeki büyük etkisini kanıtıyor.

Grönland'da bulunan ve büyüklüğüyle dünyanın en harika oluşumlarından biri olarak gösterilen 'Ilulissat' adlı buzulun 10 km'lik kısmının son birkaç yılda erimesi, global ısınmanın ne kadar ciddi boyutlara ulaştığını gösterdi...¹⁵

"Yapılan araştırmalara göre 2000-2005 kesitindeki 5 yılda ortalama sıcaklık 100 kat arttı...¹⁶

"NASA, dünyanın 7 bin 200 noktasından veri alıp küresel ısınma hesabı yaptı. 2005, son 30 yılın en sıcak dönemi olan 1998'in rekorunu kırdı...

Yaklaşık 25 yıldır süren küresel ısınma eğiliminin devamı olarak 2005 en sıcak yıl olma yolunda gidiyor. NASA'nın Goddard Uzay Araştırmaları Enstitüsü iklimbilimcileri,

dünyadaki 7 bin 200 noktadan topladıkları verilerle 2005'in, en sıcak yıl olan 1998'i geçtiğini hesapladı...¹⁷

"Küresel ısınma en çok Akdeniz'i vuracak, kuraklık artacak, su için savaş çıkacak...¹⁸

"Küresel ısınma ile dünyadaki tüm arazilerin yüzde 30'u kuraklık tehdidi altında...¹⁹

"Dünyanın üçte biri çölleşti, 250 milyon kişi de çöl tehdidi altında...²⁰

"Küresel ısınma ile özellikle su kaynaklarının zayıflaması, orman yangınları, kuraklık ve çölleşme ile bunlara bağlı ekolojik bozulmalar ortaya çıkacaktır...

Donmuş bölgelerde artık geri dönüşü olmayan erime olaylarının sonucunda atmosfere milyarlarca ton metan gazı da dahil olacak!²¹

"Küresel ısınmaya karşı çabalarının önündeki en büyük engeli G-8 ülkeleri oluşturuyor. Petrol bağımlısı bu ülkeler dünya karbondioksit salınımının yüzde 47'sini gerçekleştiriyor. G-8 ülkelerinin kontrolündeki Dünya Bankası, enerji portföyünün yüzde 94'ünü fosil yakıt projelerine, sadece yüzde 6'sını ise yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilgili projelere ayırıyor...²²

DÜNYAYI KIRLETENLER

Hemen belirtelim: "ABD dünya nüfusunun yüzde 4'üne sahip ancak karbondioksit üretiminin yüzde 25'ini sağlıyor. İngiltere yüzde 3 üretiyor. Hindistan, nüfusu 15 kat fazla olmasına rağmen karbondioksit üretimi İngiltere ile aynı.

Ortalama bir Amerikalı yılda 6 ton, bir İngiliz 3 ton, bir Çinli 0.7 ton, bir Hintli 0.25 ton karbondioksit üretiyor. Atmosfere yılda 220 milyon ton karbondioksit bırakan

Türkiye ise 20.sırada... 2010 yılında bu rakam 400 milyon tonlara ulaşacak..."³²

Evet, "Dünyada küresel ısınmaya yol açan karbondioksitin, 650 bin yılın en yüksek düzeyine ulaştığı açıklandığı koşullarda, karbondioksit oranının bugünkü düzeyinin, 650 bin yıllık dönem içinde ulaştığı en yüksek orandan yüzde 27 daha fazla olduğunu ortaya koyuyor. Şu anda, atmosferdeki karbondioksit, tarih öncesinde kaydedilenin azami miktardan neredeyse yüzde 30 daha fazla ve insanların etkinlikleri yüzünden sürekli artıyor.

Daha güçlü bir sera gazı olan metanın oranı ise tarih öncesi dönemlere göre iki kat daha fazla. Bunun için ortalama küresel sıcaklık son 5 yılda normalden 100 kat hızlı artış gösterdi. Bu kadar kısa bir sürede meydana gelen 0.2 derecelik artış, ağırlıklı olarak fosil yakıt kullanımına bağlanıyor."³⁴

"Dünyadaki kirliliği temizlemek için 500 yıl gerekiyor"ken;³⁵ "Dünyayı en çok kirlüten ülkeler arasında ABD, AB, Çin ve Hindistan ilk sırada..."³⁶

Ve nihayet: "Küresel ısınma bazı ciddi sağlık sorunlarını tetikliyor. İklim değişikliği kolera, sıtma, tifo, beyin iltihabı, ciltte kronik döküntüler, eklem ve sinirlerde iltihaplanmaya neden oluyor.

Küresel ısınmaya bağlı iklim değişiklikleri bazı hastalıklara yol açıyor. Kanada'nın Montreal kentinde yapılan BM İklim Değişikliği XIV. Taraflar Toplantısı'nda Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Ofisi'nin açıkladığı 'İklim Değişikliği ve İnsan Sağlığı İçin Uyum Stratejileri' adlı rapor, tehlikeyi gözler önüne serdi.

Raporda, Avrupa'daki 900 milyon insanın artan sıcaklığa, yağış

rejimindeki farklılık ve aşırı hava olaylarına, özellikle sıcak hava dalgaları, seller ve yoğun yağışa maruz kaldığı anlatılıyor. Rapora göre, Güney Avrupa'nın giderek kuraklaştığına ve Kuzey Avrupa'nın da daha sıcak ve yağışlı bir iklime kaydığına dikkat çekildi.

İklim değişikliği, sağlığı birçok şekilde etkiliyor. Avrupa, 2003'te bugüne kadar yaşadığı en sıcak hava dalgasına maruz kaldı. Yine 2003'te 15 büyük sel felaketi yaşandı ve 250 insan öldü. Sel, 1 milyon insanı doğrudan etkiledi. Raporda, iklim değişikliğinin yoğun sıtma ve kolera vakalarına yol açtığına dikkat çekildi.

Yine 2003'te Avrupa'nın ortalama sıcaklığının 5 derece arttığı belirtilerek, bunun sonucu salmonella (salmonellanın yol açtığı bağırsak enfeksiyonları, kolera, tifo) vakalarında yüzde 5-10 artış olduğu belirtiliyor."³⁷

Özetin özeti: "ABD, Avustralya, Güney Kore, Japonya, Çin, Hindistan tüm dünyadaki petrol, kömür gibi fosil yakıtların yüzde 50'sini kullanıyor. Fosil yakıtlar, 'sera etkisi' yapıyor. İklimi etkiliyor, toprağı, suyu, havayı, bitkileri, kuşları, insanları zehirliyor. Kuş gribi...

Bitmedi: 300 milyon nüfuslu ABD, tüm dünyadaki 'sera etkisi' yaratan zehirli atığın yüzde 20'sini tek başına gerçekleştiriyor. Ve Avustralya'yla ile ABD, Kytoto Sözleşmesi'ni imzalamıyor!"³⁸

KYOTO MU? YA DA ABD!

Öncelikle anımsatalım: "Küresel ısınma, geri dönüşü mümkün olmayan bir sayacı tetikledi ve insanlığın bu saatli bombayı durdurmak için pek de zamanı kalmadı!"³⁹ Bu bir...

İkincisi de şu: "İklim değişikliğinin 5-buçuk milyar insanı açlık tehlikesiyle yüz yüze bırakacağı apaçık ortada"yken;⁴⁰ "Dünya yüzündeki tüm sera gazı salınımının yüzde 40'ından sorumlu olan beş ülke, ABD ve Avustralya önderliğindeki Çin, Hindistan ve Güney Kore 'Kyoto'ya alternatif oluşturuyor..."⁴¹

Wuppertal İklim, Çevre ve Enerji Enstitüsü öğretim üyesi Dr. Wolfgang Sachs, "Kyoto başarısız"⁴² derken; biz "Kyoto Protokolü nedir?" sorusuna yanıtlayalım...

"Japonya'nın eski imparatorluk başkenti Kyoto'da Nisan 1997'de imzalanan Kyoto Protokolü, zaman içinde 141 ülke tarafından onaylanarak 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girdi. Türkiye, İklim Değişimi Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf oldu, ancak Kyoto Protokolü'nü imzalamadı. Protokol, sanayi ülkelerinin atmosfere bıraktıkları karbon gazlarını 2012'de 1990 yılına oranla yüzde 5.2 azaltmalarını öngörüyor. Protokol, sanayi ülkelerini başta karbondioksit olmak üzere dünyanın ısınmasına yol açan gazların salınımını sınırlandırmak zorunda bırakıyor. Sözleşme, başta petrol olmak üzere fosil enerji kaynaklarının kullanımına kısıtlama getirilmesini gerektiriyor. Ancak ABD protokole uymuyor. BM'ye göre atmosferdeki karbondioksitin yüzde 80'i, fosil enerji kaynaklarının ulaşım, ısınma ve sanayi alanlarında kullanılmasından kaynaklanıyor."⁴³

Protokole BM çatısı altında küresel ısınmayı tartışan 160 ülke imza attı. Ancak atmosfere saldığı gaz miktarı açısından (emisyon) tartışmasız lider ABD, Avustralya ve Türkiye bu ülkelerin arasında yer almadı. Bunların yanı sıra uzmanlar

yürürlükte olan Kyoto Protokolü'nün de yeterli olmadığını söylerken, gelinen noktada sera gazlarının salınımının yüzde 90-95 oranında azaltılması gerektiğini ifade ediyorlar...

Ancak! "ABD, 1992'de sera etkisine karşı mücadele konusundaki ilk anlaşma olan konvansiyona taraf olmakla birlikte, 1997'de imzalanan ve bu yıl yürürlüğe giren Kyoto Protokolü'nü reddediyor..."³⁴

"Sera gazı üretimini azaltmayan ABD, 'Kyoto'yu imzalamasak da araştırmalara para veriyoruz,' der'ken,"³⁵ "Bush dünyadaki küresel ısınmanın önlenmesine yönelik Kyoto Sözleşmesi'nin kabul edilmesi durumunda ülke ekonomisinin çökebileceği vurgusuyla, 'Kyoto ekonomimizi mahvederdi. Bu sözleşmeyi imzalamam doğru olmazdı,' dedi..."³⁶

"Bush, 'Önce ABD'nin çıkarı gelir' dedi..."³⁷

FELAKETLER: KATRİNA, EL NİNO, VD'LERİ

"İngiliz Bilimler Akademisi Başkanı Lord May, küresel ısınmanın korkunç tehlikelerine dikkat çekerek, küresel ısınmanın Katrina gibi büyük doğal afetlerin şiddetini artırdığını söyler'ken,"³⁸ "42 ülke-den 400'e yakın bilimcinin katıldığı X. Avrupa Ekoloji Kongresi'nde gelişmiş ülkelerin çevre sorununa duyarsız kaldığı vurgulandı... Kongre'de dünyanın öncelikli sorununun küresel ısınma olduğu vurgulandı..."³⁹

"İklim değişikliği uzmanı Ross Gelbspan'ın deyiimiyle Katrina'nın esas adı 'Küresel ısınma' olmalıydı."⁴⁰

Deniz sularının yüzey ısısının yükselmekte olması, Katrina ça-

pında kasırgaların olasılığını daha da artırıyor. Küresel ısınmayı denetim altına almak için ise uygarlığımızın kömür ve petrol tüketimini yüzde 70 azaltması gerekiyor. Küresel ısınmanın bir tehlike olmadığını anlatabilmek için milyonlarca dolar para harcayan kömür ve petrol şirketlerinin lobileriye medyayı susturuyor, hükümetlerin elini kolunu bağlıyor. Anımsayacaksınız, bu lobilerin etkisiyle Bush yönetimi Kyoto Protokolü'nden çıkmıştı.

Katrina kasırgasına bakınca ekonomik, enerji, ekolojik ve jeopolitik krizlerin hemen hepsinin izlerini görebiliyoruz. Kasırga, uygarlığımızın 'olağanlık' iddialarını yıkarak yaşamakta olduğu derin krizin en karanlık yüzünü (hem de tam merkezinde) gözler önüne serdi."⁴¹

Gerçekten de, "Dünya sanayi öncesi döneme göre daha sıcak. Ötümümüzdeki zamanda daha da ısınacak. Küresel ısınma bu yüzyılın en büyük sorunu olmaya aday. Yakın zamanda yaşanan Katrina kasırgası da bunun sonuçlarından biriydi..."⁴²

Konuya ilişkin olarak "Dünya Sağlık Örgütü, küresel ısınmanın yol açacağı şiddetli hava değişimlerinin Asya-Pasifik bölgesinde her yıl 10 binden fazla insanın ölümüne neden olabileceğini açıkladı..."⁴³

"BM uzmanları, toprağın verimini yitirmesi, çölleşme, deniz seviyesinin yükselmesi gibi çevresel sorunlar nedeniyle Afrika'dan Asya'ya kadar milyonlarca insanın etkilenebileceğini belirtirken; BM Üniversitesi'nin, toprağın veriminin azalması, kuraklık, ormanlık alanların yok olması ve diğer çevresel olumsuzluklar nedeniyle gelecek 5 yılda 50 milyon kişinin evle-

rini terk etmek zorunda kalabileceğini de açıkladı..."⁴⁴

Tüm bunlarla ilişkili olarak söylenebilecekleri Venezüella lideri Chavez'in, "Yaşananlar doğanın kapitalizme yanıtı" sözleri özetler...

Gerçektende "Dünyada son zamanlarda meydana gelen doğal felaketlerden küresel kapitalizmin sorumlu olduğunu savunan Chavez, 'Merhaba Bay Başkan' isimli haftalık radyo-televizyon programında dünyadaki gelişmeleri değerlendirirken, yakın zaman aralıklarıyla meydana gelen Hindistan, Pakistan ve Afganistan'daki depremleri ve Amerika kıtasındaki kasırgaları 'doğanın küresel kapitalist düzene bir cevabı' olarak nitelendirdi. Chavez, 'Küresel kapitalizm modeli dünyaya zarar veriyor. Dünya tehlike altında. Fırtınalar, kuraklıklar, su baskınları... Eskiden böyle felaketler olmazdı. Bu inanılmaz. Dünyanın dengesi bozuldu' dedi..."⁴⁵

"SONUÇ YERİNE"

Otunlar bu kadarla da sınırlı değil... Bu -haklı olarak- iç karartan tabloya şunların da eklenmesi gerek: "2006 yılı içinde 30 milyar ton sera gazı atmosfere salınacak... Deniz seviyesi ortalama 2 milimetre yükselecek... Yaklaşık 2,7 trilyon böcek insanlar tarafından yanlışlıkla yenecek... Amazon ormanlarının en az 25 bin kilometrekarelik bir bölümü yok olacak... 50 bin canlı türünün nesli tükenecek... Kuzey Kutbu'nda en az 6150 metrekairelik buz kütlesi eriyecek..."⁴⁶

Greenpeace türü yeşil hareketlerin de boy verdiği bu tabloda "Kapitalizmin, içinde bulunduğumuz ekolojik krize yol açan ve denetlenmesi imkânsız bir güç olduğunu düşünen Joel Kovel, 'Doğanın

*Düşmanı*⁴⁷ başlıklı kitabında, sermayenin sürekli büyümek için yaptığı korkunç baskının etkilerini değerlendiriyor. Batılı sanayi dünyasının, önceki kuşakların hayal bile edemeyeceği büyük refah düzeyine sıçrarken, aynı zamanda kendine hayal edilmesi daha da güç muazzam bir kuyu kazdığı görüşünü savunuyor. İmparatorluk kurbanı insanlarla ekolojik dengenin bozulması konusunu aynı başlık altında inceliyor ve en önemlisi bu konuda neler yapabileceğimiz sorusunun cevabını arıyor.

Kovel, kitabının hemen başında sermayeyi, ekolojik krizin 'etkin nedeni' olmakla itham ediyor. Krizin boyutlarını, sermayenin ne menem bir şey olduğunu ve ekosistemler üzerinde üretim koşullarını kötüleştirmekle tek bir noktada yoğunlaşmış bir biçimde, acımasızca genişlemekle de yaygın bir biçimde nasıl muazzam olumsuz bir etkiye sahip olduğunu anlatarak iddiasını güçlendiriyor. 'Kapitalizm' başlıklı bölümde, sermaye etrafında ve sermaye üretimi için inşa edilmiş özgül toplum biçimini irdeleyerek önceki bölümde ele aldığı konuları daha ayrıntılı inceliyor. Bu bölümde, sermayenin genişleme tarzı, toplumla ilişkileri, sermayeyi yöneten sınıfın karakteri, daha çok da sermayenin uyarlanabilirliği sorununun araştırıyor.

Joel Kovel, sermayeyi sadece ekonomik bir düzenleme olarak değil, insanla doğa arasında çok eskiden beri var olan ve 'doğa üzerindeki tahakküm' kavramında ifade bulan bir lezyonun had safhaya ulaşmış hâli olarak görüyor. Ve bundan, sermayenin bir dizi kurumdan ibaret olmadığı, başlı başına, bir varlık biçimi olduğu sonucunu çıkarıyor.

Dolayısıyla, 'Ekolojik krizin üstesinden gelmek için radikal bir biçimde dönüştürülmesi gereken şey tam da bu varlık biçimidir; bu dönüşüm, 'ekonomik sermaye' ile onu besleyen kapitalist devletin yıkılması sürecinden geçmeyi zorunlu kılarsa bile gerçekleştirilmelidir,' diyor. Var olan ekopolitikaları gözden geçiren yazar, doğayla ilişkilerimizi onarmak için bugüne kadar neler yapıldığını, var olan politikaların sermayeyi kökünden söküp atacak yapıda olup olmadığını inceliyor.

Joel Kovel kitabını şu sözlerle bitiriyor: 'Her yaratığın bir sonu vardır, her türün de. Hatta yeryüzü, zaman ve mekân da yok olacaktır. Ama bizim canlılar olarak sahip olduğumuz kaderin, sonumuzu bir dereceye kadar belirleyebilme seçeneğinin olması gerekir. Bu sonun sermayenin soğuk, acımasız elinden olmasına izin vermemeliyiz; böyle bir son dünyanın güzelliğine yakışmayacak bir sondur.'⁴⁸

Kovel'in uyarısına eklenmesi gereken bir diğer şey ise, Kızılderili reisi Seattle'ın, "Washington'daki Büyük Başkan Franklin'e 1853'te yazdığı mektuptaki sözleri/uyarılarıdır....

"Gökyüzünü nasıl satın alabilirsiniz? Ya da satabilirsiniz? Ya toprağın sıcaklığını? Havanın taze kokusuna, suyun pırlılsına sahip olmayan birisi onu nasıl alabilir, ya da satabilir? (....)

Yağmur sonrası ıslıtlı her çam yaprağı, denizi kucaklayan kumsallar, karanlık ormanların kournunda ki sis, şakıyan böcekler... Beyaz adam neyi satın almak istiyor? (....)

Açlığın dünyayı saracak beyaz adam ve ardında koskoca bir çöl bırakacak. Demir at (lokomotif),

öldürüp çürümeye bıraktığın binlerce buffalodan nasıl daha kıymetli olabilir? Hayvanlar insanları bırakırsa, insanlar ruhlarının yalnızlığından ölmez mi? Hayvanların başına gelenler, insanların da başına gelmez mi? Toprağın başına gelen, oğullarının da başına gelmez mi? (....)

Yataklarınızı zehirlemeye devam ederseniz, bir gece kendi çöplerinizde boğulacaksınız. Bütün buffalolar öldürüldükten, yaban atları ehlileştirildikten, ormanlar kesildikten ve gizli köşelere kadar dünya insan kokusu ile dolduktan sonra... Bir de bakacaksınız ki göklerdeki kartallar yok olmuş. Bu ne demektir? Bu yaşamın sonu ve sadece hayatta daha fazla kalmanın başlangıcıdır..."

Evet, hayatın/doğanın düşmanı sürdürülemez kapitalizm karşısında o hâlde: Charles Darwin'in, "Doğaya karşı olan hiçbir şey uzun zaman yaşayamaz"; Paul Ehrlich'in, "Doğa insan olmadan da yaşar, ama insan doğa yok olduktan sonra yaşayamaz"; Immanuel Kant'ın, "Doğada her şey, belirli bir yasaya göre işler"; Francis Bacon'un, "Doğa ancak kendisine itaate fethedilebilir"; Moliere'in, "Doğa karşısında insan nedir? Sonsuzluk ile bağımlı olarak hiçbir şey. Hiçbir şey ile bağımlı olarak her şey veya hiçbir şeyle her şey arasında ortalama..."; Aristoteles'in, "Doğa hiçbir şeyi gereksiz yapmaz"; Bion'un, "Hayatın amacı, doğa ile uyum içinde yaşamaktır"; R. G. Ingersoll'un, "Doğada ne ödül vardır, ne de ceza, yalnız ve yalnız sonuçlar vardır," sözlerini göz ardı etmeden kapitalizm hakkındaki şu uyarıları daima anımsayıp/anımsatalım...

"Kentli sınıf, egemenliği ele geçirdiği her yerde bütün ataerkil,

derebeylikten kalma, kırsal yaşam ilişkilerine son verdi. İnsanı 'doğal efendileri' ne bağlayan çeşitli derebeylik bağlarını acımasızca kopardı; ve insanlar arasında, çıplak çı-kardan, kan 'peşin parayla ödeme' den başka bağ bırakmadı. (...) Kentli sınıf, o güne dek saygı duyulan, değer verilen bütün uğraşların başına konmuş ahlâkı kaldırıp attı. He-kimi, savunmanı, din adamını, oza-nı, bilim adamını ücretli emekçisi kılıfına soktu. Aile ilişkisindeki duy-gusal peçeyi de parçalayıp attı, onu da salt para ilişkisine indirgedi," der K. Marx ve F. Engels, "**Komünist Parti Manifestosu**"nda...

"Duruğu yerde duramayan yurttaş (uygar insan), sürekli çırpınır, ölüncüye dek çalışır, canlı kala-yım derken ölüme koşar, dahası ölümsüzlüğe kavuşmak için yaşam-dan vazgeçer. Nefret ettiği büyükle-re, küçümseydiği varlıklara yaltakla-nır; onlara hizmet etme onuruna kavuşmak için elinden geleni esir-gemez; hem kendi bayağılığıyla, hem onların koruyuculuğuyla övü-nür; köleliğiyle şişirir; bu köleliği paylaşma onurundan yoksun kişi-lerden küçümseyerek söz eder," der J. J. Rousseau, "**İnsanlar Arasın-daki Eşitsizliğin Kaynağı**"nda...

İşte bu kapitalizmdir...

Ve iklim değişimi ya da küresel ısınma da sürdürülemez kapitaliz-min "sürdürülemez eseri"dir...

DİPNOTLAR:

- 1) Tolstoy, Acar Burak Bengi, Tüm Dinlere ve "Müslüman Tolstoy" İddialarına Tolstoy'un Cevabı, çev: Mazlum Beyhan, E Yay., 2005, s.10.
- 2) Latince'de reductio ad absurdum deyimi; bir şeyi, artık 'abes' olduğu bir aşamaya kadar götürmek, ısrarla sürdürmek anlamına gelir.
- 3) "Çevreciler Maskeli Propaganda Yapıyor", Cumhuriyet, 8 Temmuz 2005, s.3.
- 4) "Besle İneği Delsin Ozonul", Radikal, 1 Ekim 2005, s.24.
- 5) Gündüz Vassaf, "Kuzey Kutbunda Özgür Olmak", Radikal, 2 Ekim 2005, s.23.
- 6) "İklim Değişikliği: Gerçek Bir Tehdit mi, Kuruntu mu?", New Scientist, 12 Şubat 2005.
- 7) Sevgi Yüksel, "Gezegen Dengesini mi Kaybediyor?", Radikal Cumartesi, 10 Eylül 2005, s.4.
- 8) "İnsanlık Mezarını Kazıyor", Cumhuriyet, 28 Ekim 2005, s.20.
- 9) Raymond Bradley, "Küresel Isınma", Karizma Dergisi, Yıl:6, No:22, Nisan-Mayıs-Haziran 2005, s.46.
- 10) Şükri Ersoy, "Küremiz Isınıyor", Bilim ve Ütopya Dergisi, Yıl:12, No:139, Ocak 2006, s.5.
- 11) Ünal Asan, "Karbon Havuzu Olarak Bitki Ekosistemleri ve Ormanlar", Bilim ve Ütopya Dergisi, Yıl:12, No:139, Ocak 2006, s.22.
- 12) "Dünya Sıcaklığa Teslim Oluyor", Cumhuriyet, 8 Ekim 2005, s.8.
- 13) Mikdat Kadoğlu, "Küresel İklim Değişikliği Sanal Değil, Katrina Tayfuna Kadar Gerçektir", Bilim ve Ütopya Dergisi, Yıl:12, No:139, Ocak 2006, s.14.
- 14) Ecmel Erhat, "Küresel Isınma ve İklim Değişikliği", Karizma Dergisi, Yıl:6, No:22, Nisan-Mayıs-Haziran 2005, s.15-20.
- 15) "Kuzey Kutbu'nda Tehlike Çanları", Hürriyet, 23 Ağustos 2005, s.7.
- 16) "Hava Kirliliği Rekor Düzeyde", Ülkede Özgür Gündem, 26 Kasım 2005, s.3.
- 17) "2005 Sıcakta Rekor Yılı", Radikal, 15 Ekim 2005, s.24.
- 18) "Akdeniz İçin Kötü Senaryo", Radikal, 5 Kasım 2005, s.3.
- 19) "Çölleşme Gücü de Beraberinde Geliyor", Birgün, 2 Temmuz 05, s.20.
- 20) "Dünya Çölleşiyor", Ülkede Özgür Gündem, 20 Aralık 2005, s.2.
- 21) Ahmet Atalık, "Küresel Isınmanın Su Kaynakları ve Tarım Üzerinde Etkileri", Bilim ve Ütopya Dergisi, Yıl:12, No:139, Ocak 2006, s.18.
- 22) "Küresel Isınma, G-8'lerin Çözümü İşgal", Cumhuriyet, 7 Temmuz 2005, s.11.
- 23) "Türkiye'de Tarım Alanları Yüzde 40 Kuruyacak", Evrensel, 7 Temmuz 2005, s.2.
- 24) "Çevre Alanını Dünya Bozuluyor", Cumhuriyet, 26 Ekim 2005, s.8.
- 25) Devrim Arslan, "Dünyayı Temiz Göremeyeceğiz", Ülkede Özgür Gündem, 18 Kasım 2005, s.2.
- 26) "ABD En Büyük Kirlenici", Ülkede Özgür Gündem, 1 Aralık 2005, s.2.
- 27) İbrahim Günel, "Dünya Sağlık Örgütü: Değişen İklim Hasta Ediyor", Radikal, 13 Aralık 2005, s.3.
- 28) Zeki Coşkun, "Kim Zehirlendi Bu Kuşları?", Radikal, 13 Ocak 2006, s.17.
- 29) Ertan Keskinsoy, "Nuh'un Kitaplarından Gemisi", s.17.
- 30) Ömer Madra, "... 'Evladiyelik' Bir Yürüyüş Çağrısı", Radikal İki, 27 Kasım 2005, s.10.
- 31) "Gelişmeleri İzleyin!", Radikal, 28 Temmuz 2005, s.2.
- 32) İbrahim Günel, "Ya Tedbir, ya Felaket", Radikal, 26 Ekim 2005, s.4.
- 33) "İklim Mültecileri Olacak", Cumhuriyet, 29 Kasım 2005, s.10.
- 34) "ABD'nin 'İklim' İnadı Sürüyor", Cumhuriyet, 8 Aralık 2005, s.20.
- 35) "ABD: Para Veriyorum ya!", Radikal, 30 Kasım 2005, s.2.
- 36) "Bush: 'Kyoto Bizi Çökertir'...", Cumhuriyet, 2 Temmuz 2005, s.10.
- 37) "Bush: Önce ABD'nin Çıkarları Gelsin", Radikal, 5 Temmuz 2005, s.9.
- 38) "Küresel Isınma Kitle İhla Silahıdır!", Evrensel, 29 Kasım 2005, s.16.
- 39) Latif Sansür, "Çevre Hemen Cezalandırılmaz", Cumhuriyet, 9 Kasım 2005, s.20.
- 40) The Boston Globe.
- 41) Ergin Yıldızoglu, "Uygarlık Krizi", Cumhuriyet, 7 Eylül 2005, s.4.
- 42) Özgür Erbaş, "İklim Değişiyor, Ya Biz İnsanlar?", Cumhuriyet Dergi, No:1022, 23 Ekim 2005, s.10.
- 43) "Küresel Ölümler Bekleniyor: Küresel Isınma Uyarısı", Cumhuriyet, 23 Eylül 2005, s.8.
- 44) "İnsanlığa Göç Uyarısı", Cumhuriyeti, 13 Ekim 2005, s.20.
- 45) "Felaketlerin Sorumlusu Kapitalizm", Radikal, 11 Ekim 2005, s.12.
- 46) "2006 Yılında Neler Olacak?", Evrensel, 2 Ocak 2006, s.16.
- 47) Joel Kovel, Doğanın Düşmanı, Çev: Gürol Koca, Metis Yay., 2005.
- 48) Orhan Tüleylioğlu, "Sana Düşman Bana Düşman...", Radikal Kitap, Yıl:4, No:231, 19 Ağustos 2005, s.11.

Zamane Truvaları

Ismail GEZER

Savaş kazanmanın yöntemine ilişkin işbirlikçiler kullanımı ile ilgili Truva Anı söylemi mitolojide ünlüdür. Truva kralının oğlu Paris Akhaların kızı Helena'yı kaçıtır ve bu Akhalarla Truva'lılar arasında savaş nedeni olur. Truva'nın uzun direnişinin ardından Akhalar yenilgiye uğrarlar. Öldürücü silahlarla yürütülen savaşı kazanamayan Akhalar savaşı kazanmada farklı bir yola başvurarak Truva'nın önüne içinde 50 savaşçının bulunduğu tahta bir at bırakırlar. Hileyle kalenin içine sokulan bu atın içindeki savaşçılar karanlık çöktüğünde kale içindeki işbirlikçilerce dışarı çıkartılırlar ve bunların kale kapılarını açarak dışardaki orduyu Truva içine sokmaları ile Truva Akhalarca zapt edilir. Başarıyı getiren her yol ve yöntem mübağdır mantığı yağmacı savaşların öncelikli anlayışıdır ve bu gelenek günümüzde de artan çeşitliliği ile sürdürülmektedir.

İnsanoğlunun ilk toplumsal işbölümünün ardından yaşamaya başladığı sınıflı toplum gerçekliğinin günümüzde ulaştığı seviye ekonomik, sosyal, kültürel yaşamı öyle çeşitlendirmiştir ki ezilen-sömürülen kitleler çıkar mücadelelerinde kimin ardından gideceğini bilemez hale gelmişlerdir. Bu duruma gelişte çıkarıcı, bencil, a-politik kısaca sistem içi kişilikler yetiştirmede oldukça çeşitlenen yol ve yöntemlere sahip egemen-sömüren sınıfların payı ve etkisi inkar edilemez.

Truva içinde tahta atın kapısını açan işbirlikçilerin yerini bugün üyesi olan kitlenin ekonomik, demokratik, sosyal, kültürel haklarını savunmak amaçlı kurulan sınıf ve kitle örgütlerinin temsilcileri olma konumu ile kitleden kopmuş, yaşama bakışı ve gelecek kurgusu ile karşısına dönmüş işbirlikçiler almıştır.

Yaklaşık 1 yıl önce yapılan genel kurul ile genel merkez yönetimi seçiminde genel başkanını değiştiren Kristal İş sendikasının yeni yönetimi bundan sonraki hedef ve politikalarını; yeni bir yönetim, yeni bir anlayış, Şişecam ile ilişkilerde beyaz bir sayfa açma, kavgadan uzak çağdaş endüstriyel ilişkiler olarak açıklamıştı.

Önceki yönetime yönelik eleştirilerin başında Şişecam ile içine girilen ve mahkemelere uzayan olumsuz (!) ilişkilerin bir an önce normale döndürülmesi, kavgacı değil uzlaşıcı politikaların devreye sokulması, Paşabahçe Eskişehir fabrikasında devam eden sorunların 2-3 ay içinde köktenci bir şekilde Kristal İş lehine sonuçlandırılması, taşeron sorununun çözüme kavuşturulmasıydı. Bunlar yeni genel başkanın bir hayli kabarıklık vaadler hanesinden seçilenlerden sadece bir kaçı. Bu vaatlerin icra sürecine göz atmadan önce Cam işverenlerinin sendikaları aracılığı ile Kristal İş sendikası genel merkez yönetiminin oluşumundaki can sipirane etkinliklerini de unutmamak, deyim yerinde

ise yiğidin hakkını yiğide vermek gerekiyor.

Ardından verdikleri sözleri yerine getirmede ki kararlılıkları ile muhataplarında takdir etmek gerekiyor. Tabi ki bu takdir duygularını cam işverenleri taşıyacaktı işçi sendikasında ki muhatapları için. Yoksa cam işçisinin ilerleyen süreçte yaşayacağı hak gaspları ve ücret kayıpları ile yükleneceği duygular takdir değil nefretle ilgili olacaktır sözde işçi önderlerine yönelik. Gelecek ile ilgili öngörülerde bulunmak için kahin olmak gerekmiyor. Geçmişten ders çıkararak gelecekte geçmişte yaşadıkları hataları tekrarlamama hakkına sahip olurlar. Dahası böylece geçmişteki konumlarına göre bir adım daha ilerlemiş olurlar, tecrübe kazanmış ve bilgi birikimlerini zenginleştirmiş olmaları yönüyle.

Her ne kadar laf kalabalığı yapılsa da doğrunun kıstası olan pratikte sınanmıyorsa söylenenler, bal yapmayan arının faaliyetinden öteye gitmez. Bu noktada laf cam-bazlığı, kafa kol ilişkileri geçer akçe olmaktan çıkar, gerçekliği örtbas etme, farklı göstermedeki pazarlamacı mahareti fayda etmez. Çünkü söylenenlerin yaşanır olma süreci tüm gerçekliği gözler önüne serer.

Aslında bu yazının yazılmasını zorunlu hale getiren ve Kristal İş tarihinde de sanırım ilklerden birini oluşturacak olan Anadolu Cam Yenişehir San. A.Ş. fabrikasında her ne pahasına olursa olsun

sendikal yetki almak uğruna Cam işverenleri ile Kristal İş yönetiminin imza altına aldığı protokol süreci ve muhtemel sonuçlarına geçmeden önceki süreci bugünü daha net görebilmek adına anımsamak gerekiyor. Kristal İş sendikası yeni Genel başkanının seçilme sürecinde yaşananlar aslında bugün yaşananların habercisiydi.

4 yıl önce Lüleburgaz şube başkanlığı seçimini kaybetmesinin ardından yaptığı işe geri dönme başvurusu Şişecam işvereni tarafından TİS ve iş yasası hükümlerini ihlal etme pahasına red edilerek iş başı yaptırılmayan o günün mağlup şube başkanı, aradan geçen 4 senenin ardından Şişecam yönetimince hatırlanıverdi. Öyle bir hatırlanma ki işbaşı yaptırılmadan ve seçim sürecinden önce ünlü işkulelerde hiç bir hukuki sendikal kimliğe sahip olmamasına rağmen günlerce içeriği belirsiz (!) (aslında yakın çevrelerce çok iyi bilinen) ancak bugünlerin imanı sayılabilecek toplantılar gerçekleştirildi cam işverenleriyle ekmeğinin peşinde koşan, mağdur ve mahrum geleceğin muhtemel (!) genel başkanı arasında.

Cam işverenleri geleceğe yönelik yatırım yapıyorlardı ve bu yatırımın meyvelerini toplamaları için fazla beklemeleri gerekmeyecekti.

Zira muhatapları vaadlerini yerine getirmede fazlasıyla cömert davranacaktı kendilerine. Bu cömertlik cam işverenlerinin çıkarlarını dikkate alma yönüyle sınırsız olurken, işçi çıkarlarını gözetme yönüyle bir hayli sınırlı ve eli sıkı olacaktı. Öylesine ki, "bu zamanda iş bulmuşsunuz, daha ne istiyorsunuz" noktasına gelecekti bu sıklığın sonu.

Yaşanan süreçte öne çıkan gelişmeleri kısaca özetlemek gerekirse;

Paşabahçe Eskişehir fabrikasında Çimse İş sendikası ile yaşanan yetki karmaşası geline nokta da Çimse iş lehine sonuçlanmış durumdadır. Yargıtay'a yapılacak itirazın sonucu değiştirmeyeceği söylenebilir. Ola ki Yargıtay mahkeme kararını Kristal iş lehine bozarak hukuki süreci yeniden başlatsa da Genel başkanın Kristal iş üyelerine seçilmeden önceki en iddialı vaatlerinden biri olan Eskişehir sorununu Kristal İş lehine olmak kaydıyla 3-4 ayda çözerim taahhüdü, dolandırıcı müteahhitlerin olmayan inşaatları zamanında bitirme taahhütlerine benzemiştir.

Aylarca Eskişehir cam işçilerinin soğuk-sıcak demeden, yarı aç yarı tok inatla ve azimle sürdürdükleri Eskişehir direnişi masa başına, kapalı kapılar ardına çekilerek kaybedilmiştir.

Trakya Cam San. A.Ş. Trakya ve Otocam fabrikalarında yaşanan yemek zehirlenmeleri sonrası başlatılan yemek boykotunu fabrikaları gezerek "taşerona kefilim, yemekleri yemenizde bir sakınca yok, eylem yapmanıza gerek yok" yönlü söylemlerle sona erdirmeye anlaşıldığı dayanağı işyeri barışını (!) ve endüstriyel (!) ilişkileri bozmamaktır.

Dünün mağduru, bugünün mahrum Kristal İş genel başkanının yüzyüze geldiği sorunların sermaye merkezli çözümlü noktasında gösterdiği kurnasızlık, önceki yönetime yönelttiği eleştirilerin konusu olan sorunlara karşı takındığı tavırlardaki kıvraklık hayret vericidir. Ancak bir o kadar da çaresizliğin,

politikasızlığın, içinden çıktığı kitleye sırt çevirmenin sergilenmesi yönüyle de önemli dersler çıkarılacak değerdedir.

Paşabahçe Beykoz fabrikasının kapatılması ve Beykoz cam işçilerinin diğer cam fabrikalarına mevcut hakları ile birlikte nakledilmelerine yönelik işyerlerinde sürdürülen eleştiri, karalama kampanyasında başı çeken günümüz Kristal İş genel başkanı Çayırova buzlu cam fabrikasının kapatılmasında ki tavrı ile cam işçilerinin nezdinde layık olduğu yeri almıştır.

Kapatılan Çayırova buzlu cam fabrikası işçilerine mevcut hakları ödenerek, çıkışları yapılmış, diğer cam fabrikalarına asgari ücretin biraz üzeri bir ücret ile sıfırdan iş başı yaptırılmıştır. Kristal İş genel merkezinin bu tavrını eleştiren cam işçilerine sendika yönetimin gösterdiği yaklaşım ibretliktir; "Bu devirde çalışacak işiniz var, daha ne istiyorsunuz?"

Hatırlanacaktır; Sağlık Bakanı'nın bir hastanenin inşaatını denetimi sırasında işçilerin "açız, geçinemiyoruz" yönlü protestolarına verdiği yanıtta aynıydı. "Bu kadar işsiz olduğu bir yerde çalışacak iş bulmuşsunuz. Nankörlük etmeyin." İfade edenlerin toplumsal konumları farklı olsa da düşünsel kökleri aynıdır. Amaç sermayeye hizmet oluoca tüm insani değerler gözardı edilebilmektedir.

Kristal İş sendikasının geldiği son nokta sınıfa ihanetin zirvesidir. Kurulma aşamasındaki bir fabrikada yetkili sendika olma adına 3 dönemi kapsayacaktır, bir nevi işverenin dikte ettiği koşulların bir işçi sendikasıncı protokol adı altında imza altına alınmasıdır.

Bu zorunlu imzanın gerekçesi ise çaresizliğin, düşkünlüğün dışı vurumudur. Genel sekreterin ifadesi ile "sendikamız varolup olmama gibi bir sorunla karşı karşıyadır. Böyle bir kararı vermeseydik ülke barajının altına düşerek yetkimizi kaybetme tehlikesi ile yüzyüze gelecektik." Sendikal, siyasal yönelimleri var olanla sınırlı, yeni bir anlayış geliştirme beceri ve ufkundan uzak, tüm sendikal perspektifi sendikal kariyeri sıçırma tahtası yapma, şahsi çıkar sağlama temelinde yapılan bir sendikacılığın varacağı noktadır bu.

Baraj riskini cam işçilerine ihatinin gerekçesi yapmayı getiren anlayış sadece Kristal İş yöneticilerine ait değil.

Sendikal mücadeleyi sömürü koşullarını nedenleriyle birlikte tümünden ortadan kaldırmayı hedeflemeyen her ne isim ve görünüş altında olursa olsun her yaklaşım sonuçta kapitalizme hizmet edecektir. İşçiler lehine sözkonusu olacak olan sadece ve sadece sömürü oranının bir miktar düşürülmesi olacaktır. Meksika'da grevdeki Volkswagen fabrikası işçilerine "bizim istediğimiz koşullarda sözleşmeyi kabul etmez ve grevi sürdürürseniz bu fabrikayı kapatarak Portekiz, İspanya hatta Almanya'ya taşıma seçeneğini ciddi olarak düşünmeye başlarız. Bundan da hem siz hem de ülkeniz zarar görür" yaklaşımı ile küreselleşen sermayenin zengin seçeneklerini gösteren ve kendi çözümünü dayatan Volkswagen tekeli aslında işçi sınıfına da çözüm noktasını göstermektedir.

Küreselleşen sermayenin karşısına küreselleşen bir sınıf hareketi

olarak çıkma seçeneğinin dışında işçi sınıfının bir seçeneği kalmamıştır.

Anadolu Cam Yenisehir AŞ'de yetki merkezli imza altına alması protokollün çekincesizce kabul edilmesinin yolu aslında Çayırova Buzlu Cam fabrikasının kapatılarak oradaki işçilerin haklarının ortadan kaldırılması uygulaması ile döşenmeye başlanmıştır.

Çayırova buzlu cam fabrikası işçileri nezdinde yaşananlar öncelikle Kristal İş üzerinden sendikal örgütlülüğe yönelik kuşku ve güvensizlikleri beraberinde getirecektir. Özellikle yeni sendikal örgütlenme çalışması yapılan / yapılacak işyerlerindeki işçilerin üzerinde sendikal örgütlülüğe ilişkin son derece olumsuz izlenimler oluşturacaktır. Çünkü Çayırova tek bir örnek değildir.

Paşabağçe Kırklareli fabrikasında bir fırının kapatılması sonrası kapatılan fırında ve bağlantılarında çalışan işçilerin fabrikasının değişik kısımlarına aktarılmasını gerekirken, normal olarak çalışan diğer fırın ve bağlantılarında çalışan ve muhalif kimlikleri ile bilinen işçiler ilerleyen süreçte herhangi bir toplu çıkış sözkonusu olduğunda öncelikli servis olması ile bilinen ayırma paketleme bölümüne verilmişler.

Onlardan boşalan yerlere de kapatılan fırın ve bağlantılarında çalışan sendika yönetimine yakın işçiler konulmuştur. Kristal İş yönetimi ile cam işverenlerinin bu ortak operasyonu söz konusu fabrikadaki cam işçilerini sindirme amaçlıdır ve böyle görünüyorki ilerleyen süreçte böylesi uygulamalar diğer işletmelere de sıçrayarak

sınır tanımaz bir gözü karalıkla sürdürülecektir.

Bulgaristan, Rusya, Gürcistan vb. çevre ülkelerde kurulan ve kurulacak olan cam fabrikaları ile Volkswagen tekelinin Meksika işçileri üzerinde üretimi başka ülkelere kaydırma tehdidi ile yarattığı türden baskı unsurunu Şişecam işvereni de cam işçileri üzerinde yaratmaya çalışmaktadır. İlerleyen süreçte bu baskılamaya artarak sürecektir.

Önce grup TİS (Toplu İş Sözleşmesi) ne dahil olan Çayırova buzlu cam işçilerinin diğer cam fabrikalarında asgari ücret üzeri bir ücretle işbaşı yaptırılmaları grup TİS'de ortalama ücretin düşmesine neden olacaktır. Anadolu Cam Yenisehir San. AŞ'de işbaşı yapacak işçilerin asgari ücret ile işbaşı yaptırılmalarının olumsuz etkisi burada 3 dönem sonra burada yapılacak TİS ve bu fabrikanın da diğer cam fabrikalarıyla yapılacak ortak TİS'e dahil edilmesi cam işçilerinin ortalama ücretlerinin düşürülmesi ile görülecektir.

Günlük yaşamımızın adeta olmazsa olmazı haline gelmiş, kafalarımızdan bir türlü atamadığımız, daha doğrusu atmaya dahi düşünmediğimiz bir düşünsel rahatsızlık peşimiz bırakmıyor.

"Kurtarıcı bekleyenler aynı zamanda kul olmaya da hazırdırlar."

Sorun ve çözüm (son tahlilde) açıktır.

"... işbölümü sayesinde faaliyet ile maddi faaliyetin, keyif çatma ile çalışmanın, üretim ile tüketicinin farklı farklı bireylerin payına düşme olasılığı, hatta olgusu ortaya çıkar ve bunların birbirleriyle çelişkiye düşmemelerinin

tek yolu, bizzat işbölümünün kendisinin tekrar kaldırılmasıdır."

Kristal İş genel başkanının "bu devirde çalışacak işiniz var, daha ne istiyorsunuz" sözlerini oylarına talip olduğu işçilere sarfedebilmemesinin nedeni oyu işçiden, gücünü ise sözde karşıt konumdaki cam işvereninden almasıdır.

Öyle ki, özellikle Paşabahçe Kırklareli fabrikasında işçilerin kısım değişikliklerinde ilgili kısım müdürleri dahi devreden çıkartılmış, sendika genel başkanının üst düzey bağlantıları ile yerel sendikacılar adeta belirleyici hale gelmişlerdir. Burjuva sendikacılarının bu derece pervasızlaşabilmelerinin, seçilene kadar eleştirdikleri tavırları seçildikten sonra aynen kendilerinin devam ettirmelerinin, bütün seçim mücadelelerinin koltuk çevresinde dönmesinin öne çıkan nedeni Marks'ın işaret ettiği "... işbölümü sayesinde faaliyet ile maddi faaliyetin, keyif çatma ile çalışmanın, üretim ile tüketimin farklı bireylerin payına düşme olasılığı..."nın bu uçkağıtıcılar lehine gerçekleşmiş olmasıdır.

İşçilere kendilerini en berbat ticaret erbabından daha utanmazca pazarlayan bu insan olma niteliklerinden arınmışların günlük yaşamda yaşamlarını sürdürmelerinde seçebilecek farklı iş seçenekleri kalmamıştır.

Seçimleri kaybettiklerinde işyerlerine dönüp, tezgah başına geçmelerinin tek nedeni bir sonraki seçime katılabilme olanağını elde etmeleridir. Burjuva sendikacıları açısından durum budur. Ya sosyalist işçi önderlerinin tutumları?

Sosyalistler açısından sorun net olmalıdır ki çözüm de net olabilsin.

Günlük yaşamda yakındığımız sorunların başında insanların duyarsızlığı gelmektedir. Aynı yakınlıkta işyerleri ve sendika işçi ilişkileri içinde geçerlidir. Sık sık işçilerin sendika ve temsilcilik odalarına gelmemeleri, sendikaların aldığı eylem kararlarının yerine getirilmesinde katılım eksikliği sıkıntı nedeni olmaktadır. Bu yakınlıkların kitlenin duyarsızlığına yönelik bir yönüyle haklılık taşısa da sorunun kaynağına inmemek yönüyle yüzeysel kalmaktadır.

Kitleye yönelik kararlarda esas alınması gereken nokta, kitlenin söz ve karar sahibi kılınmasıdır. Kitleye rağmen, kitle adına alınan kararların uygulanma şansı yoktur, olursa da günün dayatması sonucu gönülsüz ve zorunluluklar sonucu olur.

Kitleden kopmanın, sorunların kaynağından uzaklaşmanın ve devamının nedeni profesyonel sendikal anlayıştır. Sendikal mücadeleyi sınıf mücadelesinden, sosyalizm mücadelesinden koparan, ekonomik haklarla sınırlayan her anlayış "... işbölümü sayesinde faaliyet ile maddi faaliyetin, keyif çatma ile çalışmanın, üretim ile tüketimin farklı farklı bireylerin payına düşme olasılığı..."nda şansın kendisine güldüğü noktaya takılıp kalacaktır ve elde edilen konumu kaybetmek istemeyecektir.

Profesyonel anlayışı yıkmamanın yolu onu ortaya çıkaran ve devamını sağlayan koşulları ortadan kaldırmaktan geçmektedir. Sendika başkanlığı, temsilcilik kimseye doğuştan gelen özellikler veya ayrıcalıklar değildir. Herhangi bir işi sürekli olarak yapan kişi süreç içinde o işi yapmaya yeni yapacaklara

oranla ustalaşmış hale gelir. 10 yıl, 20 yıl sendika başkanlığı yapan insanlar doğallıkla başkasının başkanlığı kendileri kadar iyi yapamayacakları noktaya takılır kalırlar.

Bu noktada bu anlayışı yıkmamanın tek yolu işçi kitlesini kendileri ile ilgili her kararın alınmasında aktif hale getirmektir. Deyim yerinde ise kararları biz alırız, uygulanmasını da biz sağlarız noktasına gelebilmektir tüm mesele.

Bunun içinde öncelikle bir kez seçildikten sonra tabandan gelen tüm taleplere rağmen ısrarla seçim zamanının gelmesini bekleyenlere inat kitlenin istediği anda çoğunluk kararı ile her an görevden alınabilecek bir temsilcilik sistemi gerekmektedir. Sistem içi sendikacılığın beslendiği ve profesyonel anlayışların üzerine kurulduğu çarkı kırmak gerekmektedir ve onun ilk adımı da işyerlerindeki en alt temsil organı olan temsilcilik anlayışının ve işleyişinin ortadan kaldırılmasıdır.

Gönüllülüğe dayalı, görevini yerine getirmeyenin anında çoğunluk oyu ile görevinden alınabileceği kısım temsilciliklerinin üzerinde oluşacak, çalışan üye sayısı ile orantılı işyeri işçi (sendika değil) temsilcilikleri de yine kitle talebini yansıtan çoğunluk oyu ile görevden alınabilecek bir işleyişe sahip olmalıdır.

Şube başkanlıkları ve Genel başkanların görev süreleri sınırlı tutulmalı, maaşlarında toplu sözleşme ile işçiden değil işverenden alınması sağlanmalıdır. Toplu sözleşmeler ile şube ve genel başkanların sendikal faaliyet sürdürebilmeleri için gerekli düzenlemeler güvence altına alınabilir.

Arjantin'in Unutulmuş Halkı

Ann SCHOLL&

Facundo ARRIZABALAGA

Monica Romero 1964'de, ailesi ve komşularının çiftliklerinden nasıl tahliye edildiklerini ve evlerinin, şeker plantasyonları ve bir rafineri yapmak üzere Patrón Costa tarafından nasıl yakıldığını anımsıyor. Topraksız kalan ailesi artık tatlı patates, kabak ve tatlı mısır yetiştiremiyordu ve önlerindeki tek seçenek, toprakların yeni sahiplerinin kendilerine önerdiği işi kabul etmektir. Elli aile bir barakaya yerleştirilmişti ve her birine ücret olarak, aynı şirketin sahibi olduğu küçük yerel dükkanda geçerli olan fişler verilmekteydi. Bugün, bu toprakların sahibi ABD'de üslenen Seaboard Şirketidir.¹ Seaboard mülkü 1996'da satın aldığı anda, 6.000 işçiyi işten atıp insan gücü yerine makine kullanmaya başladılar. Şimdi işsiz kalan işçiler kırsalı terk edip kentteki sefalet mahallelerine gittiler. Monica'nın Estación El Tabacal Guarani cemaatine ilişkin öyküsü Arjantin'in kuzeyindeki Salta bölgesinde yaşayan pek çok yerli cemaatinin de öyküsüdür. British Petroleum ve Tecpetrol dahil petrol şirketleri ve Seaboard gibi tarımsal sanayi şirketleri toprakları satın almış ve bir zamanlar buralarda boy atan ormanları ve doğayı şeker ve GM soya plantasyonları için tahrip ederek yerlileri tahliye etmişti. 10 Eylül 2003'te, Monica'nın cemaatinden yetmiş kişi, topraklarını geri istemeye karar verdiler. Kentteki yoksulluktan kırılmışlardı; ait oldukları toprağı kurtarmanın zamanıydı.²

Daha güneyde, Patagonya'da Mapucheler de benzer bir talanla karşı karşıyadır.

1997'de Benetton, İngiliz Compania Tierras del Sur Argentina S.A.'dan Patagonya topraklarını 50 milyon dolara satın aldı. Mapucheler 13.000 yıldır bu topraklarda yaşamaktaydı. Benetton'un elinde şimdi 900.000 hektar Patagonya toprağı var ve Arjantin'in en büyük toprak sahibi konumunda. Çokuluslu şirket, o günden bu yana bu 'mülkü' çitlerle çevirdi. 85 yaşındaki Mapuche Dona Candelaria, bölgenin tek kaynağından su getirebilmek için her gün bu çitin üzerinden atlamak zorunda kalıyor. Benetton aynı zamanda yerel Mapuche cemaatinin nehir den balık avlamak için kendilerinden izin istemesi gerektiğini öne sürüyor. Dahası, şirket bir Mapuche ailesini tahliye ettirdi. İktisadi zorluklarla karşı karşıya olan Curinanco ailesi, Esquel kentindeki düşük ücretli işlerini terk edip, çiftçilik yapmak için Benetton mülkü önündeki küçük bir toprak parçasını barışçıl biçimde işgal etmişti. Şirket bu arazinin de kendi mülkü olduğunu öne sürüyor. Yerel yetkiler de, turistik atraksiyonlar yaratabilmek için, aralarında Leleque köyünden Dona Candelaria da bulunmak üzere sekiz aileyi tahliye etmeye hazırlanıyorlar. Turistik atraksiyonun ana programını ise, Benetton mülkünün etrafındaki tur oluşturmaktadır.³ George Soros ve Sylvester Stallone gibi yabancı milyarderler de milyonlarca

dolara Patagonya'dan araziler aldılar.⁴ Mapucheler geleneksel olarak toplumsal ve siyasal yaşamlarını adem-i merkezîyetçi ve katılımcı bir tarzda örgütlerler.⁵ Kendilerini doğanın sahibi olmaksızın, bir parçası olarak görürler.⁶

'Mapuche - Tehuelche insan hakları grubu "11 de Octubre", haklı olarak General Roca'nın 'Çöl Kampanyası'nın halen sürmekte olduğunu savunuyor. General Roca 1878'de, "ulusal egemenlik"i sağlamak için Patagonya'yı yerlilerden "kurtarmak" üzere, bir etnik temizlik seferi yürütmüştü. Binlerce yerli onun emirleriyle katledilmiş, topraklarına da el konulmuştu. Askerler, bu "yerli avları"ndan getirdikleri beher çift haya başına ödüllendirilmekteydi.⁷ Britanyalılara getirilen her yerli kafası için 1 pound sterling ödüyorlardı.⁸ Çocuklar ailelerinden kopartılarak Buenos Aires'deki ailelere evlatlık verilmişti. Melezlenme Avustralya'nın çalınmış kuşağına çarpıcı bir benzerlik sergilemektedir. Bizzat General Roca 30.000 hektar yerli toprağına el koymuştur.⁹

Daha da güneyde, 'dünyanın sonunda', günümüzdeki adıyla Tierra del Fuego'da, Selk'nam halkları da katliamlardan kurtulamamıştı. General Roca'nın seferinden birkaç yıl sonra, altın peşinde bir Britanya gemisi bölgeye ulaştı. Bir idam mangası tüm Selk'nam cemaatine ateş açtı, "fatihlerle temas onları saldırganlaştıracaktı".¹⁰ Selk'namlar, küçük, kapalı cema-

atler halinde özyönetim sistemiyle yaşamlarını sürdürüyor, guanaco (bir çeşit lama) avcılığıyla geçiniyor ve göçer bir yaşam sürdürüyorlardı.¹¹ Son Selk'nam 1999'da öldü. Virginia Choinquitel lived in deep poverty on the outskirts of Buenos Aires'in kenar mahallelerinde derin bir yoksulluk içinde yaşamıştı, o, ilk istilacıların gelmesinden beri sistemli bir biçimde katledilen, zehirlenen ve topraklarına el konan halkının sonuncu temsilcisiydi.

Günümüzde Arjantin'de yalnızca 500.000 kadar yerli kaldı: Wichiler, Tobalar, Kollalar, Tehuelcheler, Diaguitalar, Pilagalar, Choluteler, Chulupiler, Ciriguano'lar, Guaraniler, Mapucheler ve Mocovielar.¹² Etnik aidiyetleri çoğunlukla ulusal sınırları aşsa da, bu grupların tümüne Arjantin yurttaşlığı verilmiş durumda. Şili'deki Mapuche müzik topluluğu, "Kimkache", ilk "uluslar arası" turnesini, And dağlarının öte yüzündeki Mapuche kardeşlerine seslenmek üzere Arjantin'e gerçekleştirdi.

Arjantin'de "İrk Günü" hâlâ her yıl 12 Ekim'de kutlanır. 500 yıl önce, 1492'de ilk kez bu gün, Cristobel Colon Amerika kıyılarına ayak basarak 'Yeni Dünya'ya ırk ve uygarlık getireceğini ilan etmişti. Bugün, kıta yerlileri için ırk ve uygarlığın sona ermesi anlamına gelmektedir. 150 yıl içinde hemen tümüyle yok edildiler; Colon'un geldiği yıl 70 milyon dolaylarında olan sayıları günümüzde 3 1/2 milyona düşmüştür.¹³ Fetihden günümüze, yerliler yürürlüğe sokulan iktisadi doktrinle marjinalleştirilip kovuşturmalara tabi tutulmaktadırlar. Günümüzde Arjantin'in nüfusunun yarısı yoksul-

luk sınırı altında yaşamaktadır; yerliler sömürülenlerin sömürülenleri konumundadır. Topraklarının ve ülkelerinin ellerinden alınması sürüyor: işlemleri genellikle yabancı bir şirketin Buenos Aires'de üslenmiş temsilcisi bir firma yürütüyor; yerel politikacılarla temasa geçiyorlar, yerel politikacılar hakimle işi bağlıyor, hakim polisle işi bağlıyor, ve yerli ailelerin tahliyesine başlanıyor.¹⁴ Bu yasadışı suistimal, yasalar çerçevesinde gerçekleştiriliyor ve meşrulaştırılıyor.

Yerli halkların insan hakları grubu, Châguar, General Roca'nın okullarda çocuklara hâlâ bir kahraman belletilmesi karşısında öfkelerini gizleyemiyor. Yakın zaman önce, gerçekliklerini Arjantin'e duyurabilmek için, Salta bölgesinden yerli çocukların kaleme aldığı "Sizze kendimizden söz ediyoruz" başlıklı bir kitap yayınladılar.¹⁵ Ağır-lıkla olarak Avrupalı göçmenlerden oluşmuş bir ülkede, "yerlilik" hemen her zaman ırksal önyargılarla bağlantılandırılıyor. Avrupa üstünlüğü ve akılcılığı süregiderken, "Biz" -beyaz, uygar- ve "Onlar" -siyah, uygarlıktan uzak- arasındaki hattı da sürdürüyor. **Hank Wangford** bunun örneğini, 'liberal' İngiliz Guardian gazetesinde yayınlanan bir yazısıyla sergilemekte; makalede Salta yakınlarındaki dağlarda yaşayan halkı, koka yaprağı çiğnedikleri zaman büründükleri görünüme atfen, "çita maymunları" olarak tanımlamaktaydı.¹⁶ Ulusal gazete Clarin'in yakın zaman önce yayınlanan bir Pazar ekindeyse, Salta yakınlarındaki Humahuaca yerlileri şöyle betimleniyordu: "Unutulmuş miras... Tarihin dışına düşmüş insan-

lar...(burada) farklı bir yüzyıldan gelmiş benzeyen Arjantinliler yaşıyor."¹⁷ Yerliler ya beyaz, ilerici Arjantin'dense geri, yerli Boliviya'nın bir parçası olarak turizm, eğlence ve sanatsal yetileri açısından romantize edilip egzotikleştirilmekte, ender mamuller veya "canlı tarih" olarak sunulmakta; ya da iktisadi kazanç adına marjinalleştirilip sömürülmektedir.

İspanyol sömürgeciliği zamanında Latin Amerika'nın yerlilerinin sömürülmesini haklı göstermek için başvurulan ideoloji ve ırkçılık, belki Colon'un zamanındakinden daha rafine ve biraz daha örtük bir tarzda, ancak son derece etkin ve her zamanki kadar acımasız, günümüzde de süregidiyor. ırkçılık, Avrupa felsefesinin ve Avrupa dünya görüşünün derinliklerinde yatar. **Voltaire** Amerika'da tembel ve aptal yerlilerin yaşadığını söylüyordu. **Bacon**, **De Maistre**, **Montesquieu**, **Hume** ve **Bodin** yerlilerin aşağılık insanlar olduğunu öne sürmekteydi. **Hegel** fiziksel ve tinsel yetersizliklerinin altını çiziyordu.¹⁸ İlerleme, gelişme ve uygarlık psikolojisi süregidiyor. 'Uygar' Avrupa, artık ABD'yle birlikte, haksızlığı Tanrı, İnsan hakları ve ilerleme adına haklı göstermeyi sürdürüyor ve neredeyse bilinçdışı ölçüsünde içkin, ırkçı bir dünya görüşünü benimsiyor.

Günümüzde sömürgeci misyonu çokuluslu şirketler üstlenmiş durumda. Monica'nın cemaatinin Eylül ayında topraklarını Seaboard şirketinden geri kazanmalarının ardından, silahlı polisler tarafından şiddet kullanılarak tahliye edildiler. Tahliye işlemi bizzat, Ava Guarani'nin "özel mülkleri"ni

işgal etmeleri karşısında çılgına dönen Seabord yöneticileri tarafından talep edilmişti. Yetmiş Ava Guarani tutuklandı, aralarında hamile kadınlar da vardı; bunlar haklarında gasp davası açılarak serbest bırakıldı. 21 Aralık'ta adalet için nihai bir çaba gösteren cemaat mensupları, Salta'dan Buenos Aires'e 1500 km. lik yolu yürüyerek Başkan Kirchner'le görüştüler. Dönüşlerinde, toprakları yeniden işgal edip bir kez daha tahliye edildiler. Ata topraklarının 5.000 hektarlık bölümünü kurtarabilmek için hâlâ mücadele ediyorlar.¹⁹

DİPNOTLAR:

- 1) "Argentina's Forgotten People" ZMag, www.zmag.org, Türkçe: Sibel Özbudun.
- 2) Rockno indígena. La Vaca Dignidad a Pie. 10 Diciembre 2003. www.lavaca.org
- 3) E-mail Alerta Salta.
- 4) Hacher, S & Bartolone, P. "Mapuche Lands in Patagonia taken over by Beaton wool farms". 25 Kasım 2003. www.corp-watch.org
- 5) Tierra de algunes. 30 Nisan 2003. Guía del Mundo. Instituto del Tercer Mundo subel, Uruguay.
- 6) Pueblo Mapuche. 30 Kasım 2003. www.derechosindigenas.org
- 7) Las Mapuches. El pueblo que vuelve. 17 Kasım 2003. Entrevista con Pablo García. www.lavaca.org
- 8) Galeano, E. Las Venas Abiertas de América Latina. Catálogos. Argentina. 2001. s.74
- 9) Bayer, O. La Patagonia Rebelde. Planeta. Argentina. 2002. s.260
- 10) Bayer, O. La República Cartonera. s. 12. 17 Ocak 2004
- 11) Comunidad del Pueblo Selk'nam "Rafaela Iñáurra". El Pueblo Selk'nam protagonizando su destino. 17 Temmuz 2000.
- 12) Piana, E. & Osquera, L. Onas o Selk'nam. Secretario del Turismo de Tierra del Fuego.
- 13) Camps, S. "En el país hay 500.000 indígenas." Clarín. 3 Haziran 1999.
- 14) Galeano, E. Las Venas Abiertas de América Latina. Catálogos. Argentina. 2001. s.59
- 15) Bayer, O. República Cartonera. s. 12. 17 Ocak 2004
- 16) Abad, M.E. Narraciones de niños aborígenes selk'nam: Así somos, así sentimos. Revista Nexo. 25 Kasım 2003. ("Te contamos de nosotros")
- 17) Wingford, H. "A Fistful of Pesos". The Guardian 29 Kasım 2003.
- 18) Araya, M. "Donde habita el silencio". Chub VIVA aki. Páez 20 Temmuz 2003
- 19) Galeano, E. Las Venas Abiertas de América Latina. Catálogos. Argentina. 2001. s.63
- 20) Alerta Salta.

NESİL TARİHİ

Kaç yaşında borçlanmışım,
bilmiyorum.
Belki daha doğmadan,
Hani, ana rahminde hücredeyken,
Belki babam da öyle.
Anam ise kaçıdığı gün babama,
bohçasında yüzgörümlük,
bir yazma, bir oya.
dağlarda halay çekilir,
ateş etrafında.
Kabzalar buz, eller tetikte.
Ben daha düşmeden hücreye,
babam henüz kaçakken.
Anam gelinlik giydimi bilmem,
dağlar hep vuruşmalarda,
kuytularda gençler
kızılıklar içinde.
Ben daha ana rahminde
hücredeyken,
dağlar boyanmış kızıla,
Dersim'de,
Karadeniz ve Ege'de.
Namus, vatan, cesaret ve ihanet.
tarih böyle yazmış,
ben henüz doğmadan,
ya da yataarken hücremde.
Alınımıza yazılmış borç,
belki babama da öyle.
Anam ise kaçıdığı gün babama,
ben düşmeden rahmine,
ya da Amerikan borçlarından önce,
bir de bombalardan...
Tarih böyle yazmış,
ben henüz doğmadan,
ya da hücremde yataarken,
bir de sömürge haritalarında,
işgallerde...

Namus, vatan, cesaret ve ihanet.
Bir de kahpelik,

hele direnişte, ölümden,
bir de soytarıltı korkaklığın.
Dağlar kızıla boyanmış,
ben henüz doğmadan,
ya da yataarken hücremde.
Bedrettin yigitleri,
Spartaküsler, Barbadoslar,
bir de Kızıldere,
darağaçları ve işkenceler...
Namus, vatan, cesaret ve ihanet.
Ben henüz doğmadan,
ya da yataarken hücremde.
Belki babam da öyle,
henüz kaçakken,
ya da vuruşurken kimbilir...
Hani anam kızıla girdiğinde,
Yani ben yataarken hücrede,
daha görmeden güneşi,
bir de havasını ülkemin,
işgal yurtlarının...
Düşmüşler toprağa,
abilerim, ablalarım,
bir de dayı, amcalarım.
Aç bedenlerde bebeler,
gençlerimiz,
hele yangınlarda genç kızlarımız.
Ben doğmuşum sonra.
Babam hücrede yataarken,
ya da dağların bir kuytusunda,
belki anamın yüz görümlük
sevdasında...

Tarih böyle yazmışsa:
namus, vatan, cesaret
ve ihanet...
hani borçlu doğmuşuz ya...
Boynumuzun borcudur ödemek.
Kabulümüzdür
NAMUS,
VATAN VE CESARET.

Cezmi ANCIL

Fazlullah Naimi Esterabadi Hurûfî- (1339-1393) ve Nesimi-(1344-1418)

Bayram KAYA

Hurûfîlik, Esterabadi Hurûfî'nin 14. yüzyılda *Cavidanname* adlı eserinde sistemleştirdiği bir fikir akımıdır. Bu akım, Orta Asya, Anadolu, Ortadoğu, K. Afrika, Endülüslis ve Balkanları aşan bir gelişim gösterdi.

Esterabadi; Yunan, Yahudi, İslam Tasavvufîlerini sentezlemiştir. O, tasavvufu benimsemişti ama arka planında çok zengin bir dinî-felsefî birikim taşıyordu. **Nesimi, Refî'i, Temennayî** gibi Türk mutasavvıflar onun materyalist fikirlerinin sürdürücüleri idi. **Hoca İshak, Rifat Efendi, C.L. Huart** bu konuda geniş bilgiler verirler.¹ **Rıza Tevfik** ise **Yunus**'un da Hurûfî olduğunu belirtmiştir. Ancak okumalarımızda bunu destekleyici bilgilere ulaşamadık.

Yirmi sekiz hece okursun vedan uca

Sen elif dersin hoca ma' nası ne demektir

Dört kitabın manası tamamdır bir elifte.

Ba dedirmeniz bana ben bu yoldan azarım

Yedi mushaf manasını okudum tamam kıldım

Yana için karayı ak üstünde yazarım

diye söyleyen Yunus, "Ne elif okudum, ne cüm; okumaz yüz bin müneccim talim yıldızdan gelir" diyordu. Rıza Tevfik bu mısrayı şöyle çözümlüyor: Elif Adem'dir; Le-dün ilim elifte toplanmıştır. Bâ, besmele'nin başıdır ki altındaki nokta bütün Hurufun menşei'dir. Hz. Ali "taht-i bâ'da olan 'nokta' benim" buyurmuştur ki, İslamî "Nokta-viler" güçlü bir akım oluşturmışlardır. Yedi mushaf manası, vech-i adem'deki yedi hatt-ı esasıdır. Karayı ak üstünde yazma hutut-i ümmiye ile hutut-i ebiyye'den kinaye ve ona imadır ki, bunlar Hurûfî itikadının esaslarıdır. Başka deyişle, Kur'an'ın simgesel tevil yoluyla anlaşılıp aktarılmasıdır. Yunus'un sözcükleri harflerin sırlarıyla doludur.²

Bosnavi bu konuda geniş bilgi verir: Esterabadi, Huruf ile sözcükleri iki bölümde ele alır: Hurûfî'yi ilahîyye ve kelimeyi ilahîyye birincisi; ikincisi Hurûfî vücudîyye ve kelimeyi vücudîyye. "*Pes hurûfî ilahîyye; gaybî, gayb-ı gıyubda karnin olan şani zatıdır, nevat içinde geçere gibi... Pes hurûfî gaybîyye suan-ı zatiye olduğu itibar üzere Hakk'ın aynıdır. Şecere; nevatla, nevatın aynı olduğu gibi... Pes hurûfî gaybîyye, eşyanın te'ayyünatı için mebadî-i vakıa olur ve sebu*" (*Fusus Şerhi*). Bu eserinde Bosnavi eski tarih ve Hurûfî üzerine oldukça geniş yer vermektedir. Unutturulmuş birçok anane ve bilgiye bu eser yer vermektedir. Özellikle "*Kabala*" ve "*Hurûfî ananeleri*" insanlık tarihine ait çok eski bilgilere sahiptir. Dini geleneklerin, bu iki ananeye yapmadıkları kötülük kalmamasının arka planında eski ve derin tarihî-felsefî çatışmalar vardır. Örneğin

Kabala ilk insanın kimliği üzerine Semavi dinlerden daha eski bilgileri içermektedir. Hurufîlik ise dini kitapların farklı bir simgesel tevil yoluna tercih etmiştir.³

Hurûfî'de Vahdet-i Vücut'un dört mertebesi mevcuttur. Bunlar şöyle sistemleşir: 1) Hurûfî tehceci (sünatı gaybiyye); 2) Hurûfî mürekkebe (ayam ilmiyye) mertebesidir ki Ebced'e varınca ona işaretler. Başka deyişle Arap alfabesinin her harfi bir rakamı karşılayan ve anlamsız so-kiz kelimeden oluşan değişik bir düzeni. Bu düzende elif harfinden başlanarak her harfe, birden ona kadar birer birer, ondan yüze kadar onar onar, yüzden bine kadar yüzer yüzer artırmak yoluyla bir değer verilmiştir. Ebced, bu düzenden yararlanarak bir kelimeyi rakama çevirmektir. Başka deyişle şairlerin, mısralarla önemli bir olayın tarihini gösterme yöntemidir. Hurûfî Ebced, Kur'an'daki bu durumun tevidir; 3) Âlemi Ervah (Hurûfî ebced); 4) Mürekkebat-ı kelamiyye (Âlemi ecsam).⁴

Hurufîlik Cavidanname'den başlayarak, Firiste Oğlu'nun "*Âliyyül-Âlâ'sı*", İshak Efendi'nin *Kasiful Esrar*'ı ve Hurûfî düşünürlerin eserlerine kadar birçok yapıtta esaslı olarak anlatılmaktadır. Bu felsefî sistem genel olarak "es-rar-ı huruf", "insanî kâmil", "devriyye", "tevil", "tenassuh", "hulul" ve "ittihat" gibi felsefî kavramlar üzerine oturmaktadır. Hurufîlik'e atfedilen yüzdeki yedi hutut-i ümmiye (dört kirpik, iki kaş, bir saç ki buna sıvad-ı azam denir) ve yedi hutut-i ebiyye (iki sakal kılı, iki hattın diğer tarafındaki kıllar, iki bıyık, bir alt dudaktaki kıllar) olmak üzere 14 eder. Bunları hal ve mahal yönünden darb ederek 28 yapar. Fazl'ın bunları Farsça'daki pa, ça, ja, ka harflerini ilave ederek 32'ye çıkardığı ve her şeyi 28 ve 32 ile tevil ettiği söylenir. Sonra, Kur'an'daki 28 harfin Mütetebihat'ta vaki olanlarını kaldırır, geri kalan 12 harfe muhkemat ve diğerlerine de mütetebihat derler ve âlimlerin mütetebihat'tan saydıklarının muhkemattan, muhkemattan saydıklarını mütetebihat'dan saydıkları söylenir.⁵ Başka deyişle âlimlerin çürük saydıklarını sağlamdan saymışlardır. Ancak, bu görüşlere çarpılmış, yozlaştırılmış, yalanlaştırılmış birçok öge katarak, bu sistem bozulmuştur. Esterabadi felsefesi büyük bir sistemdir ama toplumsal felsefesizliğin azap verici kurbanı olmuştur. Esterabadi, felsefesinden kopararak anlatılmıştır. Batı'da ise en çok incelenen Doğu Felsefesi düşünürlerinden olmuştur. Fazl Hurûfî'ye Felsefe Tarihi'nde bir yer bulacak olursak hiç şüphesiz bu yer Fransiskenlerden Don Scot'un yanı olacaktır. İkisinde de evrenin ve varlığın başlangıcı yoktur, madde ilk ve ezelidir.⁶

Hurûfî, "*Cavidanname*" adlı ünlü eserinde, insanın, tanrının bütün niteliklerine sahip olduğunu söylemekteydi. Hatta, Yunan felsefesinin *Terrat*'tan esinlenme; *Kur'an*'ın *Tekvin* ve *Zen Avesta*'daki düşüncelerin yeni biçimi ve insan ürünü olduğunu söylüyordu. Hurûfî'ye göre, İslam, ancak doğa bilimlerinin gelişmesiyle, yeni bir anlayış ve yeni bir insanın ortaya çıkmasıyla dirilebilirdi. Bunun için insanın tanrı olduğu kabul edilmeli, insanın yaratıcılığına güvenilmeli, kutsal kitabın zahiri anlamı terk edilmeliydi. Bu büyük deha, kralların, sultanların, peygamberlerin sonunun geldiğini, yeni bir düzenin zorunluluğunu ortaya sermekteydi. Bu düşünceler Cem Sultan'ı ve **Fatih Mehmet**'i de tesirine almıştı ama, ulemadan **Akşemsettin** Fatih Sultan'ı bu fikirden uzaklaştırmıştır. Ve despotlar, böylesine çağın doğru okuyan, doğru kavrayan bir büyük ismi, ihtilâlcî-itizaleci fikirler savunduğu için katlettiler.

Fazlullah Naimi Esterabadi Hurûfî'nin öğrencisi, büyük Türk Düşündürü **Nesimi** de Halep'te aynı akıbete uğradı. Düşüncelerinden dolayı, önce işkence gördü, sonra derisi yüzülerek asılmak suretiyle katledildi. *Cavidanname* ve *Nesimi Divanı* günümüzde çok önemli eserler arasındadır. Ancak Nesimi'nin izleyicileri zındıklıkla suçlanıp akıl almaz cezalara maruz kaldığı için, bu fikirler Azerbaycan, Türkmenistan ve Türkmen Savetilerde gelişebilmiştir. Nesimi'den başka **Reftî**, **Şah İsmail Hatayi**, **Kul Himmet**, **Rumuzî**, **Veli Baba**, **İbrahim Efendi** (öl. 1656), **Sunullah Gaybî** vb. Hurûfî uluhiyyetini benimsemiş düşünürlerdir.

Esterabadi'nin Vahdet-i Vücut anlayışına göre Tanrı bir gizli hazine (kanz-i mahfî) dir. Gizli hazine söz (kelâm) olarak belirmiştir. Soyut söz, ses ile dışlaşır, anlaşılır. Ses harflerle görünüş alanına çıkar. Allah her insanın yüzünde görünen bir sözdür. Her insan yüzünde dört kirpik, iki kaş, bir saç vardır ki yedi sayısını karşılar. Her insan bu yedi hatla doğar. Bu yedi hatla-sonradan yeni hatlar eklenir: İki sakal kılları, iki yanağın iki tarafındaki kıllar, iki bıyık, bir de alt dudaktaki kıllar. Görüldüğü gibi bunlar da dört yerdedir (dört mahal). Yediyi dörtle çarparak yirmi sekiz bulunur, yani Arap harfleri sayısı. Bunlara Fars alfabesindeki dört harfi eklersek 32 olur.

Allah kendisini peygamber aracılığıyla azar azar (tedricen) belli etmiştir. Her peygamber bundan ötürü daha çok harfle iş görmüştür. **Adem**'e dokuz, **İbrahim**'e on dört, **Musa**'ya yirmi iki (İbranice 22 harftir), **İsa**'ya yirmi dört (Yunanca 24 harf) **Muhammed**'e yirmi sekiz (Arapça 28 harf) ve **Fazlullâh**'a otuz iki (Farsça 32 harf) malum olmuştur. Fazlullah gerçeğin kapısını açmaya yarayacak daha çok anahtarla sahiptir.

Kur'an'da sûre başlarında ne anlama geldikleri bilinmeyen sayısız yoruma neden olan on dört harf vardır. **Fazlullâh**'a göre, Allah'ın asıl sözü (kelâmı) bu on dört harftedir, ki bu harfler insan yüzünde belirmiştir: Dört kirpik, iki

kaş, bir saç, iki sakal, iki yanak, iki bıyık, bir alt dudak toplarsak on dört eder. Örneğin Kelime-i Şehadet-i bu on dört harfle yorumlar ve Tanrı'nın yüzü anlamına geldiğini söyler. Şöyle ki: Kelime-i Şehadet, Allah'ın birliğine tanıklıktır. Allah sözcüğünde beş Arap harfi vardır. Bu harflerin ayrı ayrı yazılışından (imlasından) on dört harf elde edilir. Yani elif, lam vb. olarak yazılıştı.

Muhammed sözcüğü de aynı yazılışla on dört harftir ki, ikisinin toplamı yirmi sekiz eder (Arap Alfabesi harf sayısı) Kelime-i Şehadet'in başladığı ilk sözcük olan aştad sözcüğünün Arapça yazılışında dört harf vardır ki bunu da eklersek otuz iki eder (Fars alfabesi). Bu da Allah'ın yüzüdür ki insanın yüzünde belirir, tezahür eder, görünür: "Allah'ı arayan sonunda insanı bulur" der Hurûfî. Bütün felsefesinin özü budur.⁷

Esterabadi, Kabala (Kabbale, cabalisme) felsefesiyle ilişkilendirilir. Her ikisi de, "gelenek" ve "en eski bilgi" ve "sözle gelen bilgi"⁸ üzerinden iş görmüşlerdir ve çok eski, gizli bir geleneğin bilgisini vermişlerdir. Bu anlamda, bizde Kabala'nın temsilcisi Esterabadi'dir. Esterabadi'de felsefe dinden önde ve yüksektir. Cavidanname'deki kendinden ve İslam'dan önceki bilgileri önemsiyoruz.

Örneğin Kabala ilk kadının Havva değil **Lillith** olduğunu, Adem ile Havva'nın cinsel ilişkide bulunmasınlar diye birbirlerine sırtlarından yapışık bir vaziyette yaratıldığını yazar. Hatta Lillith'in yapayalnız yaşadığını belirtir. Nihayet, Adem ve Havva yaratılınca yalnızlığından kurtulur. Yani âlemde ilk yaratılan erkek değil, Lillith adlı bir dişidir. Aynı anane kadim tarih Sümer-Akad efsanelerinde de mevcuttur. Lillith ismine ilk defa *Gilgamış* söylencesinde rastlıyoruz. Ayrıca Lillith Ortadoğu mitlerinde gecelere ve hatta yeraltı dünyasına egemen olan bir ruh; *İncil*'de ise bir baykuş. Ama çok özel kişiliğine asıl Musevi mitolojisiyle biriniyor. Lillith, Musevi ananelerinde Adem'in ilk karısıdır. Tanrı (Yahuda) Lillith'i Adem gibi topraktan ve ondan önce yaratıyor. Gizli adını Lillith'e söylüyor. Lillith bu sırrı kendi çıkarı için kullanmaya kalkışınca, Kızıldeniz'in ıssız bir yerine sürülüyor. Bir rivayete göre, Lillith, Adem'in üstünlük tavrı karşısında madem aynı unsardan yaratıldık, eşit olacağız diye Adem'i eşit yaşamaya zorluyor. Eşit birliktelik yürümeyince Kızıldeniz'in ıssız bir yerinde hayatını yaşıyor. Bu mitolojik bilgiler, Patriyarkal öncesi bir Matriyarkal toplumun varlığını kanıtlar. Ancak dinler, farklı mitolojileri güncelleştirirken kadim bilgileri gereksiz oldukları gerekçesiyle unutturmışlardır. Bunları ancak *Kabala* ve *Hurûfî* gibi kadim ananeleri yaşıyan geleneksel felsefelerde bulabiliriz.

Hurufîlik ve *Kabalîstlik* kadim bir gelenektir⁹ derken neyi kastediyoruz? Bu soruya doyurucu bir yanıt vermek kolay değil. Çünkü, söz, ses ve harfler, milattan en az üç bin yıl öncesinden bu yana insanlık için hep iletişim alanında

bir kolaylığa sahip, diğer deyişle ihtiyaç, burada da icadın anası. Ancak Türk ananelerinde olduğu gibi "yazılı taş", "bengü taş" idi, yani kutlu tanrısal taşı. Bundan dolayı, ilk yazıyı işleyen "kâtip Şaman"ın Tanrı dilini yazan ve Tanrılarla konuşan tek insan olduğuna inanılıyordu. O yüzden "tanrının kâtibî" unvanını da alıyorlardı. Tanrılar, dünyayı söz ile yaratmışlardı. **Tengri Karahan** "ol" deyince istediği olmuştu. Yazılar ise bu sözün dil ile dışlaşmış, görünen haliydi. Tanrı, ilk insanlarla bu dille konuşmuştu. Tanrı dilini konuşmuştu için "kâtip şaman" tanrısaldı: Nesnelere, doğaya söz geçirebiliyordu. Söz gelimi, Şamanist öğelerle donatılmış **Yesevi**'nin Karadağ'ı yerinden oynattığı rivayettir. Tanrı, şeylere isim vererek yaratıyordu. İnsan, toprak, hayvan, hava vb. hepsini adlarıyla çağırıyor, onlar da vücuda geliyordu. Yani, varlık dünyası, tanrı dilinin kelimeleri ve harfleri oluyordu. Harflere ontolojik anlamlar yükleniyordu.

Biraz fikir jimnastiği yapar, aynı özel anlamı ve gizemi binlerce yıl önceye, bilinen ilk yazılı devire uygularsak, mistik sembolizmin babası sayılan *Hieroglif* yazıları kâtibî Mısırlı **Tot Hermes**'e kadar uzanır. Hermes, tanrısal dil ile konuşuyor, simya ve sihirle uğraşıyordu. Yeryüzünü düzenlemek için tanrıların gökyüzünde bir burçlar mekânı kurmasının, diğer bir ifadeyle yıldızların yeryüzü üzerindeki etkilerine inanışın (astroloji) kökenleri de Hermes'e çıkarılır. Oysa, her toplumda, bir biçimiyle bu vardı. Türklerde de yıldızlara göre savaşlar, banşılar ve gelecek öngörüsü yapılıyordu. *Peki Hermes ne yapıyordu?* Yorumluyordu. Tanrı'dan gelen kutsal metinlerin yorum geleneğini (Kabala) yürütüyordu. "Yorum bilimi" Herme-neutik'in Hermes'e dayandırılması bundandır. Bu anlamda "Eski Ahit" en eski Tanrı sözü ve Hermes yazmalıdır. Dolayısıyla *Kabala* bir Mısır felsefesidir. Ancak, Hermes'in de burada bir "dip ayna" olmadığı, ondan önce de Hermeslerin olduğunu ama yalnızca onun isminin bugüne geldiğini geçerken belirtelim. Esasında "kutsal metinler" Tanrı'dan gelmiyordu, ancak böyle gösterilmesi, gerçeğin ters yüz edilmesi bir zorunluluktur. **Musa, İsa, Muhammed**'in ise Hermes'in yerini almasına henüz binlerce yıl vardı. Tanrılar, harfleri kullanarak ak üstüne kara ile insanlığın kaderini yazmışlardı, ama henüz son noktayı koyamamışlardı; doğanın ve toplumun sonsuz ve sınırsızlığı karşısında, bir son "kutsal metin" veya bir son "dip ayna" mümkün de değildi. Hurûfî ananelerinde en son "dip ayna" Esterabadi'den başkası olamazdı.

Çok sonraları Mısır'dan etkilenen Yahudi bilgincileri kadim hieroglif yazılarına yüklenen anlamları İbranice alfabeğine taşıdılar. (*Eski Ahit Tora Metinleri*). Bunlara göre, Tanrı, ilk insan Lillith ile İbranice konuşmuştu. Adem ile de öyle. İbrani alfabesinin 22 harfi Tanrı'nın evreni yaratırken kullandığı çapa-kürek gibi araçlar, eşdeyişle şifrelerdi. Bütün kainat, Tanrı'nın kelâmı olarak, bu harflerin

enstrümanlarından oluşmuş kombinezonlardı. Kabalist filozoflar, harflerin farklı enstrümanlarından farklı kombinezonlar sıralayarak kutsal metnin gizli tanrının planını, insanlık ve tek tek insanlar için öngörülen geleceğin şifrelerini (ebedi Tora) aramaya başladılar. Aradıkları bulunduğu da sözcükler sihirli bir güce dönüşecek tanrısal ses alacaklardı. 13. yüzyıl Endülüs'ünde **Abraham Abulafiya** "*Adlar Kabalası*"nı yazdı (Kara Kabala). Hristiyan Vahdet-i Vücutçu **Ramon Lull** bundan etkilenip *Kilise Kabalası*'nı yarattı. "Kara büyü" yakıştıması ile yüz-yüze geldi. **İbni Arabi** de bu ünlü eserden etkilendi ve harfleri ontolojik hiyerarşiye göre sıraladı, İslam'ın en ünlü harf bilimcisi oldu. Arapça 28 harfe tek tek anlamlar yükledi, etkilerini yorumladı. Her harfe bir varlık aşaması denk düşürdü. Her aşamayı bir yıldız veya dört unsurdan biriyle ilişkilendirdi. Bu her bir "es-ma-i hüsnâ"ya Allah'ın 99 isminden birisi hakimdi. Her bir aşama veya daireyi bir peygamber temsil ediyordu. Olayları yorumlarken çizelgeden yararlanarak, astroloji usulü, kişi burcunun veya yıldızın harfler hiyerarşisindeki yeri bulunuyor ve o aşamanın harfi yani ilâhî ismi, peygamberi, yaratılış günü okunabiliyor, insanın yıldızına bakılarak gelecek yorumu yapılabiliyordu.¹⁰ Esterabadi Hurûfî ise 28 harften yola çıkarak farklı bir sistem yarattı. Hurûfîliğin günümüze yansımaları çok çaplıdır. Bunları modern Hurûfî ve postmodern Hurûfîler olarak ayırmak da olası. Sözgelimi son yıllarda, zihnin dünya gerçekliğini algılama biçimlerinde bir model olarak dil-zihin ilişkisi ön plana çıkarıldı. Nöropsikoloji gibi bilim dallarıyla sıkı bir işbirliği içinde çalışan modern linguistler, insan zihninin, kullandığı konuşma dili ve onun alfabe sistemi tarafından biçimlendirildiğini söylüyorlar. Yani, ayrı dillerde konuşan ve yazanlar, zaman-mekân gerçekliğini, nesneler dünyasını algılamakta farklılıklar gösteriyorlar. Dolayısıyla dilin gramatik yapısı, sözcük ve harfleri hep birlikte kullanıcı zihnin düşünce ve algı sınırlarını tayin ediyor. Aynı zamanda zihnin nasıl işlediğini gösteren bir tür laboratuvar ya da ayna işlevi görüyor. Bir diğer ifadeyle, Arapça alfabesinin gramer mantığıyla yoğrulan zihinlerin Latin alfabesinin gramer mantığıyla biçimlenen zihinlerden farklı olacağı öngörülmüyor. Yani, yazı sistemi, diğer bir ifadeyle yeni mantık zihin süreçlerine nüfuz edecek ve sonunda onu ele geçirip, kendi rengine boyayıp kendi şeklini verecek. Linguistik bir kıyaslamayla da zihinsel dönüşümleri ölçecekler. Felsefi materyalizmin geleneğinden geldiğimiz için dilin zihinsel süreçleri tayin edeceği gibi görüşlere inanamayız. Tersine, toplumsal yaşam ve maddi dünya düşünceyi, düşünce de dili biçimlendiriyor. Ancak soyut düşünce içinde dil düşünceyi, düşünce dili karşılıklı etkileyebilir, biz yalnızca bu karşılıklı etkileşimi kabul ediyoruz; her şeyi dil ile açıklayan safsatanın metafizik evrenine ve idealist düşünce bataklığına saplanmak istemiyoruz. Buradan çıkışla mitolojilerin

gerici yorumlarına ve geri bir felsefe, tarih anlayışına düşmek istemiyoruz. Bir kere Çince gramer ile Latince gramerin yoğurduğu zihinlerin farklı olacağı gibi bir öngörüyle dilde ırkçılık olarak gördüğümüzü belirtelim, tıpkı kültürel ırkçılık gibi. Bütün varlıkları dille yaratan Hurûfîler gibi bütün varlıkları dille açıklama girişimi metafizik-idealizmden öte bir şey değildir. Dil, düşünce, söz belli bir tarihsel koşulda ortaya çıktı. İnsan da, dil de bir evrimin, eşdeyişle tarihin ürünü. İlk insan, düşünen insandı, tek heceli de olsa bir dili vardı, her şeyi maddi hayat içinde gelişip, bugünkü şeklini aldı. İdeal bir evrensel "Adem dili" veya "Babil dili"¹¹ aramak, hayaldir; ancak mitolojilerin gerici yorumlarıyla ulaşılabilecek sonuçlardır, insan, dil, düşünce birliğinde asıl sorun, temel öncelik, madde-düşünce birliğidir ve madde tayin edici önemdedir. *Matürîdî* felsefesindeki metodolojiyi buraya uyarlırsak, insan ayn, dil Araz 'dır. Ancak saç olan araz'ın zâtına nispet ağarması gibi, dil de bir kere oluştuktan sonra geleneksel özünde yeni ayarlamalarla farklı insan topluluklarında yaşayabilir. Ya da binlerce dilin varlık temeli toplumların yok olması gibi azap verici bir şekilde tarihten silinebilir. Bu konuyu uzatmak istemiyoruz ama Türkiye materyalist çevrelerinin, bu anlamda, kaygı verici bir epistemolojik ve antolojik sorun yaşadığını, sorunun çok derin ve boyutlu olduğunu görüyoruz.

Bu minvalde ABD'li bilim insanı **Noam Chomsky** çağımızın bir Hurûfî'sidir. Onun evrensel *Transformasyonel Gramer Teorisi* her dilde uygulanabilecek evrensel bir gramer ve alfabe yaratma girişimidir. Böylece insanlık, aynı dili konuşan tek bir aileye, yeryüzü de tek ülkeye dönüşecek. Yani koca Chomsky nominalistler gibi Adem'in konuştuğu dilin peşinde. **Umberto Eco** da *Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı* adlı eseriyle Babil'e ve Adem Baba'ya dönüş çabalarına destek veren bir başka postmodern Hurûfî.

Nesimi (1344-1418)

Vahdet-i Vücut, Varlık Birliği (Arapça Tasavvuf) felsefesi tüm varolanların Tanrı'nın çeşitli belirim ve görünümleri, eşdeyişle her varlığın Tanrı olduğu inancıdır. Burada ilk adım (tez) Vahdet-i Şühûd, ikinci aşama (anti-tez) Vahdet-i Kusûd, üçüncü aşama (sentez) en yetkin aşama Vahdet-i Vücut, ki gerçek budur. Eşdeyişle, görünüş+öz=gerçek. Bütün varlıkları tekil gören Vahdet-i Şühûd, sonra tekil görünümlerin aynı öz'den oluştuğunu ifade eden Vahdet-i Kusûd, evrenin tek maddesel âlemden birleştiğini görür. Ama henüz tanrılık özü, maddesel tek özde birleştirmez. Vahdet-i Vücut aşaması her şeyin tek varlığın belirtisi olduğunu gösterir. Hayvan; tek maddesel öz'ün hayvan biçimindeki, insan tek maddesel öz'ün insan biçimindeki belirtisidir. Ancak, bu materyalist görüş, Ortaçağ materyalizmi, İslam materyalizmi, metafizik materyalizm, panteizm, kamutanırcılık, doğatanırcılık gibi isimlerle ifade edilirken, materyalizmin farklı biçimlerini kendi içinde yaşatır.

Ortak noktaları, parçadan hareketle bütünü, bütünden hareketle parçayı açıklamalarıdır. Tekilden tümele, tümelden tekile ulaşırlar. İnsandan tanrıya tanrıdan insana ulaşır, bunları özdeşleştirirler. Doğa, insan, tanrı, tek bir âlem ile tanımlanır: Büyük evren tanrı, küçük evren insan. Vahdet-i Vücutçularda her şey tek şeydir, ayrılıklar görünüştedir. Her şey, maddesel bir öz olan tanrının doğalaşmasıdır. Tıpkı bir tonumun çatlayıp gövermesi, bitkiye dönüşüp ürün vermesi, sayısızca çeşitlenip, sonsuzca varlıklar halinde ortaya çıkması gibi. Tanrı, yıldız olarak, insan olarak, bitki ve böcek olarak belimmektedir. Tüm çeşitlemeler tek maddesel özden çıkmışsa bir birlik oluşturur.¹²

Nesimi, Vücûdiyyûn içinde tutarlı materyalizmi temsil eder. Vücûdiyyûn felsefi ekolüne göre tanrı evrenin içindedir ve virtüel olarak onun içsel ilkesidir. Bu yüzden doğada canlılık ve bilinç vardır. Varlık saltık birlik içindedir. İslam materyalizmi Dehriyyûn ile Vücûdiyyûn arasında anlayış farkı, ontolojik sorun burada patlak verir. Vücutçular monisttir. Evrensel varlıkta saltık bir birlik görürler. Dehirciler (zamancılar) çokcudurlar. Evreni birçok maddi tözün gelişiminin ürünü olarak görürler. Varlık, maddi öğelerin bütünüdür. Yani, daha sonraları Nominalistlerin geliştireceği bir materyalizm söz konusudur. Oysa Vücûdiyyûn öyle değil, henüz, Yunus Emre'de bile terimler diyalektik bir karşılık içeriyordu: Tanrı'da yok olma (Fenafillah) ile Tanrı'da varolma (Bekaa billâh) hem aynı şey, hem karşıt şeylerdir. Doğal olarak, Vücûdiler içinde, **Konevi** gibi, **Marx** ve **Hegel** ayanında sistem geliştiren düşünürler çıktı.¹³

Nesimi, Varlık anlayışında monisttir. Her şey Bir'in görünüştünden başka bir şey değildir. Nesimi, canlılığı, ruhu, nuru, maddenin bir niteliği sayar. İnsanın ve evrenin başlangıcı, temeli maddedir. Birini diğerine karşı koyarken, birinin diğerine dönüştüğünü, Bir'lik olduğunu savunur. Tanrı, evren, doğa, insan aynı cevheri taşır. Tanrı ve insan sürekli birbirini dışalarlar. Sağlam düşünceye sahip olanlar, varlığın bu gizini kavrar. Bunu anlayamayanlar, varlığı, evrene aşkın, dışarak sanarak, sanki nesnel bu gizden çıkıyormuş gibi inanırlar. Nesimi'ye göre özgür bir irade, kendini bilme serbestliği olanlar ancak tanrıyı bilirler. Divan'ı Azeri diliyle yazılmıştır. Aynı bir tada sahiptir, felsefe doludur. Kendinden sonraki Türk Düşünce Dünyası'nı geniş ölçüde etkilemiştir. Bu minvalde izleyicilerinden Fuzulî de aynı tadı verir. Fuzulî de takibatlara uğramış bir diğer Ozandır.

Nesimi, Fazl Esterabadi'nin öğrencisidir. Nesimi'de Halep'te aynı akıbete uğradı: Düşüncelerinin dini bozduğu, gençleri baştan çıkardığı gerekçesiyle işkence edildi, derisi yüzüldü ve asılarak katledildi. İzleyicileri akıl almaz cezalara maruz kaldı.¹⁴ Fikirleri Azerbaycan ve Türkistan'da yayılıp gelişmiştir. Ayrıca **Refî'i**, **Hatayî**, **Kul Himmet**, **Rumuzî**, **Veli Baba**, **İbrahim Efendi** (ölm. 1656), **Sunullah Gaybî** vb. Esterabadi öğretisi isimlerdir.

1. Bkz. Hoca Sadıddin, Tacü't Tevarih, Bursevî, Kitabul Hitap Süsile-name-i Celveti; Hayranî Altınbaş, Tasavvuf Tarihî; F. Köprülü, Edebiyat Araştırmaları ve İlk Mutasavvıflar.
2. Daha geniş bilgi için bkz: Bursalı İsmail Hakkı'nın eseri ile daha yeni olarak Köprülü'nün Edebiyat Araştırmaları'nı; ayrıca bkz: A. Gölpazarlı, Türkiye'de Mezhepler ve Tanıktarlar, İst. 1969.
3. KABAİLA: Doğu Akdeniz, Mısır, daha özel olarak Yahudi inancılığıdır. İranca Kibbel kökünden türetilir ve en eski tarihten gelen, gelenekle kabul edilmiş şey anlatırına gelir. Bunun Anadolu Ana Tanrıçası Kibele ile bir ilişkisi var mı bilemiyorum, ama insanlığın mevcut en eski bilgileri Kibela felsefi geleneği içinde yayılarak gelmiştir. Kibela, Tevrat'ın batını anlamını yansıtır. Tevrat'ı harf ve sayılarla, eski gelenek bilgilerini öne çıkarak yorumlar. Yani, eski bilgileri önsel kabul ediyor, yeni bilgileri bu söylemlerle camgalatıp, sentezliyor. Hem yeni bilgiye uzak kalıyor, hem de Tevrat öncesi tarihten kopuyor, ona cihni tutuyor. Oluşması çok eski çağlardan Ortaçağ sonuna kadar sürer. Yaratmanın Kitabı (Sefer Jezirah) ve İşgan Kitabı (Sefer Hazonah) adlı iki kitaptan oluşur, Doğu Akdeniz ve Şimali Afrika ve Arap Yarımadasında bin yıllardır gelen sütlü anlatıların, yazıya geçirilmiş felsefesini öyküleridir. Kibela'ya göre Tanrı kendini dışlatmış ve kainat bu dışlanmayla oluşmuştur. Bu oluşma, 32 daire (sefirot) ile aşama aşama gerçekleşir. İlk dönem sefirot ilk varlığın öğelerini anlatır: 1) İçinde her şeyin tohum halinde bulunduğu ilk madde (halel), 2) Can veren hava, 3) Su, 4) Ateş, sonraki altı sefirot varlığın aşamalarıdır: 5) Baş yönü, 6) Ayak yönü, 7) Sağ, 8) Sol, 9) Ön, 10) Arka. Sonraki altı sefirot uzaydaki durumunu gösterir: 11) Öz, 12) Nicelik, 13) Nispet, 14) Güzellik, 15) Etki, 16) Edilgi, 17) Zaman, 18) Uzun, 19) Sahibolma, 20) Karşılık, Sonraki üç sefirot zihin ilemini gösterir: 21) Sessiz, 22) Akıl, 23) Zeka. Sonraki üç sefirot ruh ilemini gösterir: 24) Bağış, 25) Adalet, 26) Güzellik. Sonraki üç sefirot beden ilemini gösterir: 27) Güç, 28) Yer kaplama, 29) Oluş, Son üç sefirot ilahî söz olarak Tanrı kralıdır: 30) Zihin ilemi, 31) Ahlak ilemi, 32) Madde ilemi. Bu 32 daire Tevrat'ın tanrıya verdiği sıfatlardan birinci ve sonuncusu Adonai adını alır, hepsi birden Adam Kodon (örnek insan) olur. İslam Vahdet-i Vücutu'nda bunun karşılığı Kâmil İnsandır. İlk on daire yin-yang ö. kelâm, sonraki 22 daire kelâm oluşturan alfabenin 22 harfini karşılar. Her harf aynı zamanda belli bir sayıdır. Tutaral sırt harf ve sayılarda gizlidir ki, okumasını bilene açıktır.
4. Geniş bilgi için bkz: Köprülü, ilk Mutasavvıflar.
5. Köprülü, ilk Mutasavvıflar, Noktaviiler bölümü.
6. Hurufîlik, Kur'an'ın dışı, zahiri yorumu ile açkıcı Allah'ın ismini benimsenmez, içreki'dir. Genel olarak Hurufîlik sözcük anlamıyla harfçilik, herferden anlam çıkarmaktır. Ancak Hurufîlik denince Fazlî'lik, İslâm gelmesi şartıdır. Çünkü Cavidanname'yi ilk defa başta konulara da değinir. Cavidanname'yi, diğer felsefe tarihi içinde bir yere koyacak olursak, Fütûhu felsefenin ilk kitabıdır derim, çünkü bir "gelecek" bilgisine doğru insanı çıkarmaktadır. İbnî Arabî de harfler konusunda aklı zorlayan düşünceler geliştirmiştir. Elif Vahdîn Biri-zi'nin işaretini gösteriyordu. Seyyit Şerif Cürcani ise, ağacın tohumunda bulunması gibi harflerin Tanrı zâatında bulunduğunu, ondan zahir etmişini söylüyordu. İnsan konuşan tanrıdır. İnsan, ilk maddesel varlıktan yola çıkarak İnsan-ı Kâmil'e kadar çıkan bir süreç izler. İnsanın tarihi burayla ilişkilir. İslâm İnsan Varlığı Tanrısalılığı özetler. Hurufîlik'te bütün dualar Fas ullah'ın adıyla yapılır. Fazlî'nin katlediği Alincok kasabası Hacı Jeridli, Esterabadı, Asya Felsefi ebeğini üstlenmiş ama yaşamamıştır. Bir daha onun gibisi gelmedi.
7. Fazlî Hurufî, Esterabadı doğumla olduğu için bu ismi almıştır. Öğretisi kimine göre bir din, kimine göre mezhep, kimine göre felsefedir. Temelde Kamatilerin düşüncelerinin sürdürücüsüdür. Harfçilik, İran, Irak, özellikle Azerbaycan ve Anadolu'da bir dönem çok yaygın bir hareketi. Fazlullah aslında katledilmiştir. Başka yaptığı Cavidan-ı Kebir, çok eski ve derin bir felsefi işi geliştiren Cavidan'ın imine atfıdır. Fazlullah, Cavidan'ın ekolünü geliştirmiştir. Felsefesi bu eseri içine almıştı. O, Hançerlioğlu, F. Anz, Harûş Maddesi.
8. Ayrıca Noktaviiler, Kalenderlik Kabaîst bilgiyi kullanmıştır. İbnî Meymun Kur'an surelerinin bağlamında bulunan ve manası anlaşılmayan harfleri Kabaîst bir metoddan tefsir etmiştir. Bu hareketler dışında, Osmanlı ve Türkiye Edebiyatı'nda Kibela işlenmemiş, bununla ilgilenenlere küllü gıze bakılmalıdır.
9. Hurufîlik "İslâm Kabaîst" da denilen Fars alfabesinin 32 harfine ontolojik ve epistemolojik anlamlar yükleyen gelenek üzerine oturur. Ca-

vidanname veya Cavidan'ı Kebir veya İşık-nâme (İşıkçılar) adlı eser manzum ve mensur (epik ve düzyazı) anlatım kanjına bir kurgu ve singesal bir tevil yöntemi ve dille kaleme alınan bir tür öykü. Maddeye bağlı ruhun tarih içindeki rolünü, insan aklının dilde (söz, harf) tezahürleriyle, bunların işaret ettiği ösenin oluşum aşamalarını anlatıyor. İnsanın biyolojik evrimi içinde geçirdiği zihinsel evrimi, anımsat evrende mitolojik bilinci, somut ve soyut düşüncenin ortaya çıkışını, kışması, mitsel ve dinsel tasavvurları madde-dil-zihin içiciliğiyle anlatan fel-sefi-linguistik katmanlı bir eser. Türkçe'de Vahdet-i Vücutta en zahane anlatan bir klasik bağırıp.

10. İbnî Arabî, Harflerin ilmi, eseri: Başlangıçta Elif vardı, yâhızdı. Sonra söz oldu, ondan sonra vücuta geldi yazı. Her şey işte böyle başladı. Kendi kanununda uyuyan dipsiz ayna, dile geldi...
11. Bu tür metafizik saviye göre başlangıçta insanlık aynı dili konuşan bir aileydi. Diğer deyişle ilk insan ve çocukların konuştuğu bu dil, bütün dillerin atasıdır. Zaman içinde, bu ilk-dil çoğalıp binlerce oluştu. Bugün yeryüzünde 6 bin kadar dilden söz ediliyor ama Afrika ve Asya dilleri hızla yok oluyor, yeni nesillere aktarılmıyor. Birçoğunun yazısı da yoktur. Tevrat'ın "yaratılış" söylemlerine göre tanrının dili İbranice'dir. Bu dili Adem ve Havva'ya öğretmiş, onlara konuşmuş. Ancak, Babil kralı Tanrı katını çıkarmak için Babil Kulesini yaptırmaya başlayınca Tanrı işçilerin kendisine yaklaştığını görünce buna kızır ve İbranice olan dilleri çeşitlendirdi. İşçiler birbirleriyle anlaşamazlar ve işi derdunlar. Tek dil, böylelikle çoğalmış ve çeşitlenmiş. Bu söylemlerle inanan diller her dilin İbranice kökünü bulma yönünde çalışmışlar ve çalışmaktalar. Leibnitz, kendi zamanında böylelerine şöyle yantı veriyordu: "Tek dil İbranice ise eski Mısır dili nereden çıkmış olur?" (Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Ansiklopedisi, Dil Çeşitliliği Maddesi.) Metafizik diller ise Adem'in konuştuğu dilin, her insanda doğuştan varolan dil yeteneğinde gizli olduğunu iddia ediyorlar. Bu dilin kodlarını çözdüklerinde, insan soyunun anadilini bulacaklarını sanıyorlar. Metafizik-idealizm karşı Linguistleri ve Antropologları bu dilin izini arıyorlar. Tarihîsel Materyalist cenah ise dil olayını bunun tam tersinden ele alıyor. Buna göre dil, toplumsal yaşamın ihtiyaçlarından, özellikle üretim faaliyetinden doğuyor ve nesnel gerçekçi öğrenilmesinde süreçte düşüncelerin oluşmasına hizmet ediyor. Ayrıca dil, insanların karşılıklı olarak birbirlerini ifade etmesine, edinilmiş bilgileri koruyup aktarmasına olanak veriyor. Sesi-dil (söz işaretleri sistemi), düşünceyle birlikte, toplumsal yaşamın ikisiyle doğuyor ve toplum bireylerinin birbirlerine daha çok yakınlaşmasını sağlıyor. Gelişen insanlar, artık birbirlerine söyleyecek birşeyleri olan insanlardır. Kaynakları ve işlevleri bakımından dil ile düşünce, ayrılmaz bir birlik oluşturmalar. Dilin sözcükleri, düşünceyi kullandığı kavramların maddi varlık biçimleridir. Sesi dil, düşünceyi sarmayarak doğal konuşma dili haline gelir.
12. İ. Haldun da bu doğrultuya yakın bir göz alıcı görüşü açar sunar. Haldun önce tarihsel değişmeyi sendi, sonra evrensel evrimi yakaladı: "Maddelerin herbiri, aşağıdan yukarıya doğru yükseldiği ya da yukarıdan aşağıya doğru alçaldığı zaman, kendisine yakın olan maddenin biçim ve kalıbına girmektedir. Yukarıya doğru yükselen madde, kendisinden aşağıda olan maddeden daha hafiftir. Bu hal yüksekler alemine çıkması kadar siller. Varlıklar, maddelerden başlayarak tabaka tabaka biçimlenir. Maden, bitki ve hayvanların ana maddeleri ottaktır. Maddenin en yüksek bitkine en aşağısına, bitkinin en yüksek hayvanın en aşağısına bitkilerdir. Örneğin, tohumunuz yetişen maden tohumunuz nitreyen sebzelerle, hurma ve üzüm gibi bitkiler içi sefeliyle kabuklu sümüksülebcek gibi hayvanları yakındır ve onların biçim ve kalıplarına girebilecek durumdur. Bu gelişme, en aşağıdan başlayarak maymun ve şebek gibi hayvanlardan geçip insana kadar yükselmiştir. İnsanın en aşağısı yine bu hayvanlardan başlamıştır. Benim gördüğüm budur" (İ. Haldun, Mukaddime, Çev: Zakir Kadiri Ugan, 1954, s.241-247). Buradaki hayvanlar insanmıya olan evrim ilginçtir. İnsanın, evrim sonucu doğduğu açıktır.
13. Bkz: B. Kaya, Felsefi Düşüncenin Kısa Tarihi, s.177-180, Sonun Yay.
14. Gelişen Osmanlı merkezî devletinin başına uğrayan düşünceleri Avrupa'da olduğu gibi feodallerin elinde aydınları burjuvazinin koruması söz konusu değildi. Osmanlı'da barınmaya düşünenler, Karahanogulları (Molla Fenari gibi) ya da Şahî Anlatı'na (Mazî Sultan) sığınm korumayolardı, ama Osmanlı oraları da merkezî yönetime katınca aydınlar korunaksız kaldı. Tek sığınak Safeviler vardı. Ama bu defa da Osmanlı, Doğu ile ruhtalardı ikindi. Kültürel, ticari ilişkilerini kesti. İşte bu nokta, Osmanlı'nın karandığı, din savaşı, batılı, klasik devrim sonlandığı aşamadır.

Tiyatro -Çok!- Önemlidir!

Ertan MELSİM

*"Filmde hâkim olan şey teknik, tiyatrodaki sanatır."*¹

Cehaletin ve dogmaların hükmü sürdüğü köklü bir açmazın ("Uygurluk Krizi"nin) orta yerinde -Fransız Atasözü'nün ifadesiyle-, "Öküzün dünyası, gözlerinin gördüğü yer kadardır..."

"Gördüğü yer kadar"ın sığ ufku kilitlenen koşullarda; "Duyguların giderek dumura uğradığı tüketim toplumunda, tiyatronun gizilgücünü"² yeniden (ve acilen) anımsamamız gerekiyor...

Bu tabloda Fransa'daki Théâtre du Soleil'in (Güneş Tiyatrosu) kurucusu ve yöneticisi Ariane Mnouchkine, 27 Mart 2005 için hazırladığı Dünya Tiyatrolar Günü Bildirisi'nde bakınız ne diyor: "Tiyatro koç yardımına. Uyuyorun. Uyandır beni. Karanlıkta kayboldum, yol göster bana ya da bir ışık yak. Tembelim, utandır beni. Yorgunum kaldır beni. İlgisizim, vur bana. Aldırış etmiyorum, yok et bu hâlimi. Korkuyorum, cesaret ver bana. Cahilim, öğret bana. Canavarım, insancılığın beni. Yüksekten atıyorum, gülmekten öldür beni. Edepsizim, alayağı et beni. Kafasızım, değiştir beni. Yaramazım, cezalandır beni. Sağırım, fırtınada acılara çılgılık attır. Kışkırtıldım, bilgeliği göster bana. Zayıfım, dostluğun ışığını yak. Körüm, bütün ışıkları bir araya topla. Çirkinliğin boyunduruğu altındayım,

güzelliğin kazanmasını sağla. Nefretle kuşatıldım, sevginin gücünü ver bana..."³

O hâlde, "Kendini sına, kendini aşmaya çalışma, yararcılığını besleme, körüklemeye, düş gücünü kanatlandırmaya... Bütün bunların yaşama sevinci ve hayata bağlılıkla iç içe geliştiğinin farkındayım. Biri ötekine yol açıyor, öteki ilkinin tetikleyici, ilki, bir sonrakini kışkırtıyor... Hele içinde yaşadığımız şu berbat günlerde öyle ihtiyacımız var ki buna... Öyleyse... Haydi Tiyatro'ya,"⁴ vurgusuyla ekleyelim:

"Tiyatro, seyircinin yaşadığı evrensel/ toplumsal/ politik süreçte oluşmuş alımlama yetisine 'şimdi' ve 'burada' seslenen sanattır..."⁵

"Tiyatronun insana katabileceği güzellikleri, en önemlisi insanın gündelik, olağan yaşamını sözcüğün tam anlamıyla 'alt-üst edebilme' yeteneğidir..."⁶

"Tiyatro, hiç kuşkusuz yalnızca düşünce değildir; ama düşünce ile eylemin özdeşleştiği sanat dalıdır..."⁷

İşık Yenersu'nun, "Niçin tiyatro?" sorusuna; "Daha güzel bir dünya, daha iyi insan için"⁸ yanıtını vermesinin yanında; eğitim ve tiyatro arasında doğrudan bir ilişki vardır...

"Başında 'tiyatro' sözcüğünün taşıyan bir eğitim, ancak insanı ve yaşamı tüm karmaşıklığı ve zen-

gini içersinde kapsayabildiği ölçüde tiyatro eğitimi olabilir. Tiyatro, kimi yabancı düşünürlerin çok doğru olarak belirttikleri gibi, 'oyun' diye adlandırdığımız eylem içersinde insanlığın kendi kimliği ile diyalektik bir ilişki içersine sokan, sokması gereken bir sanattır.

Brecht, tiyatronun en soylu işlevinin baştan beri 'insanları eğlendirmek' olduğunu söylerken, tiyatroyu asla bir vakit öldürme aracıyla özdeş kılmamıştır. Tam tersine, yazarın burjuva tiyatrosunun yozlaşmış uygulamalarına karşı yönelttiği en acımasız eleştiri, bu uygulamaların artık yalnızca vakit öldürme ya da insanlara zamanın nasıl geçtiğini algılatmama amaçlarına hizmet ettikleri olmuştur..."⁹

"Tiyatro sadece seyirlik bir eğlence değildir. Bilgi dağıtımına, yaşam felsefene, birikimlerinize, öğrendiklerinize mutlaka yepyeni ufuklar açan bir yaşam öğretisidir de aynı zamanda..."¹⁰

"Tiyatro, başka birçok özelliğinin yanı sıra bir durum ve atmosfer sanatıdır..."¹¹

"Tiyatro hayata ve insanların o hayatı yaşama biçimine doğrudan bağlı bir sanat dalıdır..."¹²

Ve nihayet; "Bir 'ilişki ilmi' olarak da nitelenebilecek tiyatronun eğitimdeki yeri belirgindir. İnsanın insanla, insanın çevreyle, insanın hem kendisinin hem de karşısındakinin beyni ve gönlüyle kurgusal ama sahici bir ilişki kur-

masının sanatı olan tiyatro, belki de topluluk yaşamını ve dayanışmayı en billurlaşmış biçimiyle yansıtan sanat dalıdır..."¹³

"Hayatın tiyatro aracılığıyla yenilenmiş bir anlamına inanma zorunluluğu vardır; bu anlam çerçevesinde insanlığın, korkusuzca henüz var olmayı ele geçirecek ve onu var edecektir. Ve henüz var olmayan ne varsa, daha varlık kazanabilir, yeter ki bizler, sadece almayı bilen organlar olarak kalmakla yetinmeyelim..."¹⁴

"Tiyatro ve sahne de 'kendine has bir dil, algısal bir yapı ve derinlikle var olur, bu varoluş aynı zamanda bir iletişim boyutunun da yaratılma sürecidir'. Üstelik, tiyatro da 'aşında oldukça karmaşık ve insanlık kadar eskidir'..."¹⁵

Saçma sapan TV dizilerinin, "Terminatör"lerin, "Temel İçgüdü"lerin, sahneden TV kameraları önüne geçiş yapan tiyatrocuların "in" olduğu tüketimci çılgınlık hâlinde tiyatro "out" mudur?

İlk bakışta böyle "görülüp", "sunulduğu" aşikar olsa da bu, görüngünün ardındaki gerçeği yansıtmaz...

Örneğin, "Günümüzde Terminatör, Temel İçgüdü gibi gişe yapan filmlere baktıkça umutsuzluğa kapılıyorum. Öylesine kötü ve berbatlar ki, insanların gerçek yaşamlarından hiçbir şey yansıtmıyorlar. Bu çalışmalara yapay, kumazca film yapmak denir, üstelik bu yapılanlar bir tür röntgencilik ve ucuz eğlencedir..."¹⁶ diyerek günümüz sinemasının eleştirisini yapan Alan Bates'in vurgusunun altını çizip; "Dramatik tiyatro geleneğine karşı çıkararak modern tiyatronun

temellerini atan epik tiyatronun kurucusu Bertolt Brecht"¹⁷ unutmadan; ezilenlerin devrimci tiyatrosu hakkında ekleyerek ilerleyelim: "Tiyatroda gerçek kökenlere uzanan gelenekler devrimcidir."¹⁸

Çünkü "Tiyatro sanatı, kökeni itibarıyla unutma tehlikesine karşı bir direniştir aslında: Tiyatronun temelinde yer alan mitosların ve ritüellerin en dibinde, insanın bir yandan dünya ve evrenle, diğer yandan da bir topluluk (veya birey) olarak kendisiyle ilişki içinde oluşturduğu kimliği yitirmeme, sonraki kuşaklara aktarabilme kaygısı yatar."¹⁹

Bu bağlamda Augusto Boal, "Tiyatro zorunlu olarak politiktir" derken, Suriyeli yönetmen Eymen Zidan da ekler: "Tiyatro ve sanatla, var olan sorunları ve problemleri anlamak ve çözmek istiyoruz..."²⁰

Evet, evet; "Sahnemiz evrensel barışa, halkların, insanların kardeşliğine katkıda bulunmuyorsa, yaptığımız tiyatroyu yeniden düşünün!"²¹

Ve unutulmamalıdır ki: "Ezilenlerin Tiyatrosu bir şeyleri protesto etmek, duyguları ajite etmek yahut kısa bir an içerisinde bir ayın gerçekleştirmek için tiyatroyu kullanmak yerine, insanın özgürleşme serüveninde tiyatroyu çok daha önemli bir yere oturur..."²²

Ancak eklemekten geçmeyeelim!

"Bugün ülkemizde bu bilgelğin yerini çoktandır daha sanatın gerçek kapılarına bile varmadan, nasıl varacağımı da düşünmeden, atacağı her adıma fiyat biçen,

sanatla bağdaştırılabilmesi olanaksız bir tutum almışken; "Nasıl bir tiyatro?" sorusunun, yerini "Kaç paralık bir rol?" sorusuna bıraktığı bir ülkenin tiyatrosunun geleceği olamaz. Bir yandan var olan düzeni eleştirir gibi yaparken, öte yandan sanatıyla(!) o düzenden olabildiğince pay almak peşine düşenlerden de 'sanatçı' değil, fakat Sabahattin Eyuboğlu'nun o eşsiz deyişiyle, olsa olsa 'manatçı' çıkar!"²³

"Tiyatro bunalımda mı dediniz? Öyleyse kolları sıvayın gençler... Tarih sahnesine çıkma sırası şimdi sizde. Yepyeni ve parlak bir dönemi sizlerin inançlı çabalarınız başlatacak..."²⁴

Tiyatronun, yeniden devrimci cürete, perspektife ve taze kana gereksinimi var...

AST hikâyelerini bir kenara bırakın; bize artık -eskişini de aşan- yeni AST'lar gerek...

Bunun için yeniden sokaklar, varoşlar, emek eksenli zeminlere mal olmak gerek. Unutulmasın Mehmet Ulusoy, bu zeminlerle kurduğu organik ilişkiyle Mehmet Ulusoy olmuştur...

O hâlde, "Fazla beklemeden soralım isterseniz: Bu yıl, perdelerin arkasında ne var? Bize neler oynayacaksınız? Neler göstereceksiniz? Günümüzü gösterecek misiniz? Yoksa oyunculuğu, aşında bizim olmayan bir günü bizim olduğunu sanmamız için mi kullanacaksınız? Perdelerin arkasından hangi yaşamların, hangi sahnelerin çıkacak? Bizi, yaşamakta olduklarımız üzerinde düşünmeye -elbet belli etmeden, elbet eğlendirerek!- zorlayabilecek misiniz? Yoksa ya-

şamakta olduklarımızı bize yok saydırtmaya mı çalışacaksınız?

Evet, bize nasıl bir oyun oynayacaksınız? Başta 'hukuk devleti' niteliği ve 'demokrasisi' olmak üzere, hemen her şeyi göstermelik bir ülkede, sizler de salt gösteriyle mi yetineceksiniz? Nasıl oynayacaksınız? Var olmayan bir gerçeklik varmışçasına mı, yoksa olmayanın olmadığını, olanın da yetersizliğini ve aksaklıklarını vurgularcasına mı?

Evet, nasıl oynayacaksınız? Tiyatronun bütünsünü, bütün olup bitenleri perdeleyen bir esrikliğe dönüştürmek için mi, yoksa bizi ayıltmak amacıyla mı kullanacaksınız? Eğer yalnızca bizleri büyülemekle yetinecekseniz, bütün içtenliğimizle söylüyoruz, hiç zahmet etmeyin. Çünkü biz, nicedir zaten büyülenmiş bir toplumuz. Sahneye yalnızca oynamak için çıkacaksınız, onu da boşuna yapmayın.

Çünkü biz, onyıllardır birbirimize ve -asıl önemlisi!- kendimize oynamayı zaten yaşamak sanmaktayız. Kendimizi bu oyunculığa öyle bir kaptırdık ki artık hemen hiçbir şeyin gerçek yüzünü görmek istemez olduk. Biz, yanılsamalarımızla geçinip gidiyoruz. Biz, nicedir tüm gerçeklerimizi yalnızca gerçekdışında arar olduk.

Sizlerin işi, bu yüzden hem çok kolay hem de çok zor. Kolay yanı, bizi yanılsamalarımızda pekiştirmeyi seçmeniz. Eğer seçiminiz bu yönde olursa, bizimle çok kolay anlaşabilirsiniz. Muthiş bir iletişim yanılsaması kurabiliriz. Olsa olsa sizlerden, nasıl daha yoğun yanılsamalar yaşayabileceğimizi öğreniriz.

Böylesi de bizi, temel soruların yanıtlarını kendi iç dünyamızda aramak zahmetinden bir kez daha kurtarır. Ama zoru seçerseniz, kalıp: 'Ben sizlerin gözünü açacağım', derseniz, 'eğlenmeye geldiğinizi sanacaksınız, ama sonradan beyninizden vurulmuşa döneceksiniz', derseniz, o da sizin bileceğiniz şey.

Bu yolu da seçebilirsiniz. Bunu da yapabilirsiniz. Yapabilecek misiniz?"²⁵

Tragedyaların daha da yoğunlaştığı koordinatlarda soru(n) yanıtını bekliyor...

Ve son bir şey daha: Bir anonim söz, "İhtiyaca karşı ilahlar bile savaşamaz," derken; "İnsan kıyıyı gözden kaybetmeye cesaret edemeyince okyanusu da keşfedemez," diye ekler André Gide...

DİPNOTLAR:

- 1) Rosa Retty.
- 2) Zeynep Oral, Karanlıkta Işık, Akam Yay., 2004.
- 3) Veddi Sayar, "1 Nisan!", Cumhuriyet, 1 Nisan 2005, s.15.
- 4) Ariane Maouchkine, aktaran: Zeynep Oral, "Yaşama Sevinci ve Tiyatro", Cumhuriyet, 15 Mayıs 2004, s.15.
- 5) Ayşegül Yüksel, "Oyunlarıyla 'Şimdi' ve 'Burada'...", Cumhuriyet, 15 Haziran 2004, s.14.
- 6) Ayşe Emel Mesci, "... 'Baruthane'de Tiyatro", Cumhuriyet, 4 Nisan 2005, s.15.
- 7) Ahmet Cemal, "Tiyatro Eğitimi, Güncellik ve 'Tiyatrosuz' Oyuncular (2)", Cumhuriyet, 1 Temmuz 2004, s.15.
- 8) Zeynep Oral, "Tiyatroda Bir Işık...", Cumhuriyet, 15 Ocak 2005, s.15.
- 9) Ahmet Cemal, "Tiyatro Eğitimi, Güncellik ve 'Tiyatrosuz' Oyuncular (3)", Cumhuriyet, 8 Temmuz 2004, s.15.

- 10) Deniz Banoğlu, "Tek Başına Tiyatro - Bizim Tiyatro", Cumhuriyet, 3 Mayıs 2005, s.17.
- 11) Ayşe Emel Mesci, "Uyum ve Uyumlu Üzerine", Cumhuriyet, 24 Ocak 2005, s.15.
- 12) Z. Heyzen Ateş, "Tiyatro Aynadır İşite Kanıtı", Radikal Kitap, Yıl:4, No:213, 15 Nisan 2005, s.41.
- 13) Ayşe Emel Mesci, "Doğ Güneşim, Doğ Artık!", Cumhuriyet, 28 Haziran 2004, s.15.
- 14) Antonin Artaud, Tiyatro ve İkiz/ Le théâtre et son Double başlıklı eserinden aktaran: Zeynep Oral, "Moskova, Tiyatrosunu Arıyor", Cumhuriyet, 9 Nisan 2005, s.15.
- 15) Ahmet Cemal, "Tiyatro, Görsel İletişim ve Grafik Tasarımı (2)", Cumhuriyet, 16 Haziran 2005, s.15.
- 16) Alan Bates, aktaran: Aslı Selçuk, "Yalnız, Gecekeçi Oyunculuktan Yanaydı", Cumhuriyet, 2 Şubat 2004, s.15.
- 17) Zehra İşçioğlu, "Düşünsel Bir Tiyatro Anlayışı", Cumhuriyet, 12 Ağustos 2005, s.14.
- 18) Ayşe Emel Mesci, "Tiyatro'da Düş Zamanı", Cumhuriyet, 4 Ekim 2004, s.15.
- 19) Ayşe Emel Mesci, "Ustaları Saygı...", Cumhuriyet, 11 Temmuz 2005, s.15.
- 20) Eymen Zidan, "İşgal Altında Tiyatro Yapıyorlar", Cumhuriyet, 11 Ağustos 2005, s.15.
- 21) M. Sadık Aslankara, "Sahnenin Aydınlığı", Cumhuriyet Kitap, No:763, 30 Eylül 2004, s.16.
- 22) Bilge Seçkin, "Tiyatro, Namlusu Size Doğrultulmuş Bir Silahtır", Gelecek Dergisi, No:23, Mayıs 2005, s.61-62.
- 23) Ahmet Cemal, "Genç Tiyatrocu Üzümlere Birkaç Söz?", Cumhuriyet, 14 Ekim 2004, s.15.
- 24) Dikmen Gürün, "... 'Genç Oyuncular': Bir Küşe Taşı", Cumhuriyet, 25 Mayıs 2004, s.14.
- 25) Ahmet Cemal, "Perdelerin Arkasında Ne Var?", Cumhuriyet, 23 Eylül 2004, s.15.

Felsefe Dersleri-V

Haşmet ZEYBEK

İbn-i Tufeyl: Sorunuzu şöyle karşılamalıyız. Evet, varabilirdi... Hay, Atlas denizindeki insansız bir adada kendi kendine doğmuş (tenesülü, binefsihi bir) çocuk. Yavrusu ölmüş bir ceylan, onu alıp emziriyor. Bundan başka, ağaçların besleyici suları ve olgun yemişleri de var. Küçük Hay, mutludur. Kendisine analık eden ceylanın peşinden koşarak, becerikliği öğrenmiştir. Günler geçtikçe de, kendi başkanlığını sezmektedir. Çünkü; adada, kendine benzemedikleri halde ceylana benzeyen başka hayvanlarda bulunmaktadır. Kendisi tektir ama çevresi, birbirine benzeyenlerle, birbirine benzemiyenlerin kaynaştığı bir alandır. Küçük Hay, bunlara bakarak, tür düşüncesini ediniyor. Hayvanların cinsel organlarını çirkin bulmaktadır. Bu yüzden örtünmek gereğini duyuyor. Önce yapraklardan, onların kuruyup döküldüklerini gördükten sonra, sağlamlık düşüncesine vararak, kuş tüylerinden giyitler yapıyor. Bir değneğin ucunu sıvırtmayı, o değneği çeşitli işlerde kullanmayı öğreniyor. Hayvanlardan kiminin boynuzları, kiminin güçlü dişleri kiminin hızlı koşan bacakları var. Bizim Hay de onların üstünlüklerine karşı, ellerini ve aletlerini kullanarak üstünlüğünü sağlayacaktır.

Marks: İnsan alet yapan hayvandır.

İbn-i Tufeyl: Hay'cik, yüz bin yıllık yetkinliği ve bilgileri bulunmayan aklıyla, birtakım sezgiler peşindedir. Bir şeyi bir yerden alıp öbür yere koyabilir. Az önce boş olan o yer, şimdi kaplanmış. Çevresi yer kaplıyan şeylerle doludur. Bu şeylerden çoğu birbirlerine benzemedikleri halde, yer kapladıklarından oturur, aralarında ortaklık var. Benzemezler arasında benzerlikler bulunuyor. Bu benzerlikler, kendisi de hiç birine benzemediği halde, bütün çevresindekilere yaklaşmaktadır.

Hay: Güneşte kavrularak tutuşan odunlar var. Ateş ısıtıcı, aydınlatıcı, içine atılan bahçı pişirerek lezzetli hale getirir.

- Alevler niçin göğe doğru yükselir.
- Yukarıda, varmak istedikleri bir yer olmalı.
- Bitkilerde yukarıya doğru büyüyor.
- Yukarıda bütün cisimleri kendine çeken bir güç olmalı.
- Yağmur yukarıdan yağıyor.
- Şimşek yukarıdan çıkıyor.
- Gürültüler yukarıdan geliyor.

- Bulutlar yukarıda dolaşıyor. Yukarıya bir hayli önemli.

Hay: Yeni bir gerçekle karşılaştım: ölüm. Bu sırada Ceylan ana öldü. Ceylan ana kıpırdanıyor artık. Ağzını açmıyor, bacaklarını sallamıyor, gözlerini oynatmıyor. Az önce gezip dolaşıp, hareket ettiği halde, şimdi bu bitmişlik neden?

Hay: Kıpırdıyabilenler bir gün kıpırdamaz olabiliyor...

- Şu halde bütün kıpırdıyabilenler sonludur.
- Ya yukarıya? Yukarıya sonsuz mudur? Yukarısının ancak bir yüzü görünmektedir. Görünen yüz sonludur.
- Ya görünmeyen yüzde sonsuzluğa doğru bir uzanış varsa?
- Yerdeki gibi, göktekilerin de sonlu olmaları gerekir. Sonsuzluk, kendisinin sonu görmemesi değildir. Kendilerinin sonunu görmediklerinde sonludurlar.
- Hay:** Sonsuz cisimsiz kımıldatıcı, sonlu cisimli kımıldayanları kımıldatabilmek için onlarla birliktedir.
- Tanrının oğlu Hay, böylelikle, babasını kendi içinde uslamaktadır.
- Bir başka deyişle; babası kendisinde bulunmaktadır. İsa düşüncesi.
- O hem her yerde bulunan, hem de hiçbir yerde bulunmayandır. (Muhammed düşüncesi)

Salaman: (Komşu adanın yöneticisi) Kutsal kitabın açık anlamlarıyla toplum düzenlenmelidir. (Zahiri, Sünni, Şeriatçı)

Absal: Hayır. (Komşu adanın yöneticisi.) Kutsal kitabın gizli anlamıyla toplumu düzenlemek düşüncesindeyim. (Batini, alevi, hakikatçı)

Adalardakiler: Her yolu da boşver, bildiğini oku!

Hay: (Absal'ı yabancı bir hayvan sanıp avlamaya kalkışır.) Kendi türünden bir canlı, öyleyse onunla dost olurum.

- Maddesel diyalektikle gelişen kendiliğinden akıl.
- Hay:** Komşu adanın düzensiz toplumu yola getirmek için üçüncü bir yolu, kendi yolunu bulmalıyım.
- Adalılar:** Oysa üçüncü yolda istemiyoruz. Ne türlü olursa olsun, hiçbir yoldan tanrı düzenine gereği gibi ayak uydurmak istemiyoruz...
- İnsanların çoğunun tek becerebildiği, erdemli olmak değil, erdemli görünmektir.

İbn-i Tufeyl: Öykümden çıkan sonuç şudur. İnsanlar eşit anlayışta değildir. Gerçek, üstün anlayışlı ki-

şiler içindir. Çoğunluk, birtakım biçimler, yasalar konmadan yönetilmez. Daha açık bir deyişle çoğunluğa şeriat bilimi gerekir. Hakikat bilimi yaratılışlı bir azınlık içindir.

Oysa, İbn-i Tufeyl'in altını çizmediği ikinci bir zorunlu sonuç şudur: Kendiliğinden akıl, ruhçuluk, toplumu düzenleyemez. Toplumun toplumsal gerçekleri vardır ki bunların yasalarını bulup meydana koymak gerekir.

Hay: Kendiliğinden akıl.

Salaman: Şeriat bilimindeki, iki gereğin gerekçelerini uygun bulmamaktadır.

İbn-i Tufeyl: Bize göre, Hay'ın vardıgı sonuç, ilke bakımından şeriata uygundur. Hay, şeriati beğenmişti. Gerekçelerine akıl erdiremediği gerekler şunlardır:

1- Apaçık gerçek dururken, niçin birtakım gizlemelere gidilmiştir? Örneğin; yeryüzünde, insanların birbirleriyle asla geçemeyecekleri gerçek köprüler varken sırat köprüsü gibi bir öte dünya köprüsünü ortaya atmak neden? Erdemsizlerin birbirlerine verecekleri acı, cehennem ateşinden daha mı az ürkütücü?

2- Din, mal edinilerek eşitsizliğin doğmasına izin verdiği halde zekat yasasını koyarak, kendi yarattığı kötülükle gene kendisi uğraşmak gibi bir çelişmeye niçin düşmüştür?

İbn-i Tufeyl: Şeriatın bu soruları karşılamadığı görülmüştür!

Yazar: İslam eserleri, özellikle, edebiyat ve felsefe batı dillerine hızla çevrilmeye başladı. Thomas Aguias, İbn-i Rüşd'in eserlerinden, Aristoteles'i keşfetti; uyum ve sentez tezini ortaya koydu. Padualı Marsilius ve Ockhamlı William, Sentezden Şüphecilikle aynı yoldan gittiler. Augustine'nin İmam ve Aklından ayrıldıkları için; Martin Luther; Sadece iman deyip cezalandırırsa da artık bu geri dönüşe (Rönesansa) engel olamadı... Binyirmibir yıllık karanlık çağ böylece kapandı.

Rene Descartes (1596-1650):

17. yy. düşünce değirmeninin mihenk taşı olmuştur. Onun özgürlük anlayışını şu önermeyle ifade etmek olası: Şüphe ediyorum o halde özgürüm... Bunun, özgürlüğü öne alan bir bakış olmanın ötesindeki anlamı, 'cogito ergo sum' (düşünüyorum o halde varım) önermesine giden akıl yürütme yolunun temel basamağını oluşturmıştır. Unutulmaması gereken nokta şudur ki; Rasyonalizmin üç ayağından biri olan Tanrı bile kendimizi özgür görüp görmememiz konusunda bir determinasyonda bulunamaz. Bana göre, "kuşkuyla şeylere

inanmaktan sakınmamıza olanak tanıyarak aldanmamıza engel olan özgür bir tutumumuz vardır. Bizi yaratan her istediğini yapsa, hatta bizi aldatmaktan zevk bile duysa, kendimizde özgürlüğün varlığını duymaktan geri kalmayız. Bu öyle bir özgürlük anlayışıdır ki, onunla biz, istediğimiz zaman, iyice bilmediğimiz şeylere inanmaktan kaçınarak, aldanmamızın önüne geçebiliriz."

İnsanda iki yeti beliriyor: Anlama yetisi ve İsteme yetisi. Anlama yetisinin sınırları belli, ancak isteme (arzulama) yetisinin sınırları belli değildir. İnsanın özgürlüğü onaylama ve onaylamama bakımındandır. Onaylamayı yapan isteme (arzulama) yetisidir. Bu onaylama anlama yetisinin bildiği şeyler üzerinde yapılır. Görüldüğü gibi bu iki yeti bir arada iş görür. Hatalarımızın kaynağı isteme yetimizin sınırsızlığıdır. Yani insanın kendisi... Dolayısıyla istememiz özgürdür. "İstencimizin özgürlüğü, yalnızca kendinden edindiğimiz deneyimle, kanıtsız olarak bellidir"

Ben Baruch Spinoza(1632-1677): Descartes'in matematik yönteminden oldukça etkilendim. İnsanı özgürlükten yoksun kılan tutkulardır. Ruhun bulanıklığından kaynaklanan pek çok tutku insanı edilgen duruma sokar çünkü. Bunun karşısı ise etkin olma durumudur. Ruhun etkinliği, açık ve seçik düşüncelerle gerçekleşebilir. Yaptıklarına boyun eğip köle ol ya da aklını kullanıp özgürleş...

Bu slogan onun özgürlük kavramını yüklediği işlevi açıklar. Yani ruh, hem tutkuları hemde düşünmenin bir tavnı durumundadır. Felsefe tarihinde özgürlük sorununa ilişkin en yalın basit açıklamayı Spinoza'da görürüz böylelikle onun özgürlük anlayışını kavrayabilmek için felsefenin panteist-tanrı ve evren özdeşliği anlayışı-niteliğini gözden kaçırmamak gerekir. Spinoza, mutlak anlamda özgür olan tek varlık tanrı'dır aslında. İnsan ise ancak düşünme yetisini kullandığında, düşünebildiğinde özgürlüğe adım atmaya başlar. Çünkü insanı özgürlüğe ulaştıran bilgi tanrı bilgisidir. Özgür olup olmamamız tanrı bilgisine ne kadar sahip olduğumuza bağlıdır. Tanrı bilgisi, doğa yasalarına-evrenin-bilgisidir aynı zamanda. Bu bağlamda hakkını kullanarak doğanın yasalarını kavrayan insan ki aynı zamanda tanrıyı da bilmiş olur. Özgürleşir; Tutkularından arınmanın getirdiği bir sonuçtur bu. Ancak herşey bu kadar da iyimser değildir aslında.

Descartes'i matematiksel yönteminden etkilenen spinoza için doğa ve insan mantıksal matematiksel bir

yapıya sahiptir. Dolayısıyla insanın isteme özgürlüğü gerektirilmiş-koşullandırılmış bir özgürlüktür. Şöyle ki, "Evrende hiç birşey olumsal (zorunlu) değildir. Tersine, herşey tanrısal doğanın zorunluluğu tarafından tikel bir yolda varolmak ve işlemek için koşullandırılmıştır."

İmmanuel Kant (1724-1811):

Özgürlük kavramına ciddi ve özgün bir felsefi açılım getirmesi de ona bir ayrıcalık kazandırıyor tabiki. Ona göre, akıl, saf yetisiyle bize transendental anlamda bir özgürlük idesi veriyor. Fakat bu özgürlük temellendirilmemiş negatif bir özgürlük. Negatif anlamdaki transendental özgürlüğü, 'belirlenmemiş olanağı' şeklinde anlamak gerekir. Fakat hiçbir zaman belirlenmemiş anlamına da gelmez. Özgürlük özel şekilden bir belirlenmedir; yani özgürlüğün insanı belirleyici bir yasa var. Ahlak Yasası. Özgürlüğü ahlak yasası aracılığıyla biliyoruz. Özgürlüğün olması da ahlak yasasını bulmamızı sağlıyor. İşte, ahlak yasası ve bunun tarafından belirlenme, özel bir belirlenme tarzı olarak pozitif özgürlüğü ifade eder. Çünkü ancak ahlak yasasını istediğimizde özgür oluruz. Bu anlamda özgürlüğün yasa koyucu bir yanı olduğunu da unutmamak gerekir.

- Kant'ın özgürlük anlayışı, eylemde, pratikte değil, eylemi istemede ortaya çıkar. Yani eylemde bulunmayı isteyen kişi özgürdür. Bu noktada eylemin içeriği ve niteliği önem taşımaz. Genel olarak neyin istenmesi gerektiğini ise Kant "pratik buyruk" dediği buyrukla şöyle içeriklendirir: "Öyle hareket et ki, eylemde bulunurken, her defasında, kendine ve başkasına sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak da muamele edebilesin." Özgürlük, insan aklının yarattığı/tasarladığı bir olanağı dile getiriyor böylece. Bu olanığın gerçekleştirilmesi de bir ahlaki ödev formu içinde belirleniyor. Bu özgürlüğü etik bir düzlemde anlamaya çalışırsak, hem öznel hem de nesnel olabilen bir ahlak yasasına uyma zorunluluğunun, özgürlüğün sınırlarını çizdiğini görürüz. Pratik buyruğun herkes tarafından 'bir insan olarak' istenmesi nesnelliği, bunun içeriğindeki kişisel farklar da özneliği oluşturur. Dolayısıyla asıl özgürlük akıl alanında gerçekleşir. "Akıl varlığı olarak insan özgürdür, çünkü böyle bir varlık, aklın yasalarıyla belirlenmiştir." Kant'da akıl yasalarıyla belirlenmiş olmak- dolayısıyla bu yasalara göre eylemek- özgür olmak demektir. Oysa doğa varlığı olarak insan, özgür değildir, bağımlıdır; çünkü, "böyle bir varlık doğa determinationunun, doğa yasalarının etkisi altındadır."

Kant'da özgürlüğe biçilen akıl kaftanı; Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in felsefesinde 'Geist' kavramıyla temellendirilir. Onun öne sürdüğü sistem, günümüz idealist ideoloji ve öğretilerinin felsefi alt temeli olarak sıcaklığını koruyor hala...

Ben Hegel (1770-1831): Saltık kendisini zorunlu olarak doğada belirtir. Açık ki bunu yapmak için kendine dışsal bir şey tarafından zorlanmaz. **Zorunluk bir iç doğa zorunluluğudur. Logosun kendini belirtişinde ki biricik özgürlük kendiliğindenlik özgürlüğüdür.**

- Diğer bir deyişle, gerçekten özgür olan Geist'tir. Doğa ise bir zorunluluk ve olumsallık zemini. Tez durumunda olan Geist'in özgürlüğünü, kendi kendini belirlemesi şeklinde anlamak gerekir. Bu özgürlük, kendi kendisiyle özdeş olan saltık aklın-Geist'in kavramsal özgürlüğüdür; yani bir potansiyel güç durumundadır henüz. Anti-tez durumunda doğayı oluşturan Geist insanlık tarihiyle bir sentez sürecine girer. **İnsanın özgürlüğünü nasıl anlamak gerekir?**

- Kendini düşünen "ben'in kendi hakkındaki bilgisi, edimde, eylemde bulunmadığı sürece sadece basit bir özdeşlik bilgisinden ibaret kalır. İnsanın kendi kendini tanıması, sadece kavramına sahip olduğu "Özgürlük"ün içeriğinin ne olduğunu bilmesi, ancak eylemde bulunması, kendini gerçekleştirmeye girişmesi ile olanaklıdır. Özgürlük kavramına sahip olarak eyleyen insanın ilk ve temel bilgisi, kendisi ile kendisi-olmayan, kendisi ile 'diğeri' arasında bağ kurmakla oluşur. "Özgürlüğe içeriğini verecek olan şey, öznenin, 'ben'in, 'öznel tin'in diğer özne ve ben'lerle karşılıklı etkileşimidir.... O halde kavramına ve bilincine sahip olduğumuz 'salt özgürlük', bu etkileşim/diyalektik içinde, ancak tarihin sonunda tam olarak gerçekleşebilecek bir şeydir. Zaten insanlık tarihi salt özgürlüğe doğru giden bir süreçten başka bir şey değildir. Yani insanın özgürlüğü Geiste dönüşle olası. Bu, Geist'in bilinç düzeyinde kavranmasıdır. İşte akılsal özgürlük.

- Onu bu kadar popüler yapan biraz da Markstır. Ancak; günümüzdeki anlamıyla diyalektik yöntemin kapsamlı bir ilk örneğini oluşturmuş olmasını da unutmamak gerekir.

Her şeyin en başında kendi başına olan, saltık (mutlak) durumunda olan ve kendi kendine özgür olan bir Geist'tan söz eder Hegel. Bu, Tanrısal bir saltıklık durumudur ki; önce doğayı ve sonra insanlık tarihini döngüsel bir ereğe doğru serimler.

Aynı yüzyılda Pesimizmin (kötümserlik) doruk noktası;

Ben Arthur Schopenhaur (1788-1860); Bana göre anlamsız bir yaşamda felsefeye düşen iş insanoğluna bir çıkar yol sunmaktır aslında. "İçinde anlam bulunmayan bir dünya kötüdür ve varolmamak yeğdir."

- Tüm kötülüklerden kurtulmanın yolu 'hayır' demekten geçer. Böylece dıştan gelen her türlü etkiden ve içimizden gelen güdülerden sıyrılarak özgürlüğe varılabilir.

Bir neden sonuç zinciri içinde yaşayan ve istemele-ri belirlenen insanın özgürlüğü bir olanak durumundadır; bunun gerçeklik kazanması yalnızca tek bir durumda, belli bir kişi tipinde (özgür kişide) ortaya çıkar. Özgür kişi istemeye boyun eğmeyen kişidir.

Karl Heinrich Marks (1818-1883) ve Friedrich Engels (1820-1895): Engels (Anti-Dühring'de şöyle açıklar özgürlüğü)

- "Özgürlük, doğa yasaları karşısında düşünmüş bir bağımsızlıkta değil, ama bu yasaların bilinmesinde ve bu bilme aracıyla bu yasaların belirli ereklere için yön-temli bir biçimde kullanılması olanağındadır. Bu, dış doğa yasaları için olduğu denli, insanın maddi ve manevi varlığını yöneten yasalar, -gerçeklikte değil, olsa olsa kafamızın içinde ayırabildiğimiz iki yasa sınıfı- için de böyledir. Öyleyse istenç özgürlüğü ne yaptığını bile bile karar verme yetisinden başka bir anlama gelmez."

- Görüldüğü gibi, insanın, nesnel koşulları bilmeden, onun bilincinde olmadan sahip olduğuna inandığı bir özgürlük yalnızca görünüşteki bir özgürlüktür. İradede serbestlik olarak anladığımızda ise özgürlük, karar vermeyi bilerek yapmak, zorunluluğun bilincine vararak karar vermektir. Bilinç ve irade insandan bağımsız, havada bir yerlerde değildir; dolayısıyla insanı belirleyen somut koşullar bilinci de belirler; ancak diğer taraftan, bir bilinç düzeyine ulaşmış olmak koşulları değiştirme gücünü de beraberinde getirir. Yani bilinç ve bilinç dışı arasında diyalektik bir ilişki söz konusudur. Bu anlamda, doğanın ve toplumsal tarihin zorunlu yasalarını kendisi için kullanabilmek özgürlüğün temel koşuludur. Bilinçle kurulan bir egemenlik söz konusudur burada.

Marks: Bana göre, sınıfsal özgürlük ortaklık durumunda gerçekleşir. Bu durumda özgürlük başkalarının özgürlüğüne karşı savaşımdır. Oysa tüm insanları kapsayan gerçek anlamda bir özgürlük, dışsal etkilerle belirlenmiş üretim alanının ötesinde asıl karakterini kazanır.

Yani emek sermaye çelişkisinin yaşanmadığı sınıfsız bir toplumda. Bu anlamda, emeği gereksinimleri

karşılamak için bir araç olarak kullanmanın ötesine geçip emeğin salt kendisinin bir gereksinim olduğu bir yaşama alanını vurgular Marks; insani özün yitirilmesini bir bakıma... Sonuç olarak, Marks ve Engels bize göre özgürlük, doğal ve toplumsal tarihin diyalektik gelişiminin bir ürünüdür. Ayrıca, bilincin artması ile özgürlük arasında doğru bir orantı olduğunu da çıkarabiliriz. Yani ne kadar çok bilinçli olursak o kadar özgür oluruz...

- Günümüze oldukça yakın, henüz yüzyıl kadar önce yine Almanya'dan yükselen bireyci bir çağlığın sesini duyarız;

Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900):

Duyarız ve hala anlamaya çalıştığımız ne dediğini. Bir yandan çok fazla birşey söylemeye gerek yok onun için ve diğer yandan öylesine çok şey söylemeye de gerek var ki. Onun hakkında herkes bir parça birşeyler bilir: "Zerdüşt Böyle Buyurdu"yu bilmeyen yoktur sözgeli-mi ama bu temel kitabını gerçekten anlayarak okuyan çok fazla olduğunu da sanmıyorum. Zordur çünkü. İşte geleceğin insanını yaratmak için zorlu metinler kaleme almış bu 19. yüzyıl filozofu, immoralist (toplumsal ve dinsel her türden değeri dışlayan) bir düşünceyi felsefesinin temeli yapar. Yaşadığı çağın tüm geleneksel ve dinsel değerlerini sorgulayan ve bunların kişiyi körelti-tğini dolayısıyla tüm bu değerlerden kurtulmak gerektiğini savunan Nietzsche, iradesinin güçlülüğüne dayanan ve kendi değerlerini yaratan üstün insan'ı dünyanın anlamı yapar. Dolayısıyla, özgürlük kişi tipi olarak karşımıza çıkıyor Nietzsche'de. Üç ayrı insan tipinden söz edilebilir: Moral, Nihilist (aktif ve pasif) ve Yaratıcı. Moral insan, içinde bulunduğu toplumun moral değerlerini ve anlamlarını olduğu gibi kabul eden ve 'istiyo-rum' diyemeyen tiptir. Nihilist insan bir geçiş durumu ifade eder. Kişi bu noktada ya aktif ya da pasif durumdadır; Pasif durumda pesimizme, aktif durumda ise yaratıcı insana doğru bir geçiş söz konusu olur. Özgür-lük nihilizmdir. Yani moralde kopan, immoralist olan insanın kendine yeni değerler bulma çabası sürecinde ortaya çıkar. Ya yeni değerler bulup yaratıcılığı gidecektir ya da pasif kalacaktır. Bu ara durumda kişi hiçbir değerlendirme yapmaz; işte özgür durum da budur. Yirminci yüzyılın en renkli simalarından biridir.

Yaşamı, bir masal olarak açıklar. Hayat bir masaldır.

Jean Paul Sartre (1905-1980):

Sartre'ın özgürlük anlayışı, varlık felsefesinin temel-lerine sinmiştir. Onun, kendinde varlık (nesnel varlık)

ve kendisi için varlık (öznel varlık=birey) ayırımından yola çıkarsak; insan varlıkta bir delik açarak, yani 'yokluk'u keşfederek kendi üzerine bir bilinç sahibi olur. Bu, ister istemez gerçekleşen ve insanı özgürlüğe sürükleyen, insanın özgürlüğünü kanıtlayan bir atımdır ve 'varoluş özden önce gelir' savının açılımını da verir bize. Nedir? İnsan önce vardır, sonra özgür atılımla /eylemleriyle öztünü oluşturur. "Bulanıt" romanında romanın kahramanı Antoine Roquentin deniz kıyısında yassı çakıl taşlarını denize atıp sektirerek eğlenmektedir. Yeniden bir taş almak üzere eğilir, aldığı taşa bakar: bir yüzü kurudur taşın, ama öbür yüzü nemli, çamurlu ve yapışkandır. Birden bir bulanıt duyar ve taş; hemen elinden atar. Bulanıt yalnızca öznel bir duygu değildir, bize asıl gerçekliği anlık bir parıltıma içinde açar. Dünya düzensizdir, pistir ve karşı duran bir şeydir..

Toplumsal yaşam içinde sorumlulukları olan, ilişkileri olan insan hep karar vermek ve seçmek durumundadır. Bu seçme eylemini sağlayan insanın kendi üzerindeki bilincidir; diğer deyişle özgürlük dürtüsüdür. 'Dünyaya atılmış olan' kendi bedensel varlığına şu ya da bu şekilde bir 'öz' kazandırır böylece.

- Görüldüğü gibi Sartre'ın özgürlük anlayışına yoğun bir bireysellik sinmiştir; bir ara Marksizm'den etkilenmiş olması onu 'salon komünisti' yapmaktan kurtaramamıştır.

Albert Camus (1913-1960): Onun özgürlük görüşünü anlamak için 'absürd' (saçma, anlamsız) kavramına bakmak gerekir. Camus'un yola çıkış noktası bu kavramdır. Kişi, yaşamına ilişkin neden böyle sorusunu sorar ve yanıt alamazsa, onda absürdleşme, başlamıştır. Bu ilk bilinçlenme dönemidir; uyumsuzun kozasından çıkmaya başladığı dönem yani...

- **Uyumsuz, dünya ile insan arasında ortaya çıkar:** Ashında kişinin gördüğü şey, dünyanın kendi başına bir anlamı olmadığıdır; ve akıl da bunu öğretecek durumda değildir. Akıl ancak uyumsuzluk duygusunu verir. Uyumsuz insanın içinde bulunduğu duruma ilişkin çıkaracağı mantıksal sonuçlardan biri, başkaldırma diğeri de özgürlüktür. Öz olarak, bir soyutlama olarak özgürlük sorusu anlamsızdır; özgürlük uyumsuza bağlıdır. "Uyumsuz şu noktada aydınlatıyor beni: yarım yoktur. Bundan böyle derin özgürlüğümün akılsal dayanağı işte."

- Şimdi, ele aldığımız bu filozoflarda görünen o ki özgürlük sorunu yüzyıllardır çok taraflı bir tartışma

gündemini oluşturmuş. Sınırların ne olduğu sorusu bireysel ve toplumsal düzlemde, metafizik ya da gerçekçi durumlarda incelenmiş, bu konuda savlar ileri sürülmüş, çözümlemeler yapılmıştır. Ama sorun devam ediyor. İnsanın sınırları nedir / ne olmalıdır sorunu... İnsan Hakları Bildirileri, Uluslararası Sözleşmeler, Anayasalar; hep bu sınırları çizme çabasının somutlaşmış metinleridir. Kim mutlu peki? Birileri... Sınırları dar olanlar ve gittikçe daralanlar hiç de mutlu değil elbette.

Ben Martin Heidegger (Şiirsel Gerçekçilik): Bana göre tarih ışığa ve mutluluğa doğru giden bir zafer yürüyüşü değildir. Tam tersine, Sokrates öncesinden günümüze kadar tarihin içine temel bir çöküş işlemiştir. İnsanoğlu çeşitli esasları kendi kuramsal kavramları ve teknik kazanımlarıyla daha yoğun bir şekilde kuşatmaya uğraştığı ölçüde, neyin esas olduğunu o kadar çok unutmuştur. Bu açıdan tarih esas olandan esas olmayanlara -ister kuramsal sezgi, ister teknik güç isterse yaşam tarzı olsun- yönelik aciz bir arayışa doğru giden vahim bir çöküştür.

Platon bu yöndeki erken bir adıma işaret eder. Bu dünyanın tüm varlıklarını fikirler boyunduruğu altına alır. Daha sonradan felsefe ve kuramsal bilimler bu eğilimi, artan bir güç yayılmasıyla birlikte daha da geliştirmişlerdir ta ki fikirlerin boyunduruğu dışında neredeyse hiçbir olgu kalmayınca dek. Benzeri bir şekilde teknolojik gelişme teorik gelişmeyle fiili bir benzerlik gösterir. Her şey rasyonel kontrol altına alınmalıdır; doğa, toplum, hatta insan. Fakat kim kimi kontrol ediyor? Düşünce mi yoksa düşüncesizlik mi? Bunlar bilgece eylemler mi yoksa yeni olana doğru durdurulamaz ve dar görüşlü bir çekim mi?

Sahici ve sahte varoluşla, eşsiz bilinçliliğimizle, tercihlerimizle ve 'daima sadece bize ait' olan ölümü-müzle ilgilenmiştik. "Zeit und Sein" (Varlık ve Zaman) (1927) adlı kitabında, insan varoluşunun temel unsurlarına dair yaptığı tasvirden ötürü bir fenomenolog olduğu söylenebilir: Dünyayı 'projelerimiz' temelinde anlarız. Böylesi şekillendirici projeler olmaksızın dünyaya ulaşma imkanımız yoktur ve olgular daima belli, bir projenin ışığında görünür hale gelirler. Böylesi bir projeye dahil olan idrak önermelerle ifade edilebilir ya da 'zımni bilgi' olarak gizli kalır, tıpkı çekiç ve testereyi kavrayışımızda olduğu gibi.

Anlayışımız geliştirilebilir ve derinleştirilebilir. Bu daima zaten bildiğimizi düşündüğümüz bir arka plana karşı meydana gelir. Zaten bildiğimiz şeyler ışığında

yeni şeyleri görürüz. Dolayısıyla hiçbir zaman ön kabullerden kurtulamayız. Ancak şimdiye kadar sahip olduğumuz ön kabulleri yumuşatabilir ve yeniden şekillendirebiliriz. Burada idrakimiz değişebilir. Böylece kendimizi de değiştirmiş oluruz -bir anlamda kendimizi oluştururuz-, çünkü sadece aşık hipotezlerin peşinden gitmeyiz aynı zamanda farkında olmasak da bizi biz yapan temel zımnı ön kabullerin de izinden gideriz. Bu şekilde hermeneutik süreç, ifade edilen hipotezlerin test edildiği kuramsal-çakarımci araştırmadan kişisel olarak daha derin bir seviyeye hareket eder. Bana; göre hermeneutik, sadece bir yöntemden ibaret değildir. Hermeneutik, insan idrakinin temel modelidir. Bilinle bilinmeyen, parça ve bütün arasında gidip geliriz, böylece araştırmamızda yeni taraflar görürüz ve belki de daha iyi ve daha gerçekçi bir şekilde görmeye başlarız - ama daima yanılıya mahkum yaratıklar olarak kalacağız.

Yaşanan buhran tüm Avrupa tarihini kapsıyor, bilimsel rasyonellik ve teknoloji de bunun baş örnekleri. Dolayısıyla dönüşüm, unutulmuş ve asli olanın gizli kaldığı en derin seviyede gerçekleştirilmeye çalışılmalı...

Heidegger'de iki önemli dilbilimsel-felsefi nokta önem taşır:

1-Dil, sadece metinler açısından değil genel anlamdaki insan anlayışı ve içinde yaşadığımız dünya hayatı bakımından da belirleyicidir. Burada dil, sesler ya da harfler olarak 'objektif bir biçimde anlaşılabilir' değildir. Belli bir ulusal dil türü olarak da anlaşılır. Dil, onun içinde sosyalleştirdiğimiz ve onun aracılığıyla kendimizi ve dünyayı anladığımız kalıtsal bir anlam 'ufku' olarak anlaşılır. Bu anlamda dil insanoğulları olarak bizleri birbirimize bağlayan ve dünyayla bizim aramızda aracılık yapan şeydir.

2-Bir metnin anlamı bulunmayı bekleyen bir nesne biçiminde metnin içinde yatmaz. Metnin anlamı sadece ve sadece metnin içine yerleştirildiği anlam ufku ışığında beliren şeydir. Metni daima kendi anlam ufkumuzdan göreceğiz. Dolayısıyla bir metnin anlamını çözmek için yanıtın metnin kendisi olacağı sorular bulmaya çalışırız; yani gerçekte belli bir soru türünü mümkün kılan anlam ufku ararız. Metni bize açacağı benzeyen soru türlerini bulduğumuzda, bu, kendi anlam ufkumuzla metnin şekillendirildiği anlam ufkuyla yaklaşmayı başardığımız anlamına gelir.

Bir metin ve yorumcusu aynı dünyaya (anlam ufku) ait olduğunda, ilke olarak yorum çalışmasının üstesinden gelinebilir. Ancak metin, yorumcunun ait olduğu

kültürden farklı bir kültüre aitse, bunun kendi zamanımızdaki ya da geçmiş bir çağdaki farklı bir kültür olduğuna bakmaksızın, bu çalışma çok zor hale gelir. İşte tam da böylesi durumlarda yorum işi entelektüel bir meydan okumaya dönüşür.

Hipokrates: Hekim Apollon/Esculapions bütün Tanrı ve Tanrıçalar adına. And içerim, onları tanık ve şahit tutarım ki, bu andım ve verdiğim sözü gücüm kuvvetim yettiği kadar yerine getireceğim. Bu sanatta hocamı, babam gibi tanıyacağım, rızkımı onunla paylaşacağım. Paraya ihtiyacı olursa kesemi onunla bölüşeceğim. Öğrenmek istedikleri takdirde O'nun çocuklarına bu sanatı bir ücret veya senet almaksızın öğreteceğim. Reçetelerin örneklerini, ağızdan bilgileri şifahi malumatı ve başka dersleri evlatlarıma, hocamın çocuklarına ve hekim andı içenlere öğreteceğim. Bunlardan başka bir kimseye öğretmeyeceğim. Gücüm yettiği kadar tedavimi hiç bir vakit kötülük için değil yardım için kullanacağım. Benden ağız isteyene onu vermeyeceğim gibi, böyle bir hareket tarzını bile tavsiye etmeyeceğim. Bunun gibi bir gebe kadına çocuk düşürmesi için ilaç vermeyeceğim. Hayatımı, sanatımı tertemiz bir şekilde kullanacağım. Bıçağımı mesanesinde taş olan muzdariplerde bile kullanmayacağım. Bunun için yerimi ehline terk edeceğim. Hangi eve girersem gireyim, hastaya yardım için gireceğim. Kasıtlı olan bütün kötülüklerden kaçınacağım. İster hür, ister köle olsun erkek ve kadınların vücudunu kötüye kullanmaktan zarar vermekten sakınacağım. Gerek sanatımın icrası sırasında, gerek sanatımın dışında insanlarla münasebette iken etrafımda olup bitenleri, görüp işittiklerimi bir sır olarak saklayacağım ve kimseye açmayacağım. Bu yemini bozmadığım sürece yaşamdan ve her zaman herkesçe hürmet edilen bu sanatın icrasından keyif almak bahşedilsin bana! Ancak olur da bu yemini bozar ve ihlal edersem, tam tersi olsun benim kaderim!

Ben Haşmet ZEYBEK:

Gerçeği güleriyüzle söylemek; oyun gerçeği!

DOĞANIN İNSANA İNSANIN İNSANA OYNADIĞI OYUN (*Uzun Yürüyüş*).

PROLETER RÖNESANSINDAN PROLETER KÜLTÜR DEVRİMİNE (*Devrimci Demokrasi*).

Bu oyunda felsefe tarihindeki özgürlük sorununa nasıl bakılabileceğine ilişkin bir çerçeve çizmeye çalıştık. Ama biri size Ay'ı gösteriyorsa parmağa değil Ay'a bakın...

KAINATIN YAPISI:

Ruhlar yeni hayatlarını seçiyor;
İnsan kendini nasıl kurtarabilir?

Sokrates: Haydi Kriton dediğini yapalım adamın.

Kriton: Hem sende bilirsin çokları zehiri geldikten sonra çok sonra içerler. Daha önce güzel yemekler yerler. Şarap içerler; bazıları isterse dilediği ile sevişir bile. Madem vakit var acele etme sen de.

Sokrates: "Kriton!.. O adamlar öyle yapmakta haklıdır, çünkü; onunla birşey kazandıklarını sanırlar, bense yapmamakta haklıyım, çünkü; birşey kazanacağımı sanmıyorum.

Polemarkhos'un Evi: Bendis Tanrıça Bayramı/Terziplenmiş Alaylar/Yaşlılık üstüne/Para ne işe yarar?/Doğruluk nedir?

Thrasymakhos'un doğruluk üstüne konuşmaya katılımı.

Doğruluk güçlünün işine gelen midir? /Thrasymakhos eğriliği övüyor/ Sanatların öz anlamı ile ele alınması/ İyi insan başa geçmek ister mi? Doğru olmak mı daha karlıdır, olmamak mı?

Doğruluk nedir? Eğrilik nedir? /Doğrular eğrilerden daha mı mutludur?

Sokrates: Dün Aristo'nun oğlu Glaukon'la Pireye inmiştim. Hem Bendis Tanrıça'ya dua ederim.. Hem de onun için ilk defa yapılacak "BAYRAMI" görürüm demiştim...

Bizimkilerin düzenlediği alay çok güzeldi. Ama Thraklarınki de daha aşağı kalmıyordu doğrusu. Duadan alay seyriden sonra şehre dönüyorduk. O sırada Kephalos'un oğlu Polemarkhos yola çıktığımızı görmüş, durdurmak için küçük uşağını koşturmuş.

Uşak: (Sokrat'ın eteğine yapışır.) "Polemarhos kendisini beklemenizi istiyor!

Sokrates: (Döner) Efendin nerede?

Uşak: İşte arkadan geliyor. Bekleyin.

Glaukon: Peki bekliydim.

Polemarkhos: (Geldi. Yanında Glaukon'un kardeşi)

Adeimantos: Alaydan dönüyoruz.

Nikeratos: ...

Polemarkhos: Bu acelenize bakılırsa buradan bir an önce kurtulup şehre varmak niyetindesiniz.

Sokrates: Anlayışına diyecek yok doğrusu.

-Ama bak bir kaç kişiye, görüyor musun?

-Görmez olur muyum!

-Öyleyse elimizden kurtulabilirseniz, gidin. Yoksa bırakmıyoruz.

-Peki bir başka yolu yok mu bu işin?

-Belki sizi sözle yola getiririz, bırakırsınız bizi.

-Ya kulaklarımızı tıkar, dinlemezsek sözünüzü, ne yaparsınız?

Glaukon: O zaman yapacak birşey yok.

Polemarkhos: Öyleyse bilirsiniz ki; dinlemeyeceğiz sizi.

Adeimantos: Tanrıçanın şerefine bu akşam atlı bir meşale koşusu olacak. Haberiniz yok mu?

Sokrates: Atlı mı dedin? Bu da yeni çıktı. Ne demek, koşucular at üstünde mi meşaleyi elden ele verecek.

Polemarkhos: Evet, üstelik gece şenlikleride olacak, görülmeye değer. Yemekten sonra çıkar seyrederiz. Birçok gençlerle de buluşur konuşuruz; haydi uzatmayın kalın.

Glaukon: Çare yok kalacağız galiba.

Sokrates: Madem sen de istiyorsun, kalalım. Bunun üzerine Polemarkhos'un evine gittik. Orada Polemarkhos'un kardeşi Thrasymakhos, Patania'lı Kharmentides, Aristanymos'un oğlu Kleitophon'u da bulduk. Polemarkhos'un babası Kephalos da vardı. Onu çoktandır görmemiştim. Pek ihtiyar buldum. Yastıklı bir iskemlede oturuyordu. Az önce avluda kurban kesmiş, çelengi hala başındaydı. Yanına oturduk. Çevresinde iskemleler hazır. Kephalos beni görür görmez selamladı.

Kephalos: Sokrates, Pire'ye bizi görmeye artık gelmez oldun.

Sokrates: Gelmem lazımdı.

Kephalos: Benim şehre gitmeye gücüm yetseydi. Seni beklemez, biz sana gelirdik. Şimdi sen bize gelmelisin. Hem de sık sık... Ben beden zevklerini kaybettikçe, konuşmaya doymaz oldum. Benden bu zevki esirgeme. Bu delikanlılardan ayrılmıyorum, ama bize de uğra. Gerçek dost bil bizi.

-Doğrusu Kephalos, yaşını başını almış adamlarla sohbet etmeyi severim, neden dersin, a bizim de belki geçeceğimiz yoldan çoktan geçmiş onlar. Onlardan öğrenebiliriz bu yolun nasıl olduğunu: İniş çıkış mı, düz ayak ve rahat mı? Şairlerin "Son durak" dedikleri bir çağ vardır. Sen oraya varmışsın. Ne düşünüyorsun bu çağ üzerine, bilmek isterdim. Ömrün sıkıntılı, güç bir dönemi mi bu? Ne dersin?

-Peki Sokrates! Söyliyeyim sana bu çağı nasıl gördüğümü, yaşlı yaşlıdan hoşlanır derler ya, biz yaşlılar arasıra toplanır konuşuruz.- Bir araya geldik mi çoğumuz ağlaşır durur. Kimi, gençliğin zevklerini, aşkı,

şarabı, cümbüşleri, daha nice nice şeyleri yana yakala anlatır, dert yanar. Yaşamak oydu, şimdi yaşamıyoruz artık, der. Kimi de, kocadığından Ötürü yakınlarının kendilerine kötü davrandıklarından, yaşlılık yüzünden neler çektiklerinden dem varur. Ama bana öyle gelir ki yakın malarının asıl sebebi bunlar değil, Sokrates. Bütün bunlar ihtiyarlık yüzünden olsaydı, ben de, ben yaşta olan herkes de, aynı dertlere düşerdik.

—Kephalos, dedim, servetinin çoğu sana miras mı kaldı, yoksa kendin mi kazandın Kendim ne kazandım onu anlamak istiyorsun değil mi, Sokrates? Para içinde büyük babamla babam arasında gelirim. Adını taşıdığım büyük babam, benim bugünkü servetim kadar bir mirası birkaç misline çıkarmış, babam Lysanias ise, bu serveti benimkinden de aşağı düşürmüştü. Ben elime geçen bu mirası oğullarıma daha küçültmüştü değil de, biraz daha büyümüş bırakırsam ne mutlu.

—Bunu sana niçin sordum biliyor musun? Sen paraya hiç düşkün görünmezsin de ondan. Parayı kendi kazanmıyanlar çokluk böyle olur. Kazananlarsa, parayı iki misli severler. Bir yandan, paraya kendi eserleriymiş gibi düşkün olurlar, Şairin şiirine, babanın oğluna düşkünlüğü gibi. Bir yandan da, parayı işe yaradığı için severler, herkes gibi. Bu yüzden güçtür onlarla anlaşmak: işleri güçleri zenginliği övmektir.

— Hakkın var, dedi.

— Biliyordum hak vereceğini, dedim; ama bir de şunu söyle bana: Zengin olmakla elde ettiğin en büyük nimet nedir?

— Bunu söylersem çokları inanmaz bana, dedi; şunu bil ki, Sokrates, insan öleceğini düşünür olunca, önceleri aklından geçmiyen korkulara, kaygılara düşer. Bu dünyada kötülük eden Hades'te cezasını çeker, gibi sözlerle gülenleri, gün gelir, ya bu söz doğru ise, diye bir korku alır. İnsanlar, ya ihtiyarlığın verdiği dermansızlık yüzünden, ya da kendile-e rini öteki dünyaya daha yakın gördüklerinden orada olup bitenler üzerinde kafa yoralar, kuşku, korku dolar içlerine, kimlere kötülük ettiklerini araştırmaya başlarlar. Hayatlarını gözden geçirip ettikleri haksızlıkların farkına varanlar, çocuklar gibi uykularından korku ile uyanırlar. Umutsuz bir bekleme içinde zehir olur hayatları. Oysa hiç haksızlık etmediklerini bilenlerde hep tatlı bir umut vardır. Pindaros'un dediği gibi ihtiyarlığı besleyen güzel bir a umut. Bak Sokrates, ömrü doğrulukla, imanla geçmiş bir adam için Pindaros ne güzel söylemiş:

Umut tatlı tatlı doldurur içini, Yoldaşlık eder ona, hoş eder gönlünü. Umud, yola sokar, yoldan çıkan insan aklını. Ne doğru, ne güzel söz. İşte ben bunun için b parayı kazanmayı önemli bir iş sayıyorum. Ama herkes için değil, aklı başında olanlar için. İstemi-yerek de olsa kimseyi aldatmamak, kimseye yalancı çıkmamak, Tanrıya kurban, insana para borçlu olup Hades'e korka korka gitmemek gerek. İşte bunu sağlar para.

Sokrates: Zehiri biraz daha geciktirmekle kendi kendime gülünç olurum. Hayata boşuna yapıyorum, tükenmek üzere olan bir şeyi tutmaya çalışıyorum diye... Haydi dediğimi yap, boyuna karşı koma bana.

İsteklerin özü ve çeşitleri. (9. kitap) /Ruhun zorbalığa gidişi. /Zorbalık ve Eros. /Zorba ruhların düşeceği küçük, büyük kötülükler. /Mutluluk meselesine dönüş. /Zorba mutlu mudur, mutsuz mu? /Zenginle zorba arasındaki benzerlik. /Üç çeşit insan var. Bilgi sever, ün sever, para sever. /En iyi yargıç filozoftur. /Gerçek ve aldatıcı zevkler. /Zorbanın mutluluk bakımından durumu. /Doğruluk ve eğriliğin sonuçları. /İnsanın içindeki çok başlı canavar ve aslan.

Sokrates: İdeal kişiler!

“İyi adam dostu olan, başka iyi adam için ölümü korkunç görmez.

Bu adam, Oğlunu-kardeşini-servetini, ya da buna benzer nimetini yitirmenin mutsuzluğunu başkalarından daha az dayar. Böyle bir mutsuzluğa uğrayıncada başkalarından daha az ağlar, sızlar, elinden geldiği kadar serinkanlı davranır.

Koruyucularımız gülmeye pek düşkün olmamalı, çünkü; insan aşırı gülmeyede kendini kaptırdı mı ruhunda aşırı değişimler olur.

Taklit edercesine, ta çocukluktan beri, yürekli, ölçülü, dindar, özgür adamlar, ve benzerleri gibi kendine yaraşan örnekleri taklit etsinler.

Özenle yetiştirmeye çalıştığımız iyi adam olmalarını istediğimiz kimselerin, erkek oldukları halde kadın rolüne girip, kocasını azarlayan, tanrılara meydan okuyan ve mutluluğuyla böbürlenlen ya da mutsuzluğa, yasa gömülmüş gözyaşı döken genç, ihtiyar kadınları taklit etmelerine izin vermiye-ceğiz. Hasta, sevdah, ya da doğum sancıları içindeki kadını taklit etmelerine ise hiç mi hiç izin ver-miyeceğiz.

Usta becerikli her şeyi öykünen bir ozan siteye gelirse: “şiirlerini okumadaki hünerini halka göstermek isterse, kutsal, şaşılacak hoşbir varlık olarak önünde yerlere kapanırız. Ama sitemizde onun gibi

adam bulundurmamışımızı bulunmasında yasak olduğunu söyleriz. Sonra başına kokular döküp yün sargılardan bir çelenk takıp, başka bir siteye göndeririz.

İdeal Kötü: Birbirine söven, birbirini alaya alan, sorboşken olsun, ayıkken olsun, ayıp sözler söyleyen kötü ve yüreksizdir.

(Kriton bunun üzerine, köşede bekliyen uşağa işaret etti.)

Özet (8. kitap): Dört bozuk devlet düzeni /Dört düzene uygun dört ayrı insan. /Timokrası yahut timarşi. /Tanrı ve insan doğumlarında sayıların önemi. /İlk bozulma. /Timakrası insanı. /Oligarşi. (Oligarşi insanı. /Demokrası. /Demokrası insanı. /Zorunlu ve zorunsuz istekler. /Zorbalık ve zorunsuz istekler. /Zorbalık. Zorba Sokrates:...

Ecel: (Zehiri verecek adam. Uşak ile birlikte geldiler. Bu adam ezdiği zehiri bir tas içinde tutuyordu.)

Sokrates: (Onu görünce) "Gel bakalım ahbap, bu işleri en iyi bilen sensin, söyle bana ne yapacağım.

Ecel: Kolay! Zehiri içtikten sonra odanın içinde dolaşacaksın, bacaklarında bir ağırlık duyunca uzanırın, zehirde yapacağını yapar. (Sözlerinin sonunda tası Sokrat'a uzattı.)

Sokrates: (Tası aldı.)

Kriton: İnanır mısınız Ekhekrates? Ne kılı kıpırdadı, ne rengi attı, ne bir şey. Her zamanki boğa bakışını, alttan alta adama çevirerek...

Sokrates: "Ne dersin?" Bu içkiden Tanrı için biraz dökmeye izin var mı, yok mu?

Ecel: Sokrates, zehiri tam yeteceği kadar eziyorum.

Sokrates: Anlıyorum! Ama her halde tanrılara dua etmeme izin vardır; öteye gidişin daha kolay olsun diye; dilerim kolay olur...

Kriton: Bunu söyler söylemez, hiç yüzünü buruşturmadan tası su içer gibi dibine kadar dikti.

Sokrates: (Gezine gezine anlatıyor.) /Mağara benzetmesi (7. kitap). /Mağara benzetmesinin yorumları. /Eğitim, insanı iyi ideasına çevirmektir. /Filozoflar devlet işlerine bakmaya zorlanacak. /Filozof devlet adamı nasıl yetişecek? /İlk bilgi: Sayı bilgisi. /Geometri bilgisi. /Astronomi. /Katılar geometrisi. /Armoni. /Dialektikaya hazırlık. /Bilginin bölümleri. /Bilimler kimlere nasıl verilecek. /Çocuk Eğitimi. /Eğitim basamakları. /Dialektika yapacak geçlerin seçilmesi. /Filozof ne zaman devletin başına geçecek? /İnsanları mutluluğa ulaştıracak devlet.

Kriton: O ona kadar ağlamamak için hepimiz kendimizi tutmuştuk, ama zehiri içtiğini görünce dayanmadık artık... Ben de boşandım. Başıma çektiğim örtünün altında ona değil, kendi kendime, böyle bir insanın dostluğundan olacağıma ağlıyordum... Apollodoros, benden önce boşanmıştı. Kalkıp uzaklaşmıştı. Bense başından beri ağlayıp duruyordum! Apollodoros.

Apollodoros: Şimdi acılı göz yaşlarıma, öfkeli bağrışlarıma...

Kriton: Onun bu hali Sokrates'ten başka, oradaki-lerin yüreklerini sarstı.

Sokrates: Ne duruyorsunuz? Ne tuhaf adamlarsınız, insan böyle uğursuz sözler duymamalı ölürken. Haydi tutun kendinizi, dayanıklı olun.

Kriton: Bunu duyunca utandık, hep yaşlarımızı tuttuk. O da dolaşık duruyordu, anlatarak!

Sokrates: (Anlatır. 6. kitap)

Filozof başa geçmeli (çünkü gerçeği bilen odur).

Filozof tabiatı. Adeimantos, Sokrates'e karşı koyuyor. Devletlerde niçin filozoflar hor görülür. Gemi ve devlet benzetmesi. Filozoflar neden bozuluyor? Filozofların bozulmasını hangi devlet düzeni önleyebilir? E iyi devlet düzeninde yönetenler. Bekçilerin yaradılışı ve eğitimi. İyi ideası. İyi ile güneş benzetmesi. Sokrates: (Bir ara) Bacaklarım ağırlaşıyor...

(Ecel'in söylediği gibi sırt üstü uzandı.)

Ecel: (Elini bastırıp Sokrates'in bacaklarını yokluyordu. Ayağını kuvvetle sıkı.) Acı duyuyor musun, Acı?

Sokrates: Hayır!

Ecel: (Daha yukarıları sıkı.) Katlaşıp soğumaya başladı. (Göğsüne dokunarak) Soğuma yüreğine yaklaşıncaya gidecek.. Soğuma karnına doğru yayılmıştı.

Sokrates: (Yüzüne örtülen örtüyü kaldırdı.)

Kriton: Bu sözler dudaklarından çıkan son sözler!

Sokrates: "Kriton! Asklepios'a bir horoz borcunuz var, dostlar ödemeyi unutmasınlar sakın!"

Kriton: "Peki öderiz!" Başka bir diyeceğin yok mu?

Sokrates: (Cevap vermedi, biraz sonra birdenbire kasıldı.) Ama yüzünü iyice açtı. Bakışları donmuştu.)

Kriton: (Ağzını ve gözlerini kapadı.) İşte Ekhekratos, dostumuzun, zamanımızda tanıdığımız insanların en iyisi, en belgesi ve en doğrusunun ölümü böyle oldu. (Phaidon: 115-118)

Hippocrates: Yaşam kısa, sanat uzun.

Yel Dağı Tufanı, Pülümür Şehitleri ve Özgün Bir Gerilla Tipi; Dr. Hüseyin (Ali Demirdağ)ın Anısına-2

Halil ARARAT

Konuşmak, söyleşmek, ama ille de ateşin başında söyleşi demlemek; işte Dr. Hü'nün vazgeçilmez alışkanlığı içindeki daha özel tutku! Arazide olsun, evde olsun, barınakta olsun, ateşin, ocağın ya da sobanın başını herkesten çok Hüseyin tutar, bir iş olmadıkça ateşten ayrılmak istemez, mümkün olduğunca grubu da ateşin etrafına çeker ve kimseler kalmadığında bile ateşin önünü bırakmayıp bu defa kendi kendisiyle söyleşmeye dalar. Esasen kendi başına kalmayı hiç sevmeyen ve yalnızlığı en kötü arkadaşlığa bile tercih etmeyen biriydi. İçinde bulunduğu grubun her zaman daha kalabalık olmasını arzu eder ve olabildiğince fazla kişiyle yakın diyalog içinde bulunmayı isterdi. Bazen daha küçük gruplara bölünme gündeme gelince hele de kendisinin en temel uğraşlarından biri olan; yeni ve genç yoldaşları eğitime ve yetiştirme durumlarından mahrum kalacağını gördüğünde "beni insanlarımdan ayırmayın" diye adeta yalvarırdı. Gerçekten de Hü yoldaş bulunduğu her yerde bu işi büyük bir şevkle ve hakkıyla yapan biriydi. Bıkıp usanmadan eğitime muhtaç arkadaşlara yönelir, onları günlük pratikleri içinde kendilerine döndürür, zaafı ile mücadeleyle sevk eder, önemli eksiklerini ortaya koyar, deneyim kazandırmaya çalışır ve bilhassa ideolojik bakımdan donatmaya ağırlık verirdi. Çok sevdiği ve değer verdiği yoldaşların, özellikle de gelecek vaadeden gençlerin üzerine daha çok düşerdi. Böyle üstünde yoğunlaştığı genç yoldaşlardan biri günün birinde sorgulayıcı

yaklaşımından bunalarak "Ya Doktor, benimle uğraşma" deyince ona şu cevabı vermişti; "Uğraşacağım, insanlarla uğraşmak benim işimdir, bundan rahatsız oluyorsan uğraşılacak birşeyin olmadığını düşünüyor ve zaafımla birlikte yaşamaktan hoşnutluk duyuyorsun demektir. Ama beni o rahavetin kollarında bırakmayacağım, eğer uğraşan birileri olmazsa ve sana kendi kendinle uğraşmayı da öğretmezse o zaafımla senin gibi bir cevheri karartıp çürütür." Evet, işte Dr. Hü, "insanlarla uğraşmayı" kelimenin bu olumlu anlamıyla kendine meslek edinmiş biriydi.

Uğraşması, çekişmesi, yalnızca yeni nesil genç arkadaşlarla değildi Hüseyin'in. Yoldaşlarına saygı, sevgi göstermede yaş, kıdem, konum farkı gözetmeyen Doktor'un eleştiri yöneltme ve ideolojik mücadele yürütmede de tutumu aymaydı. Herhangi bir kaygı taşımadan üstteki yoldaşlarını da eleştiriye tabi tutar ve hatta önderlik düzeyindeki zaafı daha bir acımasız eleştirirdi. Genellikle kimsenin yüzüne karşı konuşmaktan da çekinmeyen biriydi. Yalnız gözündeki büyük saygınlığından ve bir tür büyülenmeden olsa gerek bir yoldaş gelince nutku tutulur ve hatta eleştiriyi bırakalım bir yana basit bir öneri ya da istemi dile getirmekte bile zorlanır kalırdı. Öte yanda topluluk içinde isim vermeden ama muhattabını belli ederek dolaylı ve nükteli eleştiri yürütme tarzını çokça uygulardı Hüseyin. "Üstüne alınması gereken bellidir, neyi alacağı da açıktır" diye düşündür ve bu yöntemle eleştirmeyi

daha uygun bulurdu. Bunun her zaman için doğru olduğu ve mutlak surette olumlu işler gördüğü söylenemezdi tabii. Kitle içinde ulu orta eleştiri yürütmenin doğru olmadığı, muhattabıyla ayrı ve özel olarak konuşmanın daha uygun olduğu ve dolaylı ve eleştiri tarzının -ne kadar anlaşılır olsa da- belli sakıncalar içerip gereksiz tartışmalara neden olduğu durumlarda sözkonusuydu. Bundan başka Dr. Hü, bir dönem ulu orta eleştiriye muhattabının da bulunmadığı yerlerde ve teşhir edici tarzda yürütür olmuştuk ki, eleştiricilik yönünün en ciddi zaafını oluşturan bu yöntemsizlik, muhattabı olan kişilere yönelik bir kötü niyet, husumet, kin ya da garaz taşımamasına rağmen kendisi hakkında olumsuz bir yargı oluşmasını beraberinde getirmiş; sonunda bu yanlışını kendisi de anlayarak eleştiri yöntemini düzeltmeye ve teşhir eğilimini gidermeye başlamıştı. Bu zaafı ve sakıncalara rağmen Dr.'un eleştiriciliği hiç bir zaman yıkıcı bir niteliğe bürünmediği gibi olumsuz etkilerinin biraz ciddi boyut kazandığı durumlarda bile esasen olumlu işlev görme durumunu muhafaza etti. Sonuç olarak biraz kendisi yanlış yöntemlerini düzeltmek zorunda kalırken, daha fazlasıyla muhattabları eleştiriye konu olan yönleriyle kendilerine çeki düzen vermek zorunda kaldılar. Ve bunun da ötesinde gruplar Doktor'un eğitmenliği kadar eleştirmenliğinden sürekli birşey kapıdılar.

Yapı içinde siyasi bilinç düzeyi ve eğitim yeteneğini bazen kendisine verilmiş bir insiyatif ile ama çoğu

zaman görevli olmaksızın kendi içinden gelen sorumlulukla konuşturan Dr. Hü, kitleler içinde de bulunduğu gerilla grubunun siyasi sorumlusu olmasa bile taşıdığı birikim ve propaganda ajitasyon gücünü yine içsel sorumlulukla gayet iyi hayata geçirir ve yerine göre siyasi komserin de, köylü ile gerilla ile birlikte pür dikkat dinleme durumunda kaldığı etkili konuşmalar yapardı... Kitlelerin ruhuna nüfus edebilmek; düşünceleri sarsmak ve duyguları ayaklandırmak onun siyasi eylem parolasıydı. Gözü kapalı, ezbere propaganda yapmayı sevmezdi hiç. Teorik düzeyi de gayet yüksek olmakla birlikte, fazla teorik sözler sarfetmekten ve kitabı konuşmaktan kaçınırdı; köylünün anlayacağı dilden, hayatın içinden, halkın kendi kültür ve tarihinden hisse getirerek konuşur, soyut, genel propaganda yerine her zaman yaşanan somut durumlara ve kitleleri ilgilendiren yakıcı güncel sorunlara temas ederek politik etkiler yapmayı esas alırdı. İnsanların ihtiyaç duyduğu bilinç unsurlarını seçerek ve tam da susamış oldukları biçimde işleyerek vermesini iyi bilirdi. Bu özellikleriyle köylüleri de söyleşi ortamına çektiği ve konuşturduğu gibi, canlanan politik atmosfer içinde kendi ruhunun, beyninin ve dilinin bütün güç ve yetenekleriyle şaha kalktığı bir nutuk düzeyi tutturmaya başlayıp yataktaki yaşlısından kapıdaki çocuklarına kadar bütün kitleyi muazzam ajite eder ve coştururdu.

Sözlü propaganda, ajitasyon yürütmede böylesine başarılı olduğu halde, yazılı bir şeyler vermeye gelince tutuk kalmaktaydı Hüseyin. Yazarlık yeteneği olmadığından değil, konuşma gibi sevmediğinden ve biraz sıkıcı geldiğinden dolayı bu böyleydi. Şiir gibi konuşmasına rağmen şiir yazmaya bile pek tenezzül etmezdi. Yine de görev konusu olunca özenle kaleme sarılıp nitelikli bildiri ve makaleler yazardı. Okumaya gelince,

doymak bilmez bir iştah ve öğrenme tutkusuyla sanlırdı kitaplara. Marksist klasikleri ve özellikle Başkan Mao'nun eserlerini döne döne incelemiş, onları hazmetmeye hiç öykünmeyip özünden kavramaya önem vermiş ve gayet iyi özümsemiş biriydi. Her alanda bilgilenmeyi ihmal etmezken, daha özel ilgi alanı olarak felsefe, tarih ve sosyoloji konusu olan eski, yeni eserler bulup okumaya ağırlık verir ve özellikle de üzerinde yaşadığı toprakların tarihini, içinde bulunduğu toplumun özelliklerini, alt olduğu ve öncülük yapmaya çalıştığı halkın kültürünü tanıma konusunda yoğunlaşırdı. Kendisini iyi anlamayan yoldaşlarının bazen "Alevicilik" bazen de "Kürtçülük" götüğünü düşünmelerine ve söylemelerine yol açacak kadar her iki yönlü ezilmişliğin duyguları yaşayan, düşmanın erime ve yoketme çabaları karşısında kimliğini savunmanın bilincini taşıyan ve tarihinin kültürünün ilerici öğelerine sahip çıkarak bunları devrim yolunda değerlendirmenin ciddi çabasını güden biriydi Dr. Hü. de.

Alevilik de, Kürtlük de bu topraklarda oldum olası ezilen, horlanan, bastırılmak ve yok edilmek istenen etnik unsurlardı. Başka bazı ülkelerde hakim sınıflar tarafından kullanılması ile gayet gerici işlev gören, İslam'ın diğer ana mezhebinden farkı bulunmayan Şii'liğin Anadolu'daki Alevilik kolu, başından beri azınlık mezhebi olarak hakim sınıfların ve hakim mezhebin baskıları altında ezilen yığınların özgürlük arayışlarına ideolojik bir dayanak teşkil etmiş, kendi içinde insani değerleri yüceltmiş ve işte Baba İshaklarda, Pirsultanlarda somutlaşan bir isyan kılavuzu olmuştu. Böylece onun bütün dinsel öğretileri gibi idealist olan felsefi özü ve bu temeldeki gerici yönü bir yana, Anadolu Türkmenleri ve Kürtleri içindeki sosyal, kültürel, siyasal işlevi tarihi boyunca ilerici olduğu

gibi günümüzde de devrimci potansiyeli en çok barındıran ve kültürel olarak çoğu yerde devrimin kitle temelini güçlü kılan bir mezhep olması devrimin hizmetinde değerlendirilmesini gerektiren bir gerçekliktir.

İşte Dr. Hü'nün Alevi kültüründe kavradığı ve "altı üstü dinsel öğretiler" şeklinde bir kaba mantıkla tümünden başlamayı doğru bulmadığı şey buydu. Pir Sultan'ların deyişlerini ve bazı Alevi geleneklerindeki güçlü insani öğeleri devrimci anlayışla değerlendirmek, halkı bulunduğu noktadan daha ileriye götürmemizin şartlarından değil miydi? Geçmiş isyan geleneklerini ve halkın tarihindeki başkaldırı ruhuna günümüze, geleceğe taşımak bunu bilimsel öğretilerle yeni devrimci düşünceye ve daygulara dönüştürerek sürdürmek, sözkonusu tarihi isyanların ideolojik, kültürel değerlerinden, motiflerinden bütütün koparılarak gerçekleştirebilir miydi? Halkların devrimci miraslarını değerlendirmekten uzak bir devrimci öncülük ve dönüştürücülük etkili olabilir miydi. İşte bütün bu soruları Dr. Hü, doğru yanıtlamakta ve gereğini yerine getirecek bir anlayışla halkın tarihinden, kültüründen gelen ilerici değerlere içtenlikle sınılmaktaydı. Alevi kültürünün, geleneklerinin, ahlaki değerlerinin, insani erdemlerinin, insan ruhunu coşturan folklor ve müziğinin Alevi kökenli olmayan devrimcileri bile oldukça çektiği, sardığı açık bir gerçeklik iken bu kültürün içinde yetişmiş olan bir devrimci olarak Dr. Hü'nün bu değerlerden kendini soyutlaması hiç beklenemez ve istenemezdi zaten... Önemli olan onun bu değerleri nasıl yaşatmaya çalıştığıydı. Olduğu gibi ve idealist özünü muhafaza ederek mi yoksa bilimsel, materyalist temelde geliştirerek ve aşarak mı? İkinci yönde davrandığı bana göre hiç kuşkusuzdu. Yine inanıyorum ki, o bir başka alanda faaliyet yürütse, farklı

kültürlerin içindeki ilerici öğeleri ve insani değerleri de aynı tutkuyla keşfeder, benimser ve geliştirici tarzda sahiplenip yaşatmaya önem verirdi.

Kendi toprağında savaşıırken içinden geldiği halkın öz kültüründeki olumlu değerleri kavraması da bir zafat değil, güçlülük olurdu ancak. Dr. Hü, bu bilinçle halkının ve tarihinin mirasını kavradığı gibi, yeni nesil gençliğinin de bu mirastan mahrum edilmemesini isterdi. Televizyon girmiş evlerde büyüklerinin ilgisizliği ya da bir parça eksik bilinçle boşvermişliği sonucu yabancı dizilerin esiri haline gelen, emperyalizmin zehirli kültür-eğlence programlarını bir afyon gibi yutan ve kendi saflığından uzaklaşıp özüne yabancılaşmaya başlayan çocukları gördükçe "Güneki" (yazık) derdi, "yazık bu çocuklara, bunlar sözlümona uygar dünyanın tepeden turnağa çürümüş ve her yerinden gericilik akan emperyalist, burjuva kültürüyle afyonlamak yerine bu halkın kimilerine göre feodal devirden geldiği ve dinsel temellere dayandığı için 'gerici' sayılan ama özünde insanlık mayası bulunup çok güçlü değerler taşıyan ve en modern burjuva kültüründen bin kere daha ilerici ve insana yaraşar olan öz kültür ve gelenekleri ile yetişmeler çok daha faydalı olur" derdi. "Böyle bir zeminde biz bu çocukları kendi ideolojimize daha rahat getirebilir bu topraklarda daha kolay tutabilir ve devrimci savaşıma çok daha geniş katabiliriz; aksi durumda ise bunlar daha gençlik çağına bile yetişmeden ışıklı hayallerin dürtüsüyle büyük şehirlere göçer ve kaybolup giderler" diye dert yanardı haklı olarak.

Kürt ulusal kültürüne, diline, tarihine, edebiyat ve sanatına olan merakı ve gelişen ilgisi de yine ezilen bir ulusun ferdi olarak, tarih boyunca olduğu gibi son dönem daha bir acımasızca eritilip yokedilmek istenen bu ulusun komünist devrimci unsurların

da olması gereken bilinçle; her türlü haksızlık ve gadre karşı isyan duygusu ve direniş ruhuyla sınıfsal olduğu kadar ulusal kurtuluş ve özgürlüğün de öncüsü olma sorumluluğuyla hayata geçen birşey olmaktaydı... Gerçekten de bir Kürt komünisti olarak Kürdistan halkının ulusal kurtuluş özlemi ve mücadelesine de hakıyla öncülük edebilmek için ezen ulus hakim sınıflarınca gelişimi engellenen, kısırlaştırılmak istenen ve kendi alanı özgürlüğünde biraz daha başarılı asimile edilen dilini, baskı altında tutulan edebiyatını, sanatını, kültürünü düşmana inat öğrenmek, tanımak, araştırmak, bilmek ve devrimci anlayışla geliştirip değerlendirmek gerekirdi. Halkın dilini iyi bilmek ve etkili kullanmak kültürünü iyi tanımak ve kendi içinden biri olarak hitap edebilmek bir halkla iyi kaynaşmanın onu derinlemesine anlamanın, onun ruhuna nüfus edebilmenin ve ona etkin şekilde öncülük yapabilmenin çok önemli unsurlarıydı. İşte bu temelde Dr. Hü, öncelikle çocukluktan beri hafıza aşımına uğramış ve zayıflamış olan ana dili Dersim Kürtçesi'ni, ya da Kürtçe'nin Zaza lehçesini yeniden öğrenmeye ve geliştirmeye ağırlık verirken bir yandan da daha geniş olarak Kuzey Kürdistan'a yayılacak devrim savaşımda daha etkin siyasal işlev görebilme yönünde Kurmançe lehçesini ve tarihsel, kültürel, sosyal özelliklerini öğrenmeye yönelmişti. Kuşkusuz ki, herşey gibi böyle bir uğraşta gerekliliğini bilince çıkarmanın güçlendirildiği içten gelen bir şevkle ve severek bağlanmanın getirdiği kolayca kaçmayan bir zevkle yürütüldüğü ölçüde semeresini verebilirdi. Bunun aksini düşünmek ve Kürt milliyetçiliğinden etkilenmeme adına hem de kendisi bir Kürt komünisti olduğu halde Kürt dili ve kültürünü boşlamak Dersim ve Kürdistan halkının yaşam tarzına, geleneklerine, özelliklerine daha iyi

vakıf olma çabasından kaçınmak, sosyal kuruluşla birlikte ulusal kurtuluşun da öncülüğünü yapabilecek bir yetenek ve et-kinliği önemsemek, hiç de komünist öncü olmakla bağdaşamayacağı gibi kaygı duyulmasının tersi yönde sosyal şovenizmin etkilerine kendini kaptırmak olurdu.

Dr. Hüseyin bu konuları gayet iyi bilince çıkarmış bir komünist olarak enternasyonalizm ile yurtseverliği kendi şahsında ete kemiğe büründürüyor ve sosyal, ulusal kurtuluş özlemiyle yanıp tutuşan kitlelere en gerçek öncülük mesajını veriyordu.

TC devlet sınırları genelinde ve Türkiye Kürdistan'ı özgürlüğünde tarihsel ve güncel konumu ile demokratik halk devrimindeki önemli yeri ve parti geleneğimiz ya da öncü hareketimiz içindeki tartışmasız değeri açık olan Dersim'in düşman tarafından her türlü yol ve yöntemle boşaltılıp bir harabeye, bir viranhaneye çevrilmek istendiği süreçte, şairin dediği üzere, "Dersim'i unutma yoldaş, bin kat daha akıtılsa kanın, savun nazlı vatani, Bırmre koleti, biji azadi!" şiiriyle burayı aynı zamanda büyük bir vatanseverlik temelinde savunmak ve bu topraklara ısrarla, inatla daha büyük azim ve müşakatte tutunmayı teşvik etmek Dr. Hü'nün kendi içinde bilince çıkardığı gibi kitlelere de her yerde büyük coşkuyla aşılamaya çalıştığı bir şeydi. Özellikle ve dar planda Dersim'e olan bağlılık ya da tutku, daha genelde ve geniş planda doğal olarak aynı yoketme, göçertme, ocağını söndürme, yıkıma uğratma çabalarının geliştirildiği Kürdistan için duyulacaktı. Bu da Hüseyin'in korlanmış yüreğini Dersim dağlarına sığdırmayan, Kürdistan'ın tarihi merkezi Amed başta olmak üzere daha uzak diyarlarına alıp götüren güçlü bir yurtseverlik duygusuydu.

Amed'de gerilla savaşıma katılmak onun en büyük tutkusuydu

92' ilkbaharında parti güçlerini birleşmesinin hemen ardından yapılan düzenleme ve dağılımlar sırasında bir birliğin Amed bölgesine çıkarılacağını öğrenince Dersim'den kopmayı da pek istemediği halde tercihini Amed'e yapması ve kendi isteğiyle güney birliğine dahil olması bu duygunun getirdiği çok anlamlı bir seçimdi. Bu yürek aynı zamanda enternasyonal proletaryanın Ant dağlarında, uzak doğu platolarında, Arabistan çöllerinde, Afrika steplerinde çarpan ve insanoğluna her yerde, her renkte, her kültürde kardeş bilen, insanca değerleri ve özgürlük savaşlarıyla bütün dünya halklarını başta eden yüreği idi.

Ama nasıl ki, her ülkedeki enternasyonalist öncünün, her komünist partinin en başta gelen enternasyonal görevi kendi devlet sınırları içinde sorumluluğunu ilk elden yüklenmediği devrimi başarmak ise; böyle bir partinin bilinçli bir unsuru olarak Dr. Hüseyin'de kendi ülkesindeki Demokratik Halk Devrimi'ni zafere ulaştırmanın sorumluluğu ile daha özel olarak öncülük işlevini daha etkin sürdürebileceği ata topraklarında görev alma bilinci ve tutkusuyla hareket etme durumunda enternasyonalizmin ayaklarını yere bastırıyor, yurdunun ve halkının bağrına indiriyordu işte! Aynı şehit kervanında yer alan yoldaşı Barbara için İsviçre'den kalkıp Türkiye'ye gelmek, Kürdistan topraklarında ve Dersim dağlarında savaşmak ne kadar enternasyonalist bir davranış ise kendi gerçekliği içinde bu topraklara daha sıkı sarılmak, büyük tutkuyla bu toprakları özgürleştirmenin savaşına hız vermek ve yabancı olmadığı bu halka, bu kültüre daha derinden vakıf olarak daha güçlü öncülük etmeye çalışmakta Dr. Hü için aynı şeydi. Kuşkusuz ki, bu olması gereken enternasyonalizm ile yurtseverliğin en güzel birlikteliği idi.

Barbara'da emperyalizmin pençesinde çarpınan bir halkın, ayrıca ezilen bir ulusun ve yok edilmek istenen bir vatanın komünisti olsaydı, "Komünistlerin vatanı yoktur" şiarını somutlamak üzere ülkesinden böyle kopması gerekmez ve aksine enternasyonal sorumluluğu yerine getirmek için yine "Bütün dünya benim vatanımdır" dese de kendi ata toprağına ayaklarını sınıksa basması gerekirdi. Şimdi her ikisi de hem kendi halkları, hem de bütün dünya insanlığı için en gurur verici bir mücadele yaşamıyla ölümsüzleştiklerine göre; enternasyonalizmin bayrağını da birlikte sallıyorlar demektir. Ancak somut gerçekliğiyle biri kendi özgülünde enternasyonalizmin, biri de yurtseverliğin daha çarpıcı örneğini sergilemiş ve o güzel birlikteliğini aynı şehit kervanında yüceltmış oldular.

Birkaç önemli not daha düşmem gerekiyor aziz dostum Hüseyin'in ardından. Girişte belirtmiştim ki, o kendisini iyi bir aksiyoner (eylem adamı) saymazdı. Bu nasıl bir şeydi? Kendine dair konuşmada tevazuya önem veren Hüseyin'in büsbütün kendine ilişkin bir haksızlığı ya da iç kuruntusu mu? Değilse bir komünist devrimci için düşünülebilecek her türlü işlere değin ve genel anlamda işe yaramazlık dedirtecek nitelikte bir gerçeklik mi? Doğrusunu isterse, bunların ikisini de olumsuz yanıtlamak zorundayım. Bir kere onun siyasi birikim ve yetenekleri doğrultusunda ne kadar militan ruhlı ve etkin bir öncü, iyi bir eğitmen, ciddi bir ideolojik mücadele savaşçısı ve yapı içi eleştirmen, ayrıca kitlelerin gerçek bir öğretmeni ve aynı zamanda iyi bir öğrencisi olmayı da bilen usta propa-gandist ve ateşli bir ajitatör olduğunu anlattım. Bunlarda devrimci eylem alanlarıdır ve politik eylemlerdir. Doktorun bu yönlü aksiyonerliği hiç de yabana atılmayacak güç ve canlılıktaydı. Bununla birlikte onun

doğuştan gayet yeteneksiz ve fiziki bakımdan oldukça zayıf bazı yönleri vardı ki, bunlar bir de sözkonusu yetenek ve becerileri kısırlaştıran ve kendi pratikçiliğini ilgili sahalarda sınırlayan girişim eksikliği ve bunun da temelindeki iç güvensizlik ya da cesaret yoksunluğuyla birleştiğinde hayli dikkat çekici ve yer yer alaya alınmaya davet edici bir edilgenlik ve de sönüklük yansıtmaktaydı. Biraz da kişinin aksiyonerliğine, eylemciliğine aktivite ya da etkinliğine bakışta askeri sahanın dışını ve hatta onun içindeki politik eylemciliği göstermeyen mercekler sözkonusu olduğunda gayet tabii olarak bu yönde Doktor üzerine hakim yargı; belirli bir gerçekliğin ötesinde; olumsuzla bürünüp onun kendisine ait kanısını da etkilemekteydi.

Dr. Hüseyin bu yönleriyle ilginç bir çelişkiler yumağıydı aslında. Bir yönüyle enginleri fethetme ruhuna sahip, bir yönüyle en basit işleri ele alma cesaretinden yoksundu. Doğuştan gelen bazı zayıflıklar taşıdığını belirttim. Fiziki yönden çelimsiz olması nedeniyle güç ve dayanıklılık isteyen işlerde çok yetersiz kaldığı gibi genel olarak el becerilerinden ve basit iş yetilerinden de pek nasibini almamış biriydi. Öyleki onca tahsil görmüşlüğü, teorik bilginin ve teşhis koyma gücünün yanısıra meslek dalı olan hekimlikte bile pratisyenliği sıfırdı. Gerilla birlikleri içinde hemşire yoldaşlardan biraz-cık kurs gören gençler bile ondan daha iyi pansuman ve iğne yapardı. Neden böyleydi? Gerçekçi bir yorumla diyebilirim ki; baştan yetersiz kaldığı işlerde beceri ve yetilerini geliştirmesine yardımcı olacak bir teşvik ediciliğin yokluğu ya da zayıflığı belki de çocukluğundan itibaren cesaret kırıcı bazı yaklaşımlar onda pratikçiliğe ilişkin bir kendine güvensizlik geliştirmiş ve hayatı boyunca da bu iki unsur (yetersizlik ve güvensizlik)

birbirini besleyip durmuştu. Bundandır ki, o, halen bir gömlek düğmesini dikmeye kalktığında bile "Acaba yapabilir miyim?" diye geçirirdi aklından. Bir sigara sarmanın inceliğini öğrenmek gözünde en zor zanaatın ustalığını kavramaya döndür ve parmakları birbirine dolanıverirdi. Tek başına kolaylıkla üstesinden gelebileceği işlerde dahi birilerinin yardımını gözetir ve yol yordam gösteren biri olmadıkça yabancıtı olduğu hiçbir şeyi girişemezdi. Buna karşılık en zor zanaat olan devrimciliği benimsemiş, her tür karmaşayı içeren çok yönlü eylemciliği gerektiren profesyonel faaliyete katılmış ve gerilla savaşının tereddüte gelmeyen kızgın pratiğine atılmıştı işte.

Bu onun cesaretsizlikler manzumesi içinde büyük bir cüret örneği değilse neydi? Yalnız kalmaktan, tek düşmekten, annesinin eteğine yapışmış üç yaşındaki bebeler kadar korkan ve kendi başına şuradan şuraya gitme becerisini dahi gösteremeyen bir insan dünyayı değiştirme eyleminin engin denizine hiç duraksamasız dalıyor ve herhangi bir endişe duymadan şunu söyleyebiliyordu işte; "Bedensel işlerin, askeri pratiğin fu-karası olsam da, düşünsel gücümle politik etkinliklerimle, inancımın derinliği ve irademin sağlamlığıyla dünyayı değiştirme işinin öncülerinde yer alıp rolümü oynayabilirim!"

Böylece o kendine özgü ilginçlikleri ve gerillaya hiç uyum sağlayamaz gibi görünen zayıflıklarına rağmen ısrarlı ve tutkulu bir gerilla olmuştu. Bununla birlikte kendisi de farkındaydı ki, devrimciliğin bu alanı yani gerilla faaliyeti ve savaş koşulları, başka şeye benzemez; dolayısıyla zayıf kalan bir pratikçilik ve süregidecek olan bir cesaret yoksunluğu ile gerilla tarzı devrimcilik uzun süre bir arada götürülemezdi. Dahası bunlar profesyonel devrimciliğin herhangi bir alanıyla da bağdaşmayacak

şeylerdi. Bu genel ve özel hususu kavramakta olan Dr. Hü, bir yandan gerilla faaliyetinin çok daha iyi pratikçilik gerektiren tabiatını dikkate alarak yürütmekten iş görmeye, silahına hakim olmaktan askeri kurallara uygun ve seri hareket etmeye kadar birçok konuda kendini geliştirmeye çalışırken, bir yandan da kırsal gerilla faaliyetinin daha önce içinde yer aldığı şehir çalışmalarından farklı olarak sürekli daha kalabalık grup, daha toplu hareket ve kollektif yaşam özelliklerini taşımasından gelen bir kolaylığı yaşamakta ve yoldaşlarının yardımcılığı sayesinde fazla da zorlanmadan uyum sağlamaktaydı. Yine de birçok konuda iş başa düştüğünde nasıl yapacağı sorusunu aklı getiriyordu mevcut gerçekliği. Ancak herşey bir yana iyi ve yetkin olduğu siyasi faaliyetin yanı sıra gerilla alanında da bulunmanın, gerilla kimliğini taşımanın ve daha genel olarak da başından sonuna kadar silahlı ve kanlı bir devrim gerçekleştirmekle yükümlü savaşçı bir partinin üyesi olmanın vazgeçilmez bir şartı olarak kendini askerileşmeye fiziki ve psikolojik bakımdan savaşa adapte etmeye ve en azından çatışma alanlarında kendini mahcup düşürmeyecek bir düzey tutturmaya gereken önemi vermekteydi. Öyle ki, herkes onun fiziki çelimsizliği ve doğuştan gelen beceriksizlikleriyle alay edebilirdi ama; kimse kendi çapında iyi bir asker olma çabasını inkâr edemez ve lafta gerilla olduğunu söyleyemezdi. Bu alanda olması

gereken ciddiyeti sergilediği gibi giderek ortalama bir gerilla düzeyini tutturmaya da başlamıştı. Önceleri yürümenin acemisi deyince aklı en başta Dr. Hü'nün adı gelirken zamanla hızlı sayılacak gruplara bile ayak uydurur hale gelmişti.

Onunla çoğu zamanda peşpeşe yürümüş bir tanık olarak şunu ekleyebilirim ki, Dr. Hü'nün bu alanda en

büyük zaaflarından biri olan tek düşme korkusu, onun yürümeyi bütün başka şeylerden daha hızlı öğrenmesinin çok önemli bir faktörü olmuştu. Grupdan kopma kaygısı onu öyle bir kamçılardı ki, nerede mesafe açılma yetiştirmek için canını dişine takar ve genellikle de önündekine yapışmış gibi peşini hiç bırakmadan giderdi. Kuşkusuz böyle bir olgunun da nesnel temeli vardı. Dr. Hü'de benim gibi arazi tanıma ve yol çıkartma yeteneği çok zayıf biriydi. Gece patikada yolu seçemediğinden kendi başına kalsa çok müşkülât çekirdi. Daha önce sözünü ettiğim genel inisiyatif zayıflığı yani tek başına hareket noktasındaki cesaret yoksunluğu ve kendine güvensizlik duygusunda buna eklenince, doğal olarak böyle bir fobi oluşmuştu kendisinde. Ama bir olumsuzluğun başka olumsuzluğu gidermeye etken olması türünden olumlu bir işlev görerek ona yürümeyi öğrettikten sonra biraz da gerilla yaşamının genel kazanımı olan kendine güven duygusunun gelişimiyle içindeki bu korkuda eski vehametini yitirmeye başlamıştı.

Günlük işlere gelince, her türlü bedensel çalışma ve özellikle el becerisi isteyen işlerin acemisi olan Dr. Hü, "Benim en iyi becerdiğim iş baba mesleği, sırt hamallığıdır" diyerek olanca fedakârlığını ağırlık taşımaya verir, grubun yükünü paylaşmada zayıf bünyesine rağmen öne çıkardı. Bundan başka odun toplama ve ateş yakmanın gediklisi olmuştu. Birçok işin ustalığını pek öğrenemediyse bile, gerilla yaşamının zorunlu ve çok yönlü gerekleri ona birşeyi gayet iyi öğretti; dağlarına, insanlarına, suyunu, ateşine, meşakkati ve muhabbetine tutkun olduğu böyle bir mücadele alanının tabiatında olan ne varsa alışmayı, yetiştirmeyi ve en kötüsünden bile olsa mutlaka uyumayı...

Tabiatı deyince, bu diyarların sert iklimiyle arası nasıldı Hüseyin'in?

Buna da alışabilmiş miydi? Eh, diyelim ki, herşey gibi... ama bunu söylerken bir kayıta koymak gerekti. Halk sözlüğüdür, babamdan çok duyardım. "Soğuğa karşı yiğitlik olmaz" diye. Can dostum Hüseyin'de bu deyişi anımsatan bir durum sergilerdi. Yazın kavurucu sıcağına, ormanların sivrisinek ve bilimur haşeresine, baharın ve güzün yağmuruna, çamuruna çok dayanıklı olduğu halde, sıra kışa gelince çok zorluk çekirdi. Elleri ve ayakları sıızlatan sabahların ayazında nöbetten gelince herkesten fazla uğunarak parmaklarını ovuşturur dururdu. Ovacık ve Pülümür'ün kışı hakkındaki düşüncesini şu tek kelimeyle özetlemişti bir kere, "Zulümdür!" Gerçekten de tabiatın burada insana 6-7 ay boyunca yaptığı zulümden başka birşey değildi. Ama gerillanın bozkın en kuru yerlerinden tutuşurma savaşı yazın Dersim'de kışın Mersin'de yürütülecek birşey olmadığına göre, yıldan yıla kış faaliyet koşullarını da genişletip eylemliliğini de yükselterek her ne kadar biraz yeraltına ve barınaklara çekilirse bile, yine bu tabiatla iç içe yaşamak ve savaşmak zorundaydı. Ozanın dediği gibi; *Dövüğümlerde vardı / olacaktı bu havalarda / El ayak buz keserken / Umut dağlara çekilmiş kar altındaydı...*

Ve aziz dostum, yiğit yoldaşım Hüseyin, alışmasına alışmış, dayanmasına dayanıyordu da; yiğitliğini bir yerden öteye kâr ettiremediği Pülümür-Ovacık'ın zuhmet kışına lanetini peşinen yağdırmış olarak yelik düşü sonunda...

Bütün bu özelliklerin, özgünlüklerin anıların, değerlerin içinde Dr. Hüseyin'in karakteristik bir yönü ve çok derin, çok ince, çok yalın bir gerçekliği daha vardı ki, onu kendisiyle yoğunca paylaşmış ve halen bütün sıcaklığıyla yaşayan biri olarak işlemeyi şu biyografik anın sonuna bıraktım. Dr. Hüseyin'in önceki yaşamını, renkli simasını, güzel değerlerle dolu

zengin anısını genelde yakın yoldaşları ve özelde kendi açımdan unutulmaz olan böyle bir değerle, dostluk ve yoldaşlık mirası ile bağlamak istiyorum.

Dr. Hü'nün dostluğunu güçlü kılan şey, onun en başta insan olarak taşıdığı derin duygular; cana yakınlık, insanca muhabbet, sevgi, şefkat, dayanışma ve paylaşım ruhu, değer ve kadirbilirlik gibi yalın insani özelliklerdi. O, herşeyden önce insanoğlunu başka canlılardan ayıran sosyal bir varlık olma karakterini kendinde bilurlaştırmış bir örnekti. Bu temeller üzerine oturan politik kişiliği, komünist devrimci niteliği ve örgütlü mücadele yaşamı ise, yeni tip insanın yaratılması savaşında güçlü bir ortaklığı, hem candan, hem kavgacı bir dostluğu, böylece ete kemiğe bürünen bir kolektivizm ve gerçek yoldaşlığı getirmekteydi. O bunu "verili değil yaratılmış yoldaşlık", "soyut değil, somut yoldaşlık" diye niteliyordu.

İkili muhabbeti, yakın diyalogu ve verine göre derin ve hatta özel sohbeti pek çok yoldaş ile geliştiren Doktor'un, iki yıla yakın sürekli birliktelik içinde, biraz da ortak özellik ve değerlerin birbirini bulması temelinde benimle daha sıkı bir dostluk geliştirmesi ya da bunu karşılıklı yoğunlaştırmamız öyle her şeyde uyuma yoluna, sürekli barışıklık ve olumlamayla, sorunsuz, zahmetsiz ve kolayca gerçekleşen birşey olmadı. Birbirimizle çok çektiğimiz; çekişe çekişe pekiştik. Önceleri karşılıklı gözlem ve kanaatlerimiz yetersiz ve yüzeyseldi. Süreç içinde, biraz da küçük grupla ve ortak görevlerle daha çok şeyi paylaşır ve beraberce omuzlar duruma geldikçe daha iyi tanıma-ya başladık birbirimizi. Kavgalarımızda en çok bu evrede oldu, diyebilirim. Her kavgamız aynı zamanda birbirini anlama çabası ve daha iyi tanıma vesilesiydi.

Anlama ve anlatma; burada yoğunlaşan insanlar, eğer ki, anlayışlarında olumlu ve birlikte iseler, biraz karşılıklı tabiatlarının asabılığından, biraz da çevreleyen koşulların kızıştırıcılığından kimi zaman hararetli ve hiddetli tartışıp biçimsel yönüyle hoş bir görüntü vermeyen şiddetli çekişmeler içine bile girseler, özü itibarıyla olumlu bir gidiş içinde ve aralarındaki ilişkiyi daha iyiye götürür durumda olabilirler. Sorun şurada düğümlenir; birbirine birşeyler vermek, birşeyler almak, yanlışları atıp doğru noktalarda buluşmak, daha yüksek değerler üzerinde yeniden ve yeniden birliğe ulaşmak mı; yoksa birbirine baskın gelmek, alt etmek ve yanlışları da olsa üstte çıkmak mı?.. Bizim Doktor ile olan tartışmalarımızın özü yoldaşlığımızın uygun tarzda ve birinci şıkta olduğu gibiydi. Bununla birlikte dönem dönem daha çok da içine düştüğümüz müşkülâtların getirdiği bir tür acz ile hiddetlenerek birbirimize girdiğimiz olurdu ki, bu da biçimsel olarak ikinci yönde olumsuz imaj vermesine rağmen yoldaşlığımızı bozan ya da özünü zedeleyen birşey olmazdı. Geçenlerde Muzaffer Oruçoğlu'nun Özgür Gelecek'teki köşesinde birşey okumuştum (kelimesi kelimesine getiremeyeceğim, zira dergiler gerilla birliğinde bir süre kapışılırcasına okunduktan sonra kaybolup gidiyor ve arşiv olarak da her yerde bulunamıyor).

"Kin ve nefretin okunmadığı bir hiddet!.. Sinirden, öfkeden kıpkırmızı kesilmek, fakat sonrasında utançtan yüzünü kızartmamak..." Bu bana bazen Doktor'la olan tartışmalarımızın birer örneği. Ve tam da bizim hiddetimizin mahiyetini anlatan bir söz! Belki bunun istisnası sayılabilecek bir durum, kalbinde bir kötülük ve kafasında art niyet taşımadığını iyi bildiğim Doktor'un kızgın bir tartışma içinde bana kötü söz söylemesi olmuştu. Bunu da tartışmanın

devam eden seyri içinde açık bir özür dilemeyle telafi etmesini bilmişti. Bu onun çok sevdiği bir deyişe uygundu; *"Her ağacın kuru özünden olur, yiğidin kimliği sözünden belli olur..."* Doğruydum kendisi içinde... Başkaca ne kadar kızmış ve hiddetle atışmıştıksa da birbirimizin yüzüne bakamayacak bir duruma düşmemiş ve en kötü durumda bir saat olsun küsmemiştik. Kin bağlanacak bir şeyimiz yoktu. Kızgınlığımız geçince birbirimizi daha iyi anlıyor, anladıkça soğumak şöyle dursun daha çok ısınyorduk birbirimize.

Yine en kötü durumlardan biri pratik müşkülâtlar içinde sigortalarımızın karşılıklı attığı, sinirlerimizin aslında hiç gereği yokken birbirine çatdığı ve bu sinir harbinin doruğa çıktığı an çaresizliğin öfkesiyle deliye dönen Doktor'un kaldırdığı gibi havaya silahın dipçliğini, engellemeye fırsat bile kalmadan kendi kafasına giydirmesi olurdu. Birkaç kez yinelenen bu durum fena halde şaşırtmıştı beni. Bir daha yaşanmadı böylesi ama, hatırimda derin yer etti. Küpüne zarar veren keskin sirke gibiydi, Doktor'un siniri. Zarar vermezdi yoldaşlarına, kötülük etmezdi sevdiklerine, zararı kendine olabilirdi ancak.

Bunlar bizim pratiğe ilişkin yetmezliklerimizle kendi kendimize güçlük çektiğimiz durumların uç noktadaki kötü tezahürleri ve esasen basit sorunlar temelinde geliştiği için de düzeyimize yakışmayan olumsuz çekişme örnekleriydi. Ciddi ve önemli sorunlar üzerine tartışmalarımızın olgunluk ve seviyesi de başkaydı. Fikir çatışmalarını yoğunlaştırdığımız hemen her konuda hemfikir oluyorduk. Tavrı, davranış ve anlayışlarımız üzerine de sakin konuşma ortamını bulduğumuz her durumda hakkını teslim ederek doğruların ve kendimize düşen yanlışların da kabul ederek bağlıyorduk sorunu. Bu da yersiz kızgınlıkları silip götürüyordu.

Sözünü ettiğim pratik müşkülâtları en çok çektiğimiz ve biraz da kötü çekiştiğimiz dönem, bizim gerilla birliklerinden ayrı ve özel siyasi görevle bir üçlü olarak çalışma yürüttüğümüz dönemdi. Birim olarak esas işimiz bölgesel yayın Dengé Partizan dergisini çıkartmaktı. Bütün yazıların kalemle alınması, daktilo edilmesi ve aynı zamanda basımıyla... Tabii ki, kır koşullarında ve gerilla usulü... Görevimiz siyasi ama bir yandan da gerilla bölgesinde, savaş koşulları içinde askeri kurallara tabi ve gerilla düzeniyle hareket etmek zorundaydık. Buna mukabil, nicelik ve niteliksel olarak asgari yeterlilikten uzak durumda... Birim sorumlumuz Çetin yoldaş (Tuncay Çarıkçıoğlu) dahil olmak üzere, içümüz de gerilla pratiğinin çok önemli bazı temel yeteneklerinden, birikimlerinden yoksunduk. Arazi tanıma, yol çıkartma, görme, yürüme başta olmak üzere birçok konuda zayıflığımız vardı. Gene de en iyimiz olan Çetin yoldaşın komutasında ve klavuzluğunda, çoğu zaman da kendimizi en kötü yamaçlarda zindan gibi derelerde bularak, sık sık birbirimizden koparak geziyorduk sınırlı bir alanda... İşimiz gereği sabit noktalara takılıp belli ilişkilere dayanıyorduk esasen. Ama nöbetiyle, güvenliğiyle kural dışı olan durumumuz daha başka birçok şeye de yansıyor gerilla düzenini berhava ediyordu kendi özgülmümüzde. Böyle olunca bazen kuralları hatırlama ve hatırlatmanın da bir anlamı kalmıyordu ya, herşeye karşı taşıdığı sorumluluk ve iyiniyetle Çetin yoldaş bu yönlü davranıp mantığını bizim anlayamadığımız kendine göre bazı ölçütleri ve pek tutarlı olamayan bir disiplini dayattıkça tartışma doğuyordu aramızda. Genellikle ikimiz birden "komutancılık oynama" diye çıkışıyorduk ona. "Biz de biliyoruz kuralları, neremiz kurala sığıyor ki, zaten kural dışıyız. Şurada üç kişiyiz.

Herşeyde bir müşkülât, bir de sen bozma sınırimızı" diye serzenişte bulunuyorduk. Herşeyce rağmen üstlenilmiş görevin yerine gelme düzeyi, siyasi çalışmanın düzeyi, kolektif faaliyet, işbölümü, yardımlaşma, birbirini bütünleme ve tamamlayıcılıkta ortaya çıkan ürünler, kimsenin pratikte tezahür eden bu durumlarla birlikte düşünemeyeceği bir seviye tutturma durumundaydı. Yaşanan tatsız durumların meydana geliş koşullarını dikkate aldığımızda bazen Çetin yoldaşa haksızlık ettiğimizi düşünmekten de kendimizi alamıyor ve onun iyi niyeti önünde secdeye geliyorduk.

Gerçekten de Çetin yoldaş ne yapıyorsa, grubumuzun çalışmaları, hareketimizin başarıları temelinde düşünerek ve omuzunda taşıdığı sorumluluğu hissederek yapıyordu. Biraz Don Kişotvari şövalye ruhayla dolu; ama gayet azimli ve dirayetliydi. Hüseyin'de hayli zayıf, bende ise vasat olan girişimcilik, bizim gibi birçok dezavantaja sahip olmasına rağmen Çetin yoldaş da oldukça güçlüydü. Ne kadar kuşkulu da olsa önüne konan her sorumluluğu üstlenirdi.

Doktor'u anarken Çetin yoldaş anmadan geçemezdim. Bizim kural dışı orijinalitesiyle tanınan ilginç politik üçlünün hayatta kalan tek üyesi olarak bu iki can yoldaşımı burada anmanın buruk onurunu ve gerçekten zor olan duygusunu taşıyor ve ortak hatıraları önünde saygıyla eğiliyorum. Çetin'in öğretici yönleri üzerine yazabileceğim pek çok şey, farklı alanlardan başka tanıklarının kaleminde dile gelerek özel gerekliliğini yitirirken, Dr. Hü'nün geniş devrimci kamuoyuna pek yansımamış zengin anısını iyi bir tanıklığın yanı sıra içindeki derinliğiyle bu derece etraflı yazım konusu etme durumunda bir gerekliliğe uygun davrandığımı sanıyor ve bunun okuyucu için sıkıcılıktan çok öğretici olacağına inanıyorum.

Kamuran ÖZCAN
1977-1997 Şubat

Öyle hızla özgürleştin ki
Yetişemedi hayat sana.
Körkaranlıklarda narin ateşböceği,
Yaşarmıydı daha fazla
Yaşamalı;
Kahırsız ve utançsız yaşanacaksa.
Madem tutamadık cellat elleri
Yüreğimiz mezar sana
O kafeste çırpındıkça

Katledilişinin 9. Yılında Saygı ile Anıyoruz...

“Ve biz
omuz vererek
uçsuz bucaksız göksel köprülere,
kaldıraçlar ve halatlarla indireceğiz
o mutlu cenneti
yeryüzüne,
yani bunca kederle bunalmış,
al kanlara bulanmış
yeryüzüne.
Bekleyip göreceklerimiz de
tıpatıp uygun düşecek
filozoflarla şairlerin peşin sözüne:
-Tanrısız! Efendisiz!
Eylül Mayısı dönüşecek.
Ve insan yaşamı
bir yükseliş olacak
bitimsiz, sonsuz,
yüceden yücelere dek!
Yeryüzü cennete dönüşecek!
Dönüşecek
cennete
yeryüzü!”